

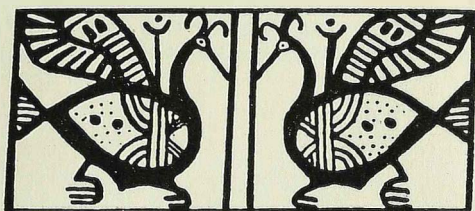

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΩΤΗ-
ΡΙΟΥ, ΠΙΤΣΑ ΓΑΛΑΖΗ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣ-
ΑΝΘΗΣ, ΚΙΝΕΖΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ, ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ, ΝΙΚΗ ΛΟ-Ι-ΖΙΔΗ,
ΑΝΘΟΣ ΛΥΚΑΥΓΗΣ, ΦΡΙΕΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ, Κ.
ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ, Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ, ΑΛ. ΜΙΝΩΤΗΣ, Σ. ΕΥΑΓΓΕ-
ΛΙΔΗΣ, ΡΙΚ, Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ.

ΑΡΧΙΖΕΙ: «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»

53

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΦΕΒΡΑΡΗΣ 1965

ΑΡ. 53

ΛΥΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Τοῦ μελιχροῦ τοῦ σαύρουπου πῶς με πλανᾷ τὸ φῶς
Καὶ πῶς με σέρνει στὴν σιωπὴ τοῦ Μυστικοῦ τοῦ κόσμου
Μὰ ὅταν τὰ σκότη ἀπλώσουνε σὰν μαύρη αὐλαία καθῶς
Νιώθω πῶς ὄλ' ἀδειάζουνε καὶ γύρω μου κι' ἐντός μου.

Τὰ φύλλα τοῦ φθινόπωρου φυλλοφοροῦν καὶ πάλι
Τὸ σύννεφο τὸ μολυβὶ βαφαίνει τὴν καρδιά,
—Τί νὰ σοῦ κἀνὴ ἢ προσμονὴ πῶς θάρτη ἀνοιξὴ κι' ἄλλη
"Ὅταν ἡ Νύχτα κι' ἡ Σιωπὴ τὴν πόρτα μας κτυπά;

Στοῦ παρελθόντος τὴν ἀχλύ, σὰν ἄθλιος τιμωροῦχος
Σκαλίζω, κι' ἄδειω τὸ παρὸν — στὸ μέλλον τί θὰ βρῶ;
Κι' ὅμως μοῦ μένει τοῦ "Απαστου ἢ ὁμορφιά — κι' ὁ στίχος
Σὰν ἐπιτάφια μουσικὴ στὸν ποῦ εἶχα θησαυρό.

Στὴν ἐναγώνια Σιωπὴ θὰ βυθιστοῦμε τώρα,
Πάθη, καὶ νιότη κι' ὁμορφιά θὰ γίνουνε καπνός,
Τὸ ψυχικὸ ἀναφοίγημα ἄς σβύσῃ, ἄς πέσ' ἢ μπόρα
Κι' ἄς σμίξουνε στὴν τέφρα μου καὶ χῶμα κι' οὐρανός.

Δὲ με τρομάξεις θάνατε καὶ δὲν στὸ λέω αὐτὸ
Σὲ μὰ κρυφὴ δειλία μου κουράγιο γιὰ νὰ δώσω
Μίσση, καὶ πίσση, κι' ἀνθρωπιά, τὸ δάκρυ τὸ καυτό,
Τάδωσα πλούσια στὴ Ζωὴ — Τί νὰ σοῦ παραδώσω;

Αὐτὸ τὸ χάος τὸ γύρω μου καὶ τῆς ψυχῆς μου δὲν
Μὲ τρομάζουν — οἶχνο ἐγὼ κι' ἀλόγωση καὶ πλήξη,
Στὴν ἡρεμία τὴν Ὀρφικὴ, — κι' ὅ,τι εἶναι ἄς με τυλίξει,
— Τοῦ Σύμπαντος τ' ἀγκάλιασμα — τὸ ἀπόλυτο Μηδέν.

Στὸ κοιμητήρι εἶπα νὰ μπῶ, περνώντας ἀπὸ κεῖ —
— Σταυροί, λουλούδια, σιωπὴ μακάρια, κνταρίσσια
Πουλιὰ καὶ χρώματα καὶ φῶς, βομβοῦσαν τὰ μελίσσια
—Κι' εἶπα: νὰ μὰ ἥσυχῃ γωνιὰ κανεὶς ν' ἀναπαντῇ.

"Ὡ θάλασσα ποῦ ἀπλώνεσαι στ' ὁρίζοντα τὴν ἄκρη
Πόσο μοῦ σέρνεις τὴν καρδιά σὲ κάποια ἄγνωστη Γῆ,
Κι' ὡς δὲ μπορῶ νὰ πλανηθῶ στὰ γαλανὰ σου μάκρη
Τῆς νοσταλγίας γίνεσαι καὶ στοχασμῶν πηγὴ.

Νάτη μᾶς ἦρθε ἡ ἀνοιξὴ γλυκειά καὶ θαλερὴ
Φέρνοντας κάποιο μῆνυμα ἀνέλπιστης ἐλπίδας
Κι' ὁ γιορτινός της ἐρχομός νὰ φέρῃ καὶ γιὰ μᾶς μαρρεῖ
Βιολέττας μοσκοβολήμα, τὸ φῶς μᾶς ἠλιαχτίδας.

Ένας άνοητος ποιητής κι' αλήτης είμαι 'γώ
Πού άσώτεψα τή νιότη μου στίς έσημιές του κόσμου
Δέν βρήκα ακόμα τί έχω, φώς, πίστη, ή σκοτάδι έντός μου,
Δέν ξέρω τί προσμένω έγώ κι' ούτε τί κληγώ.

Σκίζει σπαθάτο άρρενωπό τά χάη τό κυπαρίσσι
Οί άνθισμένες μυγδαλιές σκυροῦν στόν ουρανό,
'Ανοιξη όλοῦθε κι' όμορφιά — κι' όμως βαθειά πονώ
Γιά τάλαστο, τό άνέλπστο, κι' ότι δέ θά γυρίση.

Ω μή μου πής πώς όμορφιά κι' άνάταση και πίστη
Θά γίνον σόνη και καπνός και μένει ό χαλασμός,
'Ότι τό «Σύμπαν» ήταν μία παραξενιά του Κτίστη
Κι' όχι ένας νόμος που δέ φιάνει άνθρώπου λογισμός.

'Όταν σε συναπάντησα μέσ' τήν κλειστή καρδιά μου
Τραγούδια κάποιας άνοιξης ξυπνήσανε καλιά
Μιάς άνοιξης που πέθανεν από καιρό βαθειά μου
Κι' άλλόκοτα κελάϊδαν μέσ' τήν ψυχή πουλιά.

Νάταν νάρχόσουνα σ' έμέ σαν πριν γεμάτη φώς
Και νάταν νά σταμάταγε έτσι για πάντα ό χρόνος,
Νάταν νά φούντωνε ξανά τής νιότης μου ό άνθος,
Και νά γινόταν μουσική και στίχος, κάθε πόνος.

Ω μή μου πής πώς πέρασε τής εὐτυχίας ή ώρα
Και πώς θά βυθιστώ βαθειά μέσα στην σκοτεινιά,
'Ω μή μου πής πώς πέρασε ή αγάπη μας και τώρα
Θά μάς σκεπάση ό θάνατος κι' ή μαύρη λησμονιά!

Τό δειλινό μάς σκέπασε τό φθινοπωρινό
Ξερόφυλλα, κρωγιές πουλιών, βοητό τής πόλης κι' ήχοι
Κι' άναρριγήματα — παντού στη γή στόν ουρανό
Μελαγχολία — και μέσα μου ν' άναρριγοῦνε οί στίχοι.

Κάποιες πολιτείες του Βορρά που φρυγαλέα τις είδα
Κάποιους χειμώνες παγερούς, άπόψε άναπολώ,
Δέν ξέρω έτούτη ή θύμηση ποιά νά μου φέρνει έλπίδα
Γιά ποιές χαρές άλλόκοτες κρυφά ν' άναρριγώ.

Στῶν σκοτεινῶν τῶν καναλιῶν χαζεύω τά νερά —
Στό πάροχο δίπλα ή Σιωπή — τά δέντρα γυμνωμένα,
Νά κι' ένας κύκνος τά λευκά που δίπλωσε φτερά —
Στή θλιβερή τή ρέμβη του πώς μοιάζει ώσαν κι' έμένα.

'Απάνω στα γυμνά κλαδιά πέφτει τό χιόνι άβρό
Και μέσ' από τά σκέλεθρα ζωή καινούργια σφύζει,
— Απόκοσμη ώρα — τήν άρχή πασκίζω για νά βρω
Τής ζωής και πούθε ό θάνατος κι' ό χαλασμός ν' άρχίζη.

Τους στίχους σκόρπισε ποιητή μέσ' τή σιωπή τ' άπείρου
Και μή τους γράφεις σε στροφές σ' ένα πεζό χαρτί
Πέτα στην χώρα άνάλαφρα τή Μαγική τ' όνειρου
Και μάταιες δάφνες άπ' τή γή μή έλπίζεις δὲ ποιητή!

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΠΡΟ

ΓΡΑΜΜΑ ΕΝΑΤΟ

Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

Φίλε,

Ίσως όλα τα προηγούμενα γράμματά μου να οδηγούσαν εδώ. Ψηλαφώντας άρχισα στη Νέα Υόρκη για να περάσω από το Χρηματιστήριο και το Χάρλεμ, να φτάσω από τους ηλεκτρονικούς έγκερφάλους στα μέσα μαζικής επικοινωνίας κι από εκεί στο πρόβλημα της ιδεολογίας και της προπαγάνδας και πάνω από το νεκρό σώμα του Κέννεντυ να σταθώ μπροστά στα παλαιά και στα νεότερα σύνορα. Όμως όλα τούτα θα σου φαίνονται ίσως σκόρπιες εντυπώσεις, κι όλα και θα περιμένεις τόν έσχατο λόγο, αυτόν που θα συνθέσει όλα τούτα τα μεμονωμένα και διεσπαρμένα σε ένα σύνολο που θα καλύπτει όλα και, ίσως, να τα εξηγήσει όλα. Ήπειδή είσαι δίκαιος συνομιλητής, θα αναγνωρίζεις πρώτος εσύ τις δυσχέρειες ενός τέτοιου έγχειρήματος. Όμως θα το επιχειρήσω. Όχι γιατί φιλοδοξώ να πω τόν έσχατο λόγο πάνω σ' ένα φαινόμενο που άπασχόλησε και άπασχολεί πολλούς μελετητές, ιθαγενείς και ξένους, αλλά γιατί θα ένοιωθα λειψός αν σταματούσα μέχρις εδώ. Θυμήσου πως περισσότερο μά περιπέτεια δική μου γράφω παρά την Άμερική ιστορώ.

Σούγραφα, φίλε, στο τελευταίο μου γράμμα για την ιδέα της προόδου που περιχαράσσει την ψυχή του ανθρώπου εδώ. Η ζωή έχει πάντα εύτυχομένο τέλος για όποιον διαθέτει βούληση. Η επιτυχία θεωρείται όχι έξαιρση αλλά κανόνας και τó κληρογτό της δικαίωση του βίου. Άτελείωτη πρόοδος είναι ή πορεία του ατόμου και των κοινωνικών συνόλων μέσα στη διάρκεια του χρόνου. Κυριαρχεί τó αισιόδοξο αντίκρουσμα της ζωής και ó μικρός κλασικόγελος της Ερώπηης έλλείπει.

Η αισιόδοξη αυτή θέαση της ζωής δεν άποτελεί έποπτεία, όπου ένας φτάνει ύστερα από κοπιώδη στοχασμό. Δεν είναι ή σύνθεση που ολοκληρώθηκε μέσα από τη διαλεκτική θέση και αντίθεση. Από τó όραμα του Άμερικανού λείπει ó μέγας αντίμαχος, τó στοιχείο της ανθρώπινης φθοράς που δίνει τη διάσταση του τραγικού στη ζωή και την αίσθηση του μεγαλείου στο βίο. Η αισιόδοξία, θέλω να πώ, που χαρακτηρίζει τη στάση του Άμερικανού άπέναντι στη ζωή δεν έχει βάρος γιατί δεν κερδήθηκε ύστερα από ένσυνείδητο άγώνα με όσα αντίστοιχάούνται τó χαοτικό αντίκρουσμα της ζωής αλλά είναι άπλως μά χωρίς επίγνωση διάθεση χωρίς ουσιώδες ανθρώπινο υπόβαθρο.

Η Μοίρα λείπει από την Άμερικανική πολιτεία. Η πρόοδος είναι συνεχής, άπρόσκοπτος, άέναντος. Όλα τά Άμερικανικά σπύτια θα έχουν τηλεοπτική σκηνική, ύστερα όλες οι Άμερικανικές οικογένειες θα άποκτήσουν αυτοκίνητο, όλα τά εισοδήματα θα ύπερβούνε τó όριο των πέντε ή δέκα χιλιάδων δολαρίων, ή Άμερική θα γίνη ή affluent society, ή κοινωνία της εύημερίας. Άπ' αυτό τó όραμα του πλούτου άπουσιάζει ή αίσθηση της παρακμής και ή γεύση της φθοράς. Ό θάνατος άγνωστώς σαν ένα από τά δυό στοιχεία του ανθρώπινου βίου και μένει μόνη και γαιριώσα ή ζωή. Ό θάνατος δεν είναι παρά άφορη ή επίδειξη του μέσου όρου εισοδήματος, καθώς ένα πρόσφατο best seller (τó "American Way of Death") δείχνει. Η μεταφυσική άγωνία είναι άγνωστο είδος και τó «άγχος της έποχής» δεν έχει έγγίσει τη χώρα.

Στόν άρχαιο Έλληνικό χώρο, τó Ξέρες καλά φίλε, ή Μοίρα είναι παντοδύναμη. Κι οι θεοι ύποτάσσονται σ' αυτή, τραγουδά ό Χορός της «Άλκήστιδος» με πλήρη επίγνωση των προεκτάσεων που μπορεί να έχη μά τέτοια σκέψη. Ό άνθρωπος έχει να πολεμήσει με τη δική του Μοίρα σ' όλη του τη ζωή κι, ακόμα, γνωρίζει πως θα είναι ό ήττημένος. Ό τραγικός ήρωας μολταταύτα άγωνίζεται ως τó τέλος γιατί Ξέρει ή διασθάνεται ότι άλλος τρόπος επέσβαύσεως δεν ύπάρχει γι' αυτόν. Η Έλληνική τραγουδία, ή ανθρώπινη τραγουδία, δεν ύφίσταται αν ό άνθρωπος παραμείνη μόνος χωρίς αντίμαχο σ' ένα φιλικό περιβάλλον. Η γελαστή όψη της ζωής είναι παιδαριώδες εύρημα όταν έλλείπει ή σκιά της τραγουδίας από τó όραμα του βίου.

Ό θάνατος της τραγουδίας που διαπιστώνουν σύγχρονοι μελετητές του Θεάτρου έχει άπόλυτη έφαρμογή, πιστεύω, σαν όχι κενή φράση στην Άμερικανική σκηνή (και δεν περιορίζω τόν όρο με τó επίθετο θεατρική). Τίποτε, φαίνεται, δεν είναι δυνατό να ταραξή τα ήρεμα νερά της έπαφάνειας που στίλβει, εκτός κι αν είναι ό κομμουνιστικός κίνδυνος. Είναι άπόλυτα χαρακτηριστικό της διαβρώσεως του τραγικού που σημειώθηκε εδώ ότι σαν πιο μέγανος έχθρός του Άνθρώπου θεωρείται ένας άλλος άνθρωπος με αντίθετες άπόψεις κι ότι για μά κοινωνία ανθρώπων τó μόνο ρήγος που πλησιάζει τó μεταφυσικό προκαλείται από τη σκέψη

ὅτι μιὰ ἄλλη ἰδεολογία εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπικρατήσῃ ἀπὸ τὴν καθιερωμένη καὶ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν παλιὰ.

Δὲν ξέρω, φίλε, ἂν γίνομαι κατανοητὸς. Ἐσὺ πιστεύω νὰ καταλάβῃς τί θέλω νὰ πῶ. Δὲν ὑποστηρίζω ὅτι τὸ νὰ θεωρῆς κακὴ μιὰ ἰδεολογία κί ἀπαράδεκτο ἓνα κοινωνικὸ σύστημα εἶναι δεῖγμα ἐπιτολαιότητος ἢ τὸ νὰ μάχεσαι γιὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ ἡ τάξη πραγμάτων ποὺ θεωρεῖς ὀρθὴ περίεργο ἢ κατακριτέο. Ἐκείνο ποὺ προσπαθῶ νὰ σοῦ πῶ εἶναι ὅτι τὸ νὰ φοβᾶται σὰν τὸ ἀπόλυτο κακὸ ὁ ἄνθρωπος ἓνα ἄλλο ἄνθρωπο μὲ ἀντίθετες ἀπόψεις (ἔστω ἐσφαλμένες κατὰ βῆσιν) ἀφαιρεῖ κάθε τι τὸ τραγικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τῆς δίνει χροιά ἀσημαντότητας. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ ἀπόλυτο κακὸ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι κάτι ποὺ ἀνήκει στὴν ὑπαρξὴ του, στὸ εἶδος του, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναρῆ τὸν Ἄνθρωπο σὰν Ὅν μιὰ μτεριώτερη ἄποψη ἢ ἐκφρασὴ του. Γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία ἢ ἀπόλυτη ἀρνησὴ τῆς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἄλλη ἀνθρώπινη κοινωνία ἀλλὰ ἡ ἐκμηδένισις κάθε ἀνθρώπινης κοινωνίας.

Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ κατάλαβε μόνο ἓνας Ἀμερικανὸς Λογοτέχνης (τοῦ περασμένου αἰῶνα), ὁ Μέλβιλ, ποὺ στὸ «Μόμπι Ντικ» ἔδωσε διαστάσεις τραγικῆς πᾶλης στὸ κινηγητὸ μᾶς ἄσπρης φάλαινας ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ὅτι κί ἂν συμβολίξῃ αὐτὴ ἡ ἄσπρη φάλαινα, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Ὑπάτου Κακοῦ γιὰ τὸ συγγραφέα. Σὲ τοῦτο μόνο τὸ μυθιστόρημα ὑπάρχει ἀνάγλυψη ἢ μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἀργότερα στὸ Φῶνερσ μπορεῖ ἓνας νὰ διαπιστώσῃ ἀντικατοπτρισμὸ τῆς στῆς σκοτεινῆς εἰκόνας τοῦ Νότου ποὺ δίνει μὲ τὸν ἄνθρωπο νὰ ψαχοῦλεῖ μέσα σὲ ἀγχῶδες Ζόφος ἢ στοῦς Ἄντρες ποὺ στήνει ὁ Χέμινγουάϊ νὰ πολεμοῦνε μὲ τὸ θάνατο. Ἀλλὰ λείπει ἀπὸ ἄλλου, ἀπὸ ὅλες τῆς μορφῆς τῆς Ἀμερικανικῆς τέχνης ποὺ ἐπιαναπαύεται στὴ ρεαλιστικὴ ἀπεικόνισις λειψῶν εἰκόνων τῆς ζωῆς. Στὸ Θέατρο, ἂν ἀφήσομεν κατὰ μέρος τῆς ἀρρωστημένους φαντασιώσεις τοῦ Γουίλλιαμς ποὺ ἔστω καὶ ἐλλειπτικὰ προσφέρουν μιὰ ἄκρη ἀπὸ τὴν ἀπελειωμένη πορεία στὸ σκοτάδι τοῦ ἐρωτικοῦ ἀνθρώπου (χωρὶς κανένα ἀντίκρισμα ὅμως πᾶλης — ἀπὸ τὸ ὄραμα λείπει ὁ τραγικὸς ἦρως ἐνῶ δίνεται μιὰ ἄποψη τῆς Μοίρας), μόνο στὸ «Ψηλὰ ἀπὸ τὴ Γέφυρα» βλέπομε συνειδητὰ νὰ δραματοποιήτῃ ἡ βαθμιαία ταπεινώσις τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ σὲ ὑπέρτερη δύναμις — ὅσο πάλι κί ἂν λείπῃ τὸ τραγικὸ ἐκτόπισμα ἀπὸ τὸν «ἥρωα» τοῦ ἔργου.

Μὰ ἂν δὲν ὑπάρχει, φίλε, ἐδῶ ἡ παρουσία τῆς Μοίρας, ποῦ θὰ τὴ βροῦμε; Στὸν κινηματογράφο; Φαντάζεσαι τὸ Χόλλυγουντ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Μοίρας τοῦ ἀνθρώπου; Ἀλλὰ τὸ Χόλλυγουντ — κί οἱ σταθμοὶ τηλεοράσεως — εἶναι οἱ καλύτεροι δέκτες τῶν αἰσθημάτων τοῦ μέσου ὄρου. Καὶ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ δώσουν μιὰ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης Μοίρας, ἐπιδιώκουν μόνο νὰ φτάσουν στῆς μάζες καὶ νὰ διαδοθοῦνε εὐρύτερα καὶ εὐρύτερα. Γιὰ τὸ βαθύτερα καὶ βαθύτερα, φίλε, δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος. Οἱ διαστάσεις τοῦ βίου σμίκνουν κί ἀπὸ τρεῖς ἔγιναν δύο.

Θὰ ἀπορήσῃς ποῦ δὲν σοῦ μίλησα γιὰ τὴ θέση ποὺ λαμβάνει ἡ Φιλοσοφία ἀπέναντι σ' ἓνα τέτοιο θέμα. Στὸ κάτω -κάτω, τὸ πρόβλημα τῆς Μοίρας γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι ἐνασχόλησις ἀποκλειστικὰ τῶν φιλοσόφων. Μήπως κί ἀδικήσαμε — ὑπὸ τὴ στενὴ πλευρὰ τῆς τωρινῆς ἀνιχνεύσεως — τὴν Ἀμερικανικὴ σκηνὴ παραλείποντας τὸ ρόλο τῆς φιλοσοφίας στὴ γενικώτερη ἐποπτεία τῆς ζωῆς; Δὲν τὸ νομίζω, φίλε. Σοῦ μίλησα ἤδη, ἔστω καὶ μὲ μιὰ συντομώτατη ἀναφορὰ, γιὰ τὸν πραγματισμὸ, τὴ μοναδικὴ σχεδὸν φιλοσοφικὴ θεωρία ποὺ ἐπεξεργάστηκαν Ἀμερικανοὶ καὶ τὴ μόνη ποὺ εἶχε ἀπήχησις σὲ «χαμηλότερα» στρώματα διανοήσεως τῆς χώρας. Ὁ πραγματισμὸς ἀγνοεῖ ἐπίσης τὴ Μοίρα, δὲν ἀσχολεῖται μὲ θέματα ὑπάρξεως, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης φθορᾶς, ἀτομικῆς καὶ εἰδολογικῆς, ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ στοχαστικοῦ ἀνθρώπου.

Θὰ διερωτηθῆς ἤδη, δὲν ὑπάρχει λοιπὸν πουθενὰ ἡ αἴσθησις τῆς Μοίρας στὸν Ἀμερικανικὸ χῶρο, ἔστω καὶ μόνο σ' αὐτὸ τῆς διανοήσεως; Εἶναι δυνατὸ γιὰ ἓνα λαὸ μὲ τόσο πλατὺ ἐκτόπισμα καὶ τόσες ἐπιτεύξεις στοὺς λίγους αἰῶνες τῆς παρουσίας του νὰ μὴν ὑπάρχει τὸ ἀντίβαρο τῆς ἐπιτυχίας ποὺ ἰσορροπεῖ τὴ ζωὴ; Ἀπὸ μιὰ ἄποψη ἢ ἀπορία αὐτὴ, ἔτσι διατυπωμένη, εἶναι καὶ μιὰ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου. Στὰ τρακόσια τόσα χρόνια τῆς Ἀμερικανικῆς ἰστορίας ἢ προόδου, σ' ὀρισμένους τομεῖς, τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ ἦταν τέτοια ποὺ νὰ δικαιολογῆ τὴν ἄκρατὴ αἰσιοδοξία ποὺ χαρακτηρίζει στῆς μέρες μας τὴν ψυχροσύνησις τοῦ ἀτόμου καὶ τὴ βιοθεωρία τῆς κοινωνίας τῆς Ἀμερικῆς. Μιὰ ἀσημὴ ἀποικία, διεσπασμένη σ' ἓνα ἀπέραντο χῶρο, ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ἡ ἰσχυρότερη δύναμις τῆς Γῆς, ποὺ ποτὲ δὲ νικῆθηκε σὲ πόλεμο. Αὐτὸ διδάσκονται οἱ μαθητῆς στὰ σχολεῖα, ποὺ δὲν ἔχουνε λόγο νὰ φοβοῦνται ὅτι θὰ νικηθῇ κάποτε ἡ πατρίδα τους στὸ μέλλον. (Τὰ λίγα τελευταῖα χρόνια μερικὰ γεγονότα ἔκαναν λίγους νὰ διερωτῆθοῦν. Αὐτὸ μόνο ὡς τὴν ὄρα). Αὐτὸς ὁ θρύλος τοῦ ἀνίκητου δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν Ἀμερικανικὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι μέχρι σημείου ἀνισοβαροῦς. Ὅσοι ἦταν οἱ ἐπαυτέεις. Ὁ ὕλικὸς πλοῦτος καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἡ συνελκῆς μετανάστευσις, ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς ἀπομονώσεως στὸ στάδιο τῆς διεθνούς ἐπιβολῆς καὶ ἡ αἰσθησις τῆς παντοδυναμίας.

Ἐξήγησις μπορεῖ νὰ δοθῇ, φίλε. Ὅμως ἡ ἀπορία μένει. Στὸ χῶρο τῆς διανοήσεως λείπει ὀλοκληρωτικὰ τὸ σκέλος τῆς ἀπόλυτης φθορᾶς; Ἡ λογοτεχνία, τὸ Θέατρο, ἡ φιλοσοφία ἀκόμη τὸ ἀγνοοῦν. Ἴσως νὰ ἐκπλαγῆς ἂν σοῦ πῶ ὅτι ὑψίσταται ἡ Μοίρα στῆς Φυσικῆς

Ἐπιστήμες. Ὅμως, θυμήσου, σάν σου μιλοῦσα γιά τόν αὐτοματισμό ἔκαμα κάποιο λόγο γιά τή φυσική ἐπανάσταση πού ἀνάτρεψε ὅλα τὰ δεδομένα πού ξεκινούσαν ἀπὸ τὸ Νεύτωνα καὶ ἀρνήθηκε τὴν ὑπαρξὴ ἀμετακίνητων φυσικῶν νόμων. Ὁ ντετερμινισμός δὲν ἔχει πιά θέση στὴ σύγχρονη φυσική ἐπιστήμη, καθὼς καλλιεργήθηκε ἐπιμονῆ ἀπὸ δύο - τρεῖς ἐργάτες τῆς ἐδῶ. Ἡ λογική βάση τοῦ κόσμου ἀνατράπηκε καὶ στή θέση τῆς μῆξε ἢ πιθανότης καὶ ἡ ἐντροπία. Γιά τὸ φυσικὸ ἐπιστήμονα οἱ δύο τοῦτοι ὄροι συνιστοῦν τὴν ἀπρόσωπη Μοῖρα πού, κ' ἂν δὲν κυβερνᾷ, συνθέτει μὲ τὴν παρουσία τῆς τῆ ζωῆ. Ὁ Wiener, ὁ δημιουργὸς τῆς «Κυβερνητικῆς», μιλᾷ γιά ἓνα κόσμον πού σάν ἓνα καρᾶνι προορισμένο γιά ναυάγιο κινεῖται στὸ πέλαγος. Κάποτε ἡ Γῆ θὰ θερμοκλῆ τόσο πού θὰ καταστραφῆ, κ' αὐτὴ ἡ σκέψη δὲν εἶναι μὰ ὑπόθεση εἶναι βεβαίωτης, κατὰ τὸ Wiener. Τὸ στοιχεῖον τῆς ἐντροπίας θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ τὸ χάος θὰ ἐπανέλθῃ ὅσον ἀφορᾷ τουλάχιστον ἐμᾶς, τὸ πολλοστῆμόριον τοῦ Σύμπαντος.

Μὴ μὲ παρεξηγήσης, φίλε. Δὲν θέλω νὰ βλέπω τὸν καθένα ξεχωριστὰ ἢ ὅλους σὰ σύνολο τοὺς ἀνθρώπους νὰ περνοῦνε τὴ ζωὴ τους μὲ τὴ συλλογὴ τοῦ τέλους νὰ βαραῖνη τίς σκέψεις καὶ τίς ἐνέργειές τους. Αὐτὸ πού διαπιστώνω ἐδῶ εἶναι ἡ ἐξορία τῆς ἐσχατολογίας ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο βίον. Ὁ Δαρβινισμός, καταδιωγμένος σάν ἀθεϊστικὸς ἰλισμός, ἔγινε πλήρως δεκτὸς σάν ἰδέα ἀτελείωτης ἐξελίξεως καὶ ἐντυπώθηκε στὴν Ἀμερικανικὴ ἰδεολογία, καθὼς ἀκριβῶς παράλληλα ἡ ἴδια ἡ ἰδέα ἐνσωματώθηκε στὴ Μαρξιστικὴ ἰδεολογία. Δυὸ εὐήμεροὺς κοινωνίες ἐπὶ τῆς Γῆς δνειρεύονται καὶ ὁ Ἀμερικανικὸς καπιταλισμὸς καὶ ὁ Μαρξιστικὸς κομμουνισμὸς. Ἀπὸ τὸ ὄραμα καὶ τῶν δύο ἀπουσιάζει τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀπροσδοκῆτου, ὅλα θὰ βαδίσουνε τὸν κεκανονισμένο δρόμο τους σύμφωνα μὲ προκαθορισμένους νόμους, ἀπαρῆκλιτους καὶ ἀνέκλιπτους. Ἡ ἰδέα τῆς μαθηματικῆς ἐξησφαλισμένης προόδου τῆς κοινωνίας πού ἡ κάθε ἰδεολογία ἀπεργάζεται εὐρίσκειται ριζωμένη σὲ δύο παράλληλα δημιουργημένα (στὸν 19ο αἰῶνα σαφέστερα διατυπωμένα) ἀντίμαχα συστήματα.

Καὶ γὰρ νὰ ἐπανέλθω στὶς προηγούμενες σκέψεις μου, δὲν εἶναι τὴ συνεχῆ ἐνωσχόληση μὲ τὴ Μοῖρα πού ζητῶ, εἶναι τὴν ἔστω σὲ μὰ δεδομένη στιγμὴ ἐμφάνισή της στὸν ὄρβοντα τοῦ βίου. Στὸν ὄρβοντα τοῦ Ἀμερικανοῦ καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς κοινωνίας μόνον ἀργυρῶ σὺννεφα — γὰρ νὰ δανεῖστώ σὺνήθη ἔκφραση τῆς χώρας — παρουσιάζονται, ἐνῶ τὰ μελανὰ νεφῶ ἀποδιώχτηκαν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τῆς Ἀμερικανικῆς Γῆς. Εἶναι, νομίζω, χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀκόμα καὶ τὴν πιθανότητα ἐνὸς πυρηνικοῦ πολέμου κατόρθωσαν νὰ ὑποθεβάσουν στὶς διαστάσεις σινηθισμένης καθημερινῆς φροντίδος μὲ τὴν κατασκευὴ «πυρηνικῶν» καταφυγίων σ' ὅλα τὰ σπῆττα ἐπὶ τῆ βάσει εἰδικοῦ σχεδίου πού πρόνοιε γιά χῶρο ὄχι μόνον γιά ψυγείο ἀλλὰ καὶ γιά τηλεόραση ἀκόμα. Ὄταν ἔλθῃ ὁ κατακλιτισμός, ὁ Ἀμερικανὸς θὰ ἀποσυρθῆ στὸ καταφύγιό του, θὰ ψυχαγωγῆται μὲ τοὺς Μπέβεργλ Χίλμπαλλυς καὶ τὴ Λούση καὶ θὰ περμένη ὑπομονετικά τὴν ὥρα πού θὰ ἀνεβῆ στὴν ἐπιφάνεια γιά νὰ συνεχίσῃ ψηλά τὴν ἰδία ζωὴ πού ἔκανε στὸ ὑπόγειο καταφύγιό του.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Στὸν Ἄντη Ἰωαννίδη

Ἡ μουσική τῶν ἀστρῶν γαληνεῖ
τὸν πόνο καὶ τὸν μόθο μας ἀπόψε
κ' ἀπὸ τὰ βάθη μας,
ὄπου ἡ ἀλήθεια βασιλεύει,
λεπτοὶ κραδασμοὶ Θεῖας Ἀγάπης ἀναβλίζουν
καὶ ἤχουν καὶ συναπαντιέται
στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά...
Ἄδερφέ μου,
Τὰ λόγια σου, καθαρὰ πετροῦδια τῆς θάλασσας,
μ' ἔκαναν νὰ κλάψω σὰ μικρὸ παιδί.
Κ' ἔνοιωσα τὸν ἑαυτὸ μου
γοργόφτερο πουλι ἔτοιμο νὰ ριχτεῖ στὰ Ὑψη.

Γυρῶζω πάντα σὰ ζητιάνος τῆς ἀγάπης
καὶ κάθε πού τὴ συναντῶ
μοῦ χαμογελᾷ κ' ἔν ἀστέρι.
Κ' εἶναι τόσο μὰ τόσο γλυκὸ τὸ χαμόγελό
σὰ μικροῦ κοριτσιοῦ.
Στιγμὲς ἱερὲς μὰ τόσο κρυφὲς
στὰ βάθη τῆς συνειδήσης.

Οἱ ὄρες εἶναι τόσο βαρεῖές... Οἱ ὄρες...
Μὰ, τι σημασία ἔχουν οἱ ὄρες
μπροστὰ στὴν αἰωνιότητα;
Γιὰ μᾶς, ἀδερφέ μου, ἡ θάλασσα
εἶναι γεμάτη ἐλπίδα.

Δῶσε μου τὸ χέρι σου
κ' ἂς περπατήσουμε μαζὶ
τὸν ἀνήφορο τοῦ λόφου
ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ εἶναι μας.
Μὴ φοβάσαι, ἡ νύχτα μᾶς φωτίζει μὲ τ' ἀστέ-
ρια τῆς
κ' ἔτσι δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χάσουμε τὸ
δρόμο...

Κρατήσέ μας ἔτσι Ἀγάπη...
Ὡ! Ἀγάπη ἐσύ!

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἐκείνοι πὰ κοιματιάσθηκαν
ἀπ' τὸν μόχθο
καὶ ξεχάσαν τοὺς ἀποχαρευτισμοὺς.
Τὸ τραγοῦδι τοὺς ξεφηνάει σ' ἓνα στεναγμὸ
τὸ φωνὴ τοὺς μετριέται σὲ μονοὺς ἀριθμοὺς
καὶ σὲ κόμπους ἰδρώτα.
Κι' ὅμως τότε σηκώνουν τὰ μέτωπα
καὶ τὰ φρεινὰ τοὺς πρόσωπα
φιλαυξοῦν τὸν ἥλιο.
Σφίξαν τώρα τις παλάμες κ' ἀρνήθηκαν
κ' ἡ ἀρνηση ἔγινε τάφος καὶ ἀνάσταση
τῆς μικρῆς Ἀντιγόνης.

II

Ἀρνήθηκαν στοὺς νεκροὺς τὸν τάφο
—μὰ οἱ ζωντανοὶ ἔχουν βήματα
νὰ περπατοῦν στὸν οὐρανὸ τους—
Κεῖνη τῆ νύχτα μικρὴ Ἰσμήνη
Ἀνάμεσα στοὺς χαμοὺς τῶν τριῶν
καταράσθηκες τὴν μαθηματικὴ σου ικανότητα
ζητώντας τὸ μετρικὸ σου ἀπ' τὴ συμφορὰ
Ἦ μικρὴ Ἰσμήνη
κανένας δὲν μετράει πὰ
τὰ μεγάλα μόνο βήματα μπαίνουνε στὴν
καρδιά μας!

III

Ἄδειασε τὸ πέλαγο
καὶ τὰ μάτια σου ἀπ' τὸ φῶς
κ' ἐκείνος σ' ἔχασε στὴν πρώτη λέξη ἀπάνω
Στάθηκες καταπικρὸ στὸν ἥλιο
μὲ τὸν λευκὸ σου χιτῶνα στὸν ἄνεμο
καὶ μίλησες γιὰ τὴν ἀγάπη.
Τώρα σὲ βορῶ καὶ νότο
θ' ἀναζητῆ τὸ φῶς
μὲ μιὰ ριτίδα γύρω ἀπ' τὸ στόμα
Θὰ τρέχει μέσ' τὰ ἀδειανὰ δωμάτια
φωνάζοντας τ' ὄνομά σου
Θὰ καταριέται τὴν μικρὴ Ἀντιγόνη
ποὺ ὀρθώθηκε πρώτη
περιφρονώντας τοὺς ὁδοδείκτες
Θὰ καταφαστῆ τὴν γυναίκεια ψυχὴ
ποὺ δὲν ὑποτάσσεται
στὸ δένδρο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ

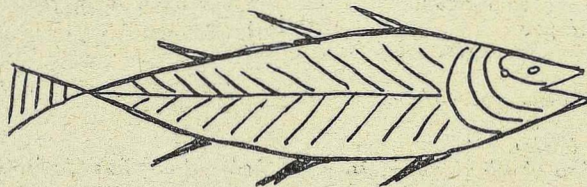
Θὰ θυμᾶται πὼς τὰ μάτια σου
ἀρνήθηκαν τὰ βλέμματα
γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀρνηθοῦν τὴν παρουσία του
στὴν Ἀνάταση.

IV

Τί ξέρεις ἐσὺ γιὰ τὴν μικρὴ Ἀντιγόνη
ποὺ φωνάζει στὸν τάφο δλοζώντανη
τὴν ἀπάρνηση τοῦ Ἔρωτα
τῆ φωνῆ τῆς θυσίας
φλόγα καὶ πάθος;
Τί νὰ τραγουδήσης ἐσὺ
γιὰ τὴν μικρὴ Ἀντιγόνη
ποὺ χορεύει στὰ μάτια μας φλόγα
ποὺ πηδᾷ σὲς κινήσεις πικρὸς
ποὺ φωνάζει στὰ λόγια μας πάθος;
Τὶς νύχτες στοὺς ἀστερισμοὺς
διαβαίνει σκεπάζοντας τὰ νεκρὰ σώματα
μὲ θρούλους κ' ἀγάπη.
Τὶς νύχτες στὰ ὄνειρα τοῦ ἔρωτα
ξυπνοῦμε στὴν σκοτεινὰ τῆς ἀπάρνησης
Τί θὰ τραγουδήσης ἐσὺ
γιὰ τὴν μικρὴ Ἀντιγόνη
ποὺ βάδισε ξάστερη στὴ Λευτεριά
ζητώντας τ' ἀνέβασμα στοῦ Ἔρωτα
τῆ βαθμίδα;

Ἦ, εἶσαι ἓνας ἄνδρας
ξένος πολὺ γιὰ τὴν γυναίκεια ψυχὴ
Κι' ἀπόψε ἀνυπόταχτη μικρὴ Ἀντιγόνη
σοῦ τραγοῦδῶ
μ' ἓνα πάθος τρελλῆς Σαλώμης
φλόγα καὶ λαύρα ἐφηβείας
μυρὸς στὴν ἀπάρνηση
Ἀπόψε κάμπτονται οἱ εὐθείες
ἀνατρέπονται οἱ κανόνες
κ' ἔρχομαι χέρι μὲ χέρι νὰ τραγουδήσωμε
τις παιδικῆς μοῦς μπουκλές
τοὺς ξανθοὺς ἐφήβους
Ἀπόψε ποὺ ὁ ἄνεμος οὐρλιάζει
ἀνάμεσα στὰ μνήματα
Καὶ σὺ πὸ ζωντανὴ ἀπὸ μένα
μοῦ λές, μοῦ λές μοῦ τραγουδεῖς
μοῦ κλαῖς γιὰ τὴν ἀγάπη.

ΠΙΤΣΑ ΓΑΛΑΖΗ

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

(διήγημα)

Τό πολύ ήσυχο πρωινό ταίριαζε απόλυτα με τη ψυχική μου διάθεση. Κατά κάποιον τρόπο θάβρεπε να ήμουν ευνυχιωμένος που πραγματοποιούνταν κάτι που λογαριάζα τόσο καιρό. Ή φυγή μου. Κι ήμουν. Γιατί δεν είναι μικρό ή άσημαντο να λογαριάσεις κάτι από μια ώριμη ηλικία, να στηριχθείς απάνω του και να κτίξεις όνειρα και τελικά να πραγματοποιηθεί. Δέ ξέρω, μα νοιωθα τόσο σίγουρος πια πού δέ σκέφτηκα καθόλου τι θά συνέβαινε αν κάτι ματαίωσε τη φυγή μου. Ουδέποτε θά τό δεχόμουν. Και τώρα, όταν σε λίγη ώρα θάμπαινα στο αεροπλάνο για τό ταξίδι, έκανα μα άνασκόπηση τών παλιών μου χρόνων. Ταξινόμησα κάθε μου σκέψη και ήδονικά ικανοποιημένος ταυτοποιήθηκα καλύτερα στο άνετό μου κάθισμα. Ή κοσμική άτμόσφαιρα τού γραφείου ταξιδιών μου έδινε μα σιγουριά πολύ άπάθανη σε σύγκριση με μα άλλη παρόμοια στιγμή φυγής μου. Κάποτε, όταν ήμουν στρατιώτης και ξεμυούσα για τό μακρινό στρατόπεδο στο βουνό.

Και τότε ήταν ήσυχο τό πρωινό αλλά μέσα μου έκυθα μα επαναστατημένη καρδιά γεμάτη άνησυχίες και πάθη. Ήμουν ό έφηβος. Φορούσα την άγαρπη στολή μα κι ήταν ενός άλλου στρατιώτη. Ίδρώτας έτρεχε σ' όλο μου τό κορμί από τη βία και την άνεξήγητη ταραχή. Ή συγκινητική σκηνή τού άποχαιρετισμού τής μητέρας, τού πατέρα και τ' αδελφού ήταν ακόμα έντονα χαραγμένη στο μυαλό μου. Πόσο μ' άγαπούσαν! Κι εγώ ουδέποτε τό πρόσεξα για να τ' άξιοποιήσω. Γι' αυτό ένιωθα κάτι σαν τύχη να με τυλίγη σαν τούς άποχαιρέτησα στο πατρικό μου σπίτι. Φεύγοντας διέκρινα δακρυσιμένα μάτια. Μα και τά δικά μου ήταν θολά.

Στρέβοντας τη γωνιά τού δρόμου, χάθηκα στο πλήθος τών ανθρώπων. Κι ύστερα έφτασα στο γραφείο τών λεωφορείων. Έκει περίμενα για λίγο απ' έξω. Μου είχε υποσχεθή πώς θαρχόταν. Και την περίμενα. Ήθελε νάνα ή τελευταία πού θά άποχαιρετούσα. Και τό δέχτηκα. Μα ικανοποιούσα και τη δική μου έπιθυμία.

Τήν είδα από μακριά. Σεχώρισα τό γνωστό κοριτσίστικο περπάτημά της, τά μακριά λυμένα μαλλιά της και τ' άγαπητό κόκκινο φόρεμά της. Σε μα άπόσταση είκοσι μέτρων, κοντοστάθηκε και μ' άναγνώρισε. Μείνε για λίγο έτσι... ΄Υστερα βημάτισε σε μένα κι έφτασε κοντά μου. Τής έσφιξα τό χέρι με ταραχή και δέχτηκα μ' άγάπη τό ψιθυριστό «Γειά σου». Κόσμος περνούσε γύρω μας... Μπήκαμε στο μικρό γραφείο τών λεωφορείων. Μα άποπαικτική άτμόσφαιρα μεγάλωσε την ταραχή μας. Διέκρινα άμυχανία στις κινήσεις της.

Ό υπάλληλος τού γραφείου ήταν άκοιμισμένος στο γραφείο, με κλειστά μάτια ενώ μα μυία καθόταν στο σβέσκο του άναστανικά. Μα μηχανή δημιουργούσε κάποιο θόρυβο πού δεν έννοχούσε ούτε τον υπάλληλο, ούτε τη μυία. Ένα-δυο ντιβάνια με λιγδωμένα σκεπάσματα και μερικές φτωχές κοπέλλες ήταν τά μοναδικά έπιπλα τού χώρου. Κι ό τοίχος ήταν κάπου-κάπου χαλασμένος.

Άδέξια έβηξα όστε ό υπάλληλος να μ' άκούση. Τίποτα. Κοιμόταν. Μονάχα ή μυία ταράχτηκε και πέταξε. Τόν σκούνητα έλαφρά. Άνασήκωσε τό κεφάλι του και ταραγμένα ψιθύρισε συγγνώμη. Και πριν μās ρωτήσει τη θέλαμε, πήρε ένα ποτήρι νερό και τήφερε στα χείλη του. Τό λεπτό του μουστάκι έμεινε βρεγμένο...

Κι ύστερα άσχολήθηκε με μās. Τού εξήγησα. Ζητούσα μα θέση στο λεωφορείο για τό τάδε χωριό, τό πού κοντινό στο στρατόπεδο. Έξυτηρητικά με πληροφόρησε πώς θάφαινε σε 25 λεπτά. Και νομίζοντας πώς μ' εύχαρίστησε μου έδωσε τό εισιτήριο. Έβριξε ένα βλέμμα στο κορίτσι και ρώτησε αν θάφαινε μαζί μου. Στην άρνητική άπάντησή μας, κατάλαβε τί γινόταν, κι άρκέστηκε σ' ένα συμβιβαστικό χαμόγελο.

Καθήσαμε σε δυο καρέκλες κι ένα τραπέζι κι έσοι μās έφερε δυο άναστικτικά χωρίς να ρωτήσει αν είχαμε τέτοια όρεξη. Τά λεπτά περνούσαν...

—Λοιπόν..., και την κοιτάξα στα μάτια.

Μου χαμογέλασε άδιόρατα και πρόσεξα πώς τά πράσινά της μάτια ήταν ύγρά. Πολύ όμορφα. Θάθελα να τά φιλήσω μα... ό υπάλληλος μās κοιτάζε συνεχώς κι έπίμονα μα και τού χαλάσαμε τόν ύπνο και δεν είχε πια άλλη άσχολία. Ήμαστε κι οι μοναδικοί πελάτες.

—Άλλιώς λογαριάσαμε τόν άποχαιρετισμό...

—Ναί, μα ήταν τόσο ξαφνικός... δεν είναι; τη ρώτησα.

—Τό δεχόμαστε στοιικά. Μα και ν' αλλάξουμε τη κατάσταση είν' άδύνατο...

—Ναί, και σκέφτηκα πόσο άληθινή ήταν ή σκέψη της.

—Και πόση λίγη ώρα έχουμε...

—Είνα τό μοναδικό λεωφορείο...

—Δέ γίνεται να φύγη αύριο;

Σιωπήσαμε. Τὰ μάτια μας μιλούσαν. Τὰ μακρὰ της μαλλιά της ἔδιναν ἓνα τόνο ἀξιαγάπητο. Δὲ συγκρατήθηκα καὶ τῆς χάριδεφα σιγανὰ τὰ μαλλιά. Δὲν προσπάθησε ν' ἀποφύγη τ' ἀγγιγμὰ μου. Τὸ δέχτηκε κλείνοντας τὰ μάτια μὲ λατρεία. Ὁ ὑπάλληλος ξερόβηξε... μὰ ἀπομάκρυνα τὸ χέρι μου πολὺ φυσικά. Τὸ κόκκινο φόρεμά της ἦταν ραμμένο πολὺ ἀπλὰ καὶ μ' αὐτὸ μ' ἄρεσε πὺ πολὺ. Τῆς ἔδινε μιὰ ζωογόνο ἔκφραση. Μ' αὐτὸ, χρῦσιζαν τὰ καστανὰ μαλλιά της. Τῆ λάτρευα.

Κοίταξα ἓνα παλιὸ ρολοὶ στὸν τοίχο. Ἐδειχνε ὀρθὰ τὴν ὥρα. Σὲ δέκα λεπτὰ θάφηνυγα. Πρόσεξα πὺς τὸ βλέμμα της παρακολουθώντας τὸ δικό μου, κοίταξε καὶ αὐτὴ τὸ ρολοὶ. Χαμογέλασαμε ἀμήχανα. Τὰ λεπτοκομωμένα χεῖλη της τρεμούλιασαν. Δὲ μιλούσαμε. Θάθελα νὰ τῆ φιλοῦσα. Μὰ ἐνοιῦθα σὰ χαλινάρι τὸ βλέμμα τοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἐνὸς γέροντος πὺ μπῆκε πρὶν λίγο. Θὰ συνταξιδεύαμε.

Ἄνοιξε τὸ μικρὸ τσαντάκι της. Κρατοῦσε μιὰ φωτογραφία της. Ζήτησε στυλό. Τῆς ἔδωσα. Ψάχτηκα καὶ ἐγώ. Βρῆκα μιὰ δική μου μὲ τὰ μικρὰ κόμμένα μαλλιά μου σὰν φωτογράφηκα στρατιώτης. Ἀνταλλάξαμε τίς φωτογραφίες μὲ τίς ἀφιερώσεις. Ἡ πράξη μας, γεμάτη ἀμήχανα καὶ αὐτῆ, μὰς ἔκανε νὰ νοιώθουμε γελοιοί, πὺ πολὺ γιὰτὶ ἡ ἀνταλλαγή ἔγινε μὲ προφύλαξη, κρυφὰ κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Τὰ χέρια μας ἔμειναν γιὰ λίγο ἐνωμένα. Σιγανὰ τραβήχτηκαν. Στὴ κυριολεξία, ἀποχαιρετιστήκαμε. Στὴν οὐσία, ἀποχαιρετιστήκαμε πρὶν λίγες μέρες, σὰν βρεθήκαμε στὴ μικρὴ λίμνη, ἔξω ἀπὸ τὴ πόλη. Μὰ τότε δὲν ἔξεραμε ἀν θάφηνυγα καὶ πότε.

Ὁ ὑπάλληλος μὰς πλησίασε. Ἐίπε πὺς ἔπρεπε νὰ ἐτοιμασθῶ γιὰτὶ θάφηνυγα σὲ λίγο. Καὶ ἀπομακρύνθηκε γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ μιὰ γυναῖκα πὺ μπῆκε μὲ τὸ κοριτσάκι της.

Στὸ πρόσωπό της διάβασα τὴν ἀπόγνωση τοῦ χωρισμοῦ. Ἐίχε πολὺ ἐκφραστικὸ ὄφρος, συνάμα ἀπροσποίητο. Γεμάτο ζωντάνια καὶ φυσικότητα. Τὰ χεῖλη της τρεμούλιαζαν ἐνῶ ἔφεραν τὸ χέρι της γιὰ νὰ τινάξῃ τὰ μαλλιά της πὺ ἔπεσαν στὸ πρόσωπό της. Ἐνοιῦθα προμερὴ ζέστη καὶ ὄλο μου τὸ κορμί ἦταν μούσκεμα στὸν ἰδρώτα. Ἴσως νάταν καὶ ἡ στρατιωτικὴ στολή πὺ μ' ἔδενε.

Σπρωθήκαμε. Ὁ γέρος καὶ ἡ γυναῖκα μὲ τὸ κοριτσάκι εἶχαν πιάσει ἤδη τίς θέσεις τους στὸ λεωφορεῖο. Μέσα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὀδηγὸ ἦταν καὶ ἓνας-δύο ἀκόμη ἐπιβάτες πὺ τοὺς πῆρε ἀπὸ ἄλλο σταθμὸ.

Στὴν ἔξοδο τοῦ γραφείου δώσαμε τὰ χέρια. Ζεστά, δρωμένα καὶ ἀγαπημένα ἐνώθηκαν. Τ' ἀδύνατο χέρι της χώθηκε στὴ φοίχτα μου. Καὶ πάλι ψιθύρισε «γεια σου». Τῆς τ' ἀνταπέδωσα. Καὶ ἔρχισε ν' ἀπομακρύνεται... Ἡ γνωστὴ καὶ ἀγαπημένη σιλουέττα της ντυμένη στὸ κόκκινο ἀπὸ φόρεμα χάθηκε μέσα στὸ πλήθος τῶν ἀνθρώπων.

Μπῆκα στὸ λεωφορεῖο πὺ ξεκίνησε. Φυγὴ.

Στὸ ἀνετὸ ταξιδιωτικὸ γραφεῖο ἡ φωνὴ τῆς ὑπαλλήλου μὰς ἀνακοίνωσε πὺς θὰ φεύγαμε σὲ 25 λεπτά. Χαμογέλασα μὲ τὴ σύμπτωση. Εἶχα καὶ ὄλας ἀποχαιρετήσῃ τὴ μητέρα, τὸ πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸ μου. Ἦταν δακρυσομένοι μὰ καὶ εὐτυχισμένοι πὺ τοὺς ἀγαποῦσα καὶ ἔφηνυγα γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ καὶ ὄνειρου μου. Θὰ τοὺς ἔγραφα μὸλις τακτοποιούσα τίς δουλειές μου.

Στὴν εἴσοδο τοῦ γραφείου φάνηκε ἡ γνωστὴ σιλουέττα της. Φυσικά δὲ φοροῦσε κόκκινο φόρεμα καὶ οἷτε εἶχε λυμένα ἀταχτα μαλλιά. Ντυμένη σ' ἓνα γαλάζιο σύνολο, μὲ τακτοποιημένα ὄμορφα μαλλιά, τέλεια πὰ γυναῖκα, μακρὰ ἀπὸ κάθε ἔχνος παιδοῦλας, πλησίασε κοντὰ μου. Σπρωθήκα νὰ τὴν ὑποδεχθῶ. Καθῆσαμε σ' ἓνα ντιβάνι.

—Δουτὸν..., καὶ τῆ κοίταξα στὰ μάτια.

Μοῦ χαμογέλασε ἀδιόρατα μὲ ὑγρὰ μάτια γεμάτα ἀγάπη! Ἡ ἔκφρασή της δὲν ἄλλαξε ἀπὸ τότε. Ἀνθρώπινη καὶ ζωογόνος. Πάντα ἡ ἴδια θὰ μὲ περιέμενε πάλι...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΣΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΣΑΝΕ Σ' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Τρέφουν μὲ πάθος τὴ ζωὴ οἱ ἀντρείοι καὶ οἱ ἄγιοι
καὶ σώζεις τ' ὄνομά σου σώζοντας.
Ἦ λευτεριά τὸ πὺ μεγάλο πάθος
πὺ τὴ φθορὰ ἀντιμάχεται τοῦ χρόνου
καὶ τὴ νικᾷ.

Πολῖτες τῶν γραμμάτων καὶ τῆς μάχης,
ἀπλοὶ πολῖτες τώρα τ' οὐρανοῦ,
τὴν Κύπρον γαλουχεῖτε
μὲ τὸ παράδειγμα λιτὸ
σὰν τοῦ λαοῦ τὴ σύνεση.

Τ' ὄνομα φεύγει μὲνει ἡ παράξη
γενναῖα πὺ ἐξιστορεῖ:
ὁ δάσκαλος διπλὸς πολῖτης—
τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ.

ΚΥΠΡΙΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

(Ἀπογγέλλθηκε στὶς 23.12.64 κατὰ τὴν ἀποκαλύψη ἀναμνηστικῆς πλάκας στὸν περίβολο τῆς «Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου»).

ΠΕΝΗΝΤΑ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μετ. (ἀπὸ τ' ἀγγλικά) Κύπρος Χρυσάνθης

HSÜ SHU (Μέσα 2ου αἰώνα)

ΠΡΑΣΙΝΗ, ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΤ' ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΙ Η ΧΛΟΗ

Πράσινη, πράσινη στ' ἀκροποτάμι ἢ χλόη,
 πικνές, πικνές οἱ ἱτιές τοῦ κήπου,
 ὠραία ὠραία στ' ἀνώγεια ἢ κόρη,
 λαμπρή, λαμπρὴ κοιτᾷ τὸ παραπόρτι,
 φαειρό, φαειρὸ τὸ ῥοδίνο τῆς πρόσωπο,
 ἀβρόν, ἀβρό τ' ἀσπρόχερό τῆς πού προτείνει.

Κάλποτε μιὰ κόρη τραγουδίστρα
 σύνευνη τώρα ταξειδιώτη.
 Ὁ ταξειδιώτης ἔφυγε καὶ δὲ γυρίζει,
 ἕνα κρεβάτι δίχως ἄντρα
 νὰ τὸ φυλάξης, δύσκολο.

SU WU; (2ος αἰώνας)

ΠΛΕΞΑΜΕ ΤΑ ΜΑΛΛΙΑ ΜΑΣ

Πλέξαμε τὰ μαλλιά μας, γίναμε ἄντρας καὶ γυναίκα·
 τῶν δυὸ ἡ ἀγάπη μας αἰώνια σίγουρη ἦταν.
 Ἄς εὐφρανθοῦμε τὴν εὐδαιμονία τῆς νύχτας τούτης,
 κι' ὅσο κρηπᾶ ὁ καλὸς καιρὸς ἄς γίνουμε εὐθυμοί.
 Μὰ ὁ μακρυνὸς ταξειδευτῆς θὰ πρέπει νὰ σκεφτῆ
 τὸ μακρυνὸ τοῦ δρόμο.
 Σπρώνομαι νὰ δῶ πόσο προχώρησε ἡ βραδιά:
 ἔχει πὰ δύσει ὁ Ὁρίων
 Μακριὰ, μακριὰ! Καιρὸς γιὰ ἀποχαιρετισμούς.
 Πρέπει τῆ θέσῃ μου στὸ μέτωπο νὰ πάρω τοῦ πολέμου.
 Γιὰ δευτέρη συνάντησή μας μέρα δὲν ὀρίζω.
 Μιὰ χειρᾶνιά, κι' ἕνα βαθὺ ἀναστεναγμα,
 καὶ δάκρυα γιὰ ἕνα ζωντανὸ πὰ χωρισμό.
 Κοίταξε νὰ χωρῆς τῆς Ἄνοιξης τὰ λούλουδα
 μὰ τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας μας μὴν ξεχνᾷς.
 Ἄν μείνω ζωντανός, σίγουρος εἶμαι θὰ γυρίσω.
 Νεκρός, θὰ σὲ θυμᾶμαι πάντα.

PAN CHIEH — YÜ; (3ος αἰώνας μ.Χ.)

ΜΗΗΣΙΚΑΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Λευκὸ μεταξωτὸ τοῦ Τσί, κομμένο τώρα δά,
 καθάριο κι' ἀκηλίδωτο σὰν παγωμένο χιόνι,
 γιὰ νὰ φτιαχτῆ εὐτυχίας βεντάλια ψαλλιδίσου
 στρογγύλο ὡς τὸ φεγγάρι ἀπάνω στὴν λαμπρότητά του.
 Ὑπάσχει στοῦ Κυρίου μου τὰ μανίκα μέσα κι' ὄξω
 μετάξι, πού τὴν κίνησή του εὐγενική αἶρα πλάθει.
 Συχνὰ φοβοῦμαι πὼς στὸν ἐρχομὸ τοῦ Φθινοπώρου,
 ὅταν ψυχρὸς πνοὲς θὰ διώχνουν τὴν ἔσση τῆ ζέστη,
 μὲς τὸ σεντόνι παρομοιωμένο θὰ τὸ βάλουν
 καὶ στὰ μισὰ τοῦ δρόμου τῆς ἡ ἀγάπη θὰ τελειώση.

FAN YÜN (5—6ος αἰώνας)

ΜΙΜΗΣΗ ΤΟΥ «ΑΦΟΤΟΥ, ΚΥΡΙΕ...»

Ἄφοτου, Κύριε, πηγες πὰ μακριὰ, οἱ ἀτλαζωτὲς
 κορυφίνες μου στενάθουνε στὸ φθινοπωρινὸ ἄνεμο
 κι' οἱ σκέψεις μου γιὰ σένα μοιάζουν μὲ τὴ χλόη, πού ἔρπει
 κι' ἀξάινει καὶ πού ἀπλώνει δίχως τέλος.

TAO HUNG—CHING (5ος—6ος αιώνας)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ:
«ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΛΟΦΟΥΣ ΤΙ ΚΑΤΕΧΕΙΣ;»

«Ανάμεσα στους λόφους τί κατέχω;»
'Απάνω στις κορφές υπάρχουν άστρα νέφη.
Μά τούτα για δική μου 'ναι εύχαρίστηση.
Κανένας δέ μπορεί νά τά συλλάβη στέλλοντάς τα
στήν 'Γιηλότητά σου.

THE LADY HOU (7ος αιώνας)

Ο ΣΤΟΛΙΣΜΟΣ ΕΤΕΛΕΙΩΣΕ

'Ο στολισμός μου τέλειωσε μὰ αὐτὸς προσθέτει μόνο
καὶ κάτι στή μίξερια μου·
εἶναι μὰ θλίψη νὰ ὄνειρεύεσαι τὴν εὐτυχία.
Τὴν ἐκλογή δὲν ἔχω ἀκόμα μήτε τ' ἄνθους τῆς ἰτιάς
ποῦ νὰ πετᾷ ἐδῶ κι' ἐκεῖ μπορεῖ σὰν ἔρχεται ἡ Ἀνοιξη.

SU T'ING (7ος αιώνας)

ΧΑΡΑΧΤΗΚΕ ΣΤΟΝ ΤΟΙΧΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΜΟΥ ΚΗΠΟΥ...

'Ο χρόνος τέλειωσε κι' ἀπλᾶ προστέθηκε στὰ χρόνια μου·
κι' ἡ Ἀνοιξη ἦρθε μὰ τὸ σπίτι μου πρέπει ν' ἀφίσω.
'Αλλοίμονο, σ' αὐτὸ τὸν ἀνατολικὸ τὸν κήπο
τὰ δέντρα ἀκόμα θὰ κρατᾶνε ἀνθούς, χωρὶς ἐμένα.

SUNG CHIH—WEN (7ος—8ος αιώνας)

ΠΕΡΝΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟ ΧΑΝ

Στ' ὄρος κεῖ πέρα μήτε μήνυμα ἦρθε μήτε γράμμα·
πέρασε ὁ χειμῶνας· ἡ ἀνοιξη ἔφτασε μετὰ.
Τρέμει ἡ καρδιά ἀπὸ φόβο τὸ χωριὸ μου ὡς ζυγῶνα
γιὰ ὄσους θὰ μ' ἀνταμώναν νὰ ρωτήσω δὲν τοιμῶ.

LI PO (8ος αιώνας)

ΕΡΩΤΗΣΗ ΚΙ' ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΠΕΡΑ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ

Γιατί νὰ κατοικῶ στὰ πράσινα βουνὰ μὲ ρώτησες.
Χαμογελῶ χωρὶς νὰ σοῦ ἀπαντῶ γιατί ἡ καρδιά μου
ἀπὸ φροντίδες λεύτερη 'ναι. Κι' ὅταν τὸ λουλούδι
ροδακιανιάς στὸ ρέμα πέφτει καὶ τραβάει πιά στ' ἄγνωστο,
ἔχω ἕνα κόσμο ξέχωρο ἀπ' αὐτὸν ποῦ ξέρεῖ ὁ κόσμος.

TU FU (8ος αιώνας)

ΕΝΑΣ ΞΕΝΟΣ ΗΡΘΕ

Βόρεια καὶ νότια τοῦ σπιτιοῦ, παντοῦ νερὸ τῆς Ἀνοιξης·
μπορῶ νὰ δῶ κοπαδιαστοὺς τοὺς γλάρους π' ἀφικνοῦνται μέρα τὴν ἡμέρα.
Τ' ἀνθένιο μονοπάτι δὲν σκοπιόστηκε γιὰ νὰ δεχτῆ ἕνα ξένο
κι' ἡ λυγαρένια πύλη σήμερα μόνο γιὰ σένα ἀνοίγει.
Γιὰ γεῦμα ἢ ἀγορὰ πολὺ μακριὰ 'ναι γιὰ ἕνα ἀκόμα πιάτο,
γιὰ τὴ μπουκάλια στοῦ φτωχοῦ τὸ σπίτι ἔχει μόνον παλιὸ κρασί.
'Αν πεθυμᾶς νὰ πῆς μ' ἕνα ἀπ' τοὺς γέροντες γειτόνους μου,
θὰ τὸν καλέσω νᾶρθῃ στὴ φραγὴ ν' ἀποτελειώσης τὸ κρασί μαζί του.

(συνεχίζεται)

Ο ΘΩΜΑΣ ΕΛΙΟΤ

‘Ο Θωμάς Έλιοτ, πού πέθανε στις 4 τού Γε-
νάριου, ήταν ό πιο σημαντικός ποιητής πού έγρα-
ψε στόν αιώνα μας. Άλλοι ποιητές, ό Μαγια-
κόφσκι, ό Βαλερό, ό Πάουντ, ό Γέρης ήταν ά-
ληθινά μεγάλοι (ό Πάουντ ξη άκόμη), όμως
κανείς δέν έπηρέασε τόσο βαθειά και τόσο
άνεπανόρθωτα, θάλλε κανείς τή σύγχρονη ποι-
ητική δημιουργία όσο ό Έλιοτ.

Γεννημένος στά 1888 στις Ένωμένες Πολι-
τείες ό Έλιοτ ένωρίς διάλεξε τήν Εύρώπη,
τήν Άγγλία ιδιαίτερα, για διαμονή. Φοίτησε
στό Χάρβαρντ, στη Σορβόννη, στην Όξφόρ-
δη και μάζεψε τήν πολυμάθεια εκείνη πού άρ-
γότερα θά τού καταμαρτυρούνε ότι βασιάνει τό
ποιητικό του έργο. Δούλεψε σάν τραπεζικός ύ-
πάλληλος για ένα διάστημα, ενώ άρχισε ήδη
νά γράφει στίχους και διηθύνε τό τριμηνιαίο
λογοτεχνικό περιοδικό «Κριτήριο» πού ίδρυσε
ό ίδιος. Άργότερα άφησε τήν τράπεζα Λόντς
όπου εργαζόταν και διορίστηκε διευθυντής στόν
έκδοτικό οίκο «Φέμπερ εντ Φέμπερ». Ός τό
θάνατό του εκεί παρμένει.

Στό μεταξύ ή Εύρώπη συγκλονίζόταν από
τόν πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και ή Μορφή
σάν καλλιτεχνική έσχάτη αξία δεχόταν τά
πρώτα ίσχυρά πλήγματα. Στη Γαλλία τά κινή-
ματα τού Ντανταισμού και τού σουρρεαλισμού
παράσφουσαν τό μεγαλύτερο μέρος αυτών πού ύ-
πηρετούσαν τήν Τέχνη, ενώ ήδη ό φουτουρι-
σμός είχε άκμάσει και σχεδόν παρακμάσει
κι όσας.

Στήν Άγγλία ό Έλιοτ άκολουθούσε τό δικό
του, μοναχικό, δρόμο. Μελετούσε τό Γαλλικό
συμβολισμό, διάβαζε μ' έπιμονή τόν Λαφάργκ
και στοχαζόταν. Η Άνατολική σοφία τόν εν-
διέφερε τόσο όσο κι ή παράδοση τής Δύσης.
«Ό ποιητής πρέπει να φέρνει στη ραχοκοκα-
λιά του τόν Όμηρο και τό Δάντη, τς Ούπανι-
σάδες και τή Γραφή, τόν Γκαίτε και τόν
Μπωντλαίρ», θά διατύπωνε ύστερότερα. Προσ-
παθεί να βρη τό δικό του τρόπο έκφράσεως σέ
μιά έποχή καταλύσεως τών αξιών και κατασφί-
ψεως τών φραγμαίων πού κάποτε μπορούσε να
θέσει τό λογικό. Καταλήγει στην καθημερινή
όμιλία. Δέν είναι καιρός για άραιοιολογίες και,
κατά παράδοση, «ποιητική φρασεολογία». Η
ποίηση θά κατέβη στο δρόμο για να δανειστή
φραστικά ένδιματα πού θά τής δώσουνε — κα-
τά παράδοξο τρόπο — τήν πρωτοτυπία πού τής
λείπει και τή δύναμη πού πιά δέν έχει. Θά εί-
ναι επίσης λιγότερη, θά άποβή είδος ποιητικής
στενογραφίας τόσο πού να θεωρηθή ότι μόνο
οι μνημένοι σ' αυτή να είναι δυνατό να τήν
παρακολουθήσουν. Τότερα, κι άν ό λογικός
συνειρισμός δέν είναι δυνατό πιά να συνάπτει
τούς ποιητικούς σπονδύλους, δέν είναι ανάγκη
να πάη κανείς στο άλλο άκρο, σάν τους νταν-
ταϊστές λ.χ., και να κατασφίψη κάθε πιθανή
σχέση έτσι πού έσκεμμένα να φτάνη στη σύγ-
χυση (σάν μόνη άπόκλιση μιάς γενιής πικρα-

μένης σέ μιά έποχή διαλύσεως και χάους. Δέν
είναι οι ρασιοναλιστές άλλωστε πού ώδήγησαν
τήν άνθρωπότητα στόν πόλεμο και στη χρεω-
κοτία;) Η άπάντηση τού Έλιοτ στο τελευταίο
έρώτημα ήταν πως πέραν από τό λογικό συν-
ειρισμό ύπάρχει ό ψυχολογικός συνειρισμός. Έστω
κι άν δημιουργή δυσκολίες στόν άναγνώστη.
Ποιός τόν λογαριάζει στο κάτω-κάτω τόν άνα-
γνώστη; Άν άπατήται ιδιαίτερη εύαισθησία
για να παρακολουθήση κανείς τις λεπτές εκεί-
νες συνασθηματικές συνδέσεις πού άποτελούνε
τις ποιητικές μεταβάσεις ως τό τέλος τού ποι-
ητικού έργου, ό άναγνώστης θά πρέπει να λάβη
τόν κόπο να τήν άποκτήση με άσκηση και προ-
παίδια. Η προπαίδια τού είναι άλλωστε άπα-
ραίτητη. Για τόν Έλιοτ δέν ήταν κενός λόγος
ή παρατήρηση ότι ό ποιητής πρέπει να στηρί-
ζεται στην ποιητική παράδοση τής άνθρωπότη-
τος. Αυτή τήν παράδοση τή συναντά κανείς
συνεχώς σκορπισμένη στους στίχους του είτε σέ
ύπαινημούς είτε σέ αβούσια άναφορά ξένων
στίχων. Κι ή γνώση τών ποιητικών κειμένων
πού δώσανε άναφορές είναι άναγκαία προϋπό-
θεση για μιά λογικά ικανοποιητική κατανόηση
τού ποιητικού του έργου.

Τότερα είναι ή άπροσδόκητη εικόνα και ή
αιφνίδια μεταφορά «Καθώς ή βραδυά άπλώνε-
ται στόν ουρανό όσάν τόν άσθενη, πού τού δί-
νουν αιθέρα σ' ένα τραπέζι χειρουργείου...» θά
πη στο πρώτο του ποίημα. Κυνισμός και πικρός
σαρκασμός θά βελίσκονται πίσω από τήν πολυ-
μαθή μάσκα πού θά στοχαζεται λυρικά πάνω
στά ανθρώπινα. «Τό Έρωτικό τραγούδι τού
Άλφρεντ Πράφρου» δέν μοιάζει με κανένα έ-
ρωτικό τραγούδι πού τραγουδήθηκε ως τότε,
με τήν παθητικά κομική παρουσία ενός αντι-
ήρωα, πλεγματού, παρηκμασμένου πρόωρα,
βασανισμένου από τήν περίσκεψη πού δέν έπι-
τρέπει τήν ένεργεια.

Σχηματίζεται ήδη τό όραμα ενός κόσμου ά-
γονου, ξερημου, άνυδρου, στείρου με τόν ποιητή
στο κέντρο, μίστηρα άνίκανο να προλάβη ενώ
μπορεί να διαβλέπη, Κασάνδρα χωρίς φύλο
και χωρίς τή δυνατότητα τού πάσχειν εκείνης,
ένα Τειρεσία πού πέρασε κι από τά δυό φύλα
για να καταλήξη ούδέτερος, αλλά με τή δύνα-
μη να βλέπη καθαρά. Είναι ό κόσμος τής «Έ-
ρημης Χώρας», τού ποιήματος πού χωρετίστη-
κε στα 1922 σάν στωϊκός, φωτομένο καθώς
ήταν με ξένα δάνεια, πλήρες και αϊταρκες δρα-
μα τής παρακμής ενός κόσμου πού έχασε τις
δυνατότητες δημιουργίας... Ήταν ή μεταπολε-
μική Εύρώπη, με τή χρεωκοπία τών αξιών, τήν
όδηγητή συνείσηση τής άποτυχίας, τήν τερφή
έπίγνωση τής στειρότητας. Μέσα σ' αυτό τόν
κόσμο μόνο οι «Κούφιοι Άνθρωποι» είχαν θέση
με τά κεφάλια γεμάτα άχυρο να παρακολου-
θούνε τή Γη να τερματίζει τήν πορεία της «όχι
με γδούπο αλλά με κλαυθίρησμα». Τί άλλο
μπορούσε ό Έλιοτ να κάνει παρά να έπαναλά-

βη επιμνησμένη πιά την επιθανάτια κραυγή του Ἀγαμέμνονος «ὄμοι πέπληγμα κραιπνὰ πληγὴν ἔσω;» Ἡ Σίβυλλα σὺν ρωτήθηκε στὴν παρακμὴ ἑνὸς ἄλλου κόσμου «Σίβυλλα τί θέλεις;» «Ἀποθανεῖν θέλω» ἀπάντησε. Κι αὐτὴ τὴν ἐρωταπόκριση διέλεξε ὁ ποιητὴς σὺν προμετωπίδα τῆς δικῆς του «Ἐρμῆς Χώρας».

Στὸ τέλος ἐκείνης τῆς δεκαετίας ἦλθε ἡ λύτρωση γιὰ τὸν ποιητὴ. Πέραν ἀπὸ τὴν παρακμὴ εἶδε τὸ φῶς τῆς Ἀλήθειας. Πίσω ἀπὸ τὸν ὄμο τῶν δυὸ περιπατητῶν πρὸς τοὺς Ἑμμαίους διακρίνει τελικὰ τὸν τρίτο, τὸ Θεό. Καί μ' ὅση πίκρα ἐτραγουδοῦσε σὲ κλαυσίγελω ἕνα κόσμο χωρὶς ἔρεισμα μ' ἄλλη τόση θέρη — και ποιητικὴ δύναμη — ἀρχισε νὰ ψάλλῃ γιὰ ἕνα Νέο Ὄραμα, τὸ ὁποῖο περιεῖχε τὸ Λόγο. Ἡ «Τετάρτη τῶν Τεφρῶν» (τὸ δικό μας Ψυχοσάββατο) ξεκινᾷ μὲ τὴν ἀρνηση γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ θέση. «Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω ν' ἀλλάξω πεθμώντας τὸ χάρισμα αὐτοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τὸν ὀρίζοντα τοῦ ἄλλου... ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ φτερά δὲν εἶναι πιά φτερά γιὰ νὰ πετοῦν παρὰ γιὰ νὰ χτυποῦν τὸν ἀέρα, ἀέρα ξηρὸ καὶ ἀσφυκτικό... προσενηχθῆτε γιὰ μᾶς τοὺς ἀμάρτωλους τώρα καὶ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας...». Ἔτσι ἀρχίζει ἡ «Τετάρτη τῶν Τεφρῶν» γιὰ νὰ κοπιλήξῃ σὲ ἔκσταση «Ἄνκα δὲν ἐλπίζω... Ἄσε με νὰ κλάψω πάνω στὸν ὄμο Σου... γιατί ἡ Ἐρήνη μας εἶναι στὴ θέλησή Του...».

Ἀκόμα ὅμως δὲν διατυπώθηκε ἡ Διαλεκτικὴ τῆς Πίστης ἀπὸ τὸν ποιητὴ πὸν ἔβραξε καὶ βοήκε Σταθερότητα σ' ἕνα διαλυόμενο κόσμο. Θὰ διατυπωθῆ ἀργότερα στὰ «Τέσσερα Κουαρτέτα», τὸ ἔργο πὸν θεωρήθηκε τὸ μόνο μέγα ποιητικὸ ἐπίτευγμα τοῦ αἰῶνος μας. «Τοῦ Λόγου δ' ἔντονος ἔξουσι ζῶουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἴδιαν ἔχοντες φρόνησι». Τὸ Ἡρακλειτικὸν ἀπόφθεγμα θὰ γίνῃ ἡ ἀφετηρία γιὰ σπάνια Δημιουργία, φιλοσοφικὴ στὴ σύλληψη, λυρικὴ στὴν ἐκτέλεση, τὸ πὸν σημαντικό θρησκευτικὸ ἔργο τῶν χρόνων μας, ἡ ἀνακύκλωση μᾶς ζωῆς καὶ ἡ σύνθεση μᾶς διαλεκτικῆς πορείας πὸν ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἄρνηση γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ Βεβαίωση πὸν περιλαμβάνει τὴν Ἄρνηση ἐξηγώντας τὴν στὴν κυκλικὴ πορεία τῆς. Πέραν ἀπὸ τὴν παρακμὴ ἡ Ἡρεμία, ἡ Ἡρεμία τῶν τελευταίων κουαρτέτων τοῦ Μπετόβεν πὸν συμφιλώνει καὶ δὲν ἀποδεικνύει τὴν παρακμὴ.

Κι ἐδῶ τελειώνει οὐσιαστικὰ ἡ ποιητικὴ ἀνέλιξη τοῦ Ἐλιοτ, πὸν συμπαράσχε στὸ δρόμο τῆς τὴν ποιητικὴ δημιουργία τῆς Εὐρώπης ἀφῆνοντας βαθειὰ τὴ σφραγίδα τῆς στὸ ἔργο τῆς νέας γενιᾶς πὸν ἀρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τὸ 1930 καὶ ἔπειτα. Μετὰ τὰ «Τέσσερα Κουαρτέτα» τίποτε τὸ ἀξιώσιμο.

Στὸ μεταξὺ ὅμως εἶχαν ἐξευρεθῆ καὶ ἄλλοι τρόποι διοχετεύσεως τοῦ δημιουργικοῦ στοχασμοῦ πὸν χαρακτηρίζει τὸν Ἐλιοτ. Τὸ δοκίμιο καὶ τὸ θέατρο. Ἡ προσφορά του καὶ στὰ δυὸ δὲν ὑστερεῖ ἀπὸ τὴν προσφορά του στὴν ποίηση. Στὸ θέατρο ἔδωσε κάτι πὸν πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἐθεοθεῖτο ἀνεπαρόχθωτα χαμένο: Τὸν ποιητικὸ Λόγο. Ὁ ρεαλισμὸς πὸν εἶχε εἰσδύσει

σὺν ἄνεμος σαρωτικὸς στὶς θεατρικὲς σκηνὲς τῆς Εὐρώπης τὸν 19ο αἰῶνα παράσχε καὶ τὸν ποιητικὸ Λόγο. Πῶς ἦταν δυνατό ἡ ρεαλιστικὴ σχολὴ νὰ ἀνεχθῆ νὰ μιλοῦνε μὲ στίχους πάνω στὴν κλειστὴ σκηνὴ πὸν ἐπέβαλε, μὲ τὰ μικροαστικὰ ἔσωτερικά; Θὰ ἦταν δέξιμωφο οἱ μικροαστοὶ πὸν γεμίσανε τὶς θεατρικὲς σελίδες νὰ κυβερνητίζουνε μὲ στίχους. Ἔτσι μὰ μαζὰ παράδοση ποιητικοῦ θεάτρου φάνηκε νὰ σῆγῃ ὀρεστικά μὲ τὴν ἔλευση νέων ἡθῶν καὶ νέων τρόπων.

Ὁ Ἐλιοτ, μόνος τοῦ σχεδόν, ἐπανάφερε τὸν ποιητικὸ λόγον στὴ σκηνὴ καὶ τὸν ἐπέβαλε. Ἡ ἐπιτυχία πὸν εἶχε τὸ πρῶτο τοῦ θεατρικοῦ ἔργο, «Φόνος στὴ Μητρόπολη», ἐπιτυχία ὄχι μόνο μὲ τοὺς κριτικούς πὸν τὸ ἀποκαίεσαν — δίκαια — ἀριστούργημα ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ κοινὸ, ἐπέτρεψε καὶ σ' ἄλλους νὰ τολμήσουν καὶ στοὺς θεατρικούς ἐπιχειρηματίες νὰ δεχτοῦν νὰ παρουσιάσουν. Κανεὶς δὲν ἔφτασε τὸ πρῶτο θεατρικὸ ἔργο τοῦ Ἐλιοτ, οὔτε κι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἐδῶσε βέβαια καὶ ἄλλα σημαντικὰ ἔργα, τὸ «Κόκκινη Πάστ», ἐκπληκτικὸ ψυχολογικὸ ντοκουμέντο, τὴ «Συνένωση τῆς οἰκογενείας», μὰ θαυμαστὴ μεταφορὰ στὴ καθ' ἡμᾶς τοῦ μύθου τῶν Ἀρτειδῶν, καὶ ἄλλα λιγότερο σημαντικὰ, τὸν «Ἐμπιστο Ὑπάλληλο» καὶ τὸν «Γηραὶδ Πολιτικὸ». Ἀλλὰ ἡ προσφορά του στὸ θέατρο θὰ κριθῆ πρῶτα ἀπὸ τὴν τόλμη του νὰ ἐπανάφερῃ καὶ τὸ κατόρθωμά του νὰ ἐπιβάλῃ τὸν ποιητικὸ λόγον σὲ μιά ἐποχὴ πὸν τὸν ἀρνήθηκε καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ τρία πρῶτα ἔργα του, κυριώτατα τὸ «Φόνος στὴ Μητρόπολη» πὸν ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ 4—5 πραγματικὰ μεγάλα ἔργα τοῦ θεατρικοῦ μας αἰῶνος.

Τελευταῖον ἀλλ' ὄχι ἐλάχιστον, τὸ δοκιμογραφικὸν τοῦ ἔργο. Γιὰ μερικούς, ὁ Ἐλιοτ θὰ μείνῃ περισσότερο γιὰ τὴν προσφορά του στὴν κριτικὴ καὶ τὴν δοκιμογραφία παρὰ γιὰ τὴν ποιητικὴ ἢ τὴν θεατρικὴ τὸν δημιουργία. Ὅσο κι ἂν δὲ συμφωνοῦμε μὲ αὐτὴ τὴν ἀξιολόγηση, δὲ διαφωνοῦμε μὲ τὴν ἀποψη ὅτι ὁ στοχαστὴς Ἐλιοτ συνέβαλε ὅσο λίγο στοχαστὴς τῆς ἐποχῆς μας στὴν ἀντιμετώπιση βασικῶν προβλημάτων τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ. Ὁ ἴδιος ἀνέλαβε στὸν 20ὸ τὸ ὄβλο πὸν εἶχε ἀποδώσει στὸ Μάθιον Ἀρνολντ, τὸν ποιητὴ-κριτικὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, τῆς ἀπὸ νέα σκοπιὰ ἀξιολογήσεως μεγάλων μορφῶν τῆς Λογοτεχνικῆς παραδόσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς κριτικῆς, τῆς ἀληθινῆς κριτικῆς, τῆς λογοτεχνίας, ἡ θεώρηση τοῦ πολιτισμοῦ σὺν τέτοιου ὑψηλοῦ τὸ κύριο μέλημα τοῦ στοχαστοῦ Ἐλιοτ. Τὸ σύντομον βιβλίον τοῦ «Σημειώσεις γιὰ ἕνα ὄρισμὸ τοῦ πολιτισμοῦ (τῆς κουλτούρας)» ἀποτελεῖ ἕνα σπουδαῖο ντοκουμέντο γιὰ τὸν τρόπο πὸν ἕνας βαθύτατα θρησκευόμενος, εὐρύτατα πελαιδευμένος, ὀξυδερκὴς ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας βλέπει τὸν πολιτισμὸν σὺν ὄσο καὶ τοὺς ὄρους τῆς δημιουργίας τοῦ πολιτισμοῦ. Πολλοὶ τὸν ἀποκαίεσαν ἀντιδραστικὸν καὶ ἀπαθὸ τῶν τάξεων, γιατί γύρευε μιά σταθερότητα τῶν κοινωνικῶν δεδομέ-

νων σάν προϋπόθεση πολιτισμοῦ. "Άλλοι βίαια ἀντέδρασαν στήν ἀποψή του ὅτι ἡ Θρησκεία εἶναι ἡ βάση γιά πολιτιστική δημιουργία. Ἐπὶ δειξαν σύγχρονους πολιτισμούς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλειπε ἢ λείπει ὁ Θεὸς σάν ἀπόδειξη τῆς λανθασμένης προοπτικῆς μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ἔβλεπε τὸν κόσμο ὁ "Ἐλιοτ. Δησιμόνησαν ὅτι οἱ κοινωνίες ποὺ ἀπόδειωξαν τὴ θρησκεία ἀπὸ τὴν πόρτα τὴν ἔφεραν ἀπὸ τὸ παράθυρο μὲ τὰ διάφορα ὑποκατάστατά της.

Ἄλλὰ δὲ συζητοῦμε ἀν ὁ "Ἐλιοτ εἶχε δίκαιο ἢ ὄχι. Τοῦτο δὲν ἔχει σημασία. Σημαντικὸ εἶναι ὅτι μὲ ὀξύναια, ἐντιμότητα πνευματικῆ, σπάνια σαφήνεια καὶ ἀπόλυτη εὐλαχρῖνεια (δὲ δι-

στασε ποτὲ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἔσφαλε στὶς κριτικές ἀποτιμήσεις του ὅταν τὸ πίστευε) πραγματεύτηκε βασικά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας καὶ προκάλεσε θεμελιακὲς συζητήσεις μὲ τὶς ἀπόψεις ποὺ διατύπωσε. Στὰ σαράντα τόσα χρόνια στάθηκε στὸ κέντρον τοῦ ἀνθρώπινου πνευματικοῦ ἀγῶνος δημιουργώντας ὅτι λέγομε σήμερα σύγχρονη ποίηση μὲ τὸ δικό του ἔργο καὶ μὲ τὸ ἔργο ἐκείνων τοῦ τὸν ἀκολοιθήσανε στὸ δρόμο ποὺ ἄνοιξε, ἀναβιόνοντας τὸ ποιητικὸ θέατρο καὶ ἀνεβάζοντας τὸ ἐπίπεδο τῆς δοκιμογραφίας σὲ ἀξιοζήλητο ὕψος.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΑΣΤΡΑΠΗ

Ἄστραπὴ, ποὺ ἄνοιξα τὰ χέρια μου νὰ σὲ κλείσω,
 πύρινη φλόγα ποὺ ὄρωσες σάν ἐνὶ τὴν καρδιά μου,
 ποὺ γαντζώθηκε σὰ νύχι αἰετοῦ μὲς στὴ σάρκα μου,
 μὲ πόσο πόνο πέρ' ἀπ' τοῦ κόσμου τὰ σύνορα μοῦ γράφῃ νὰ σὲ ζητῶ,
 πῶς χρόνια τώρα κρατᾶς ὀρθὴ τὴν ψυχὴ μου!
 Τὸ κεφάλι μου στραμμένο πρὸς τ' ἄστρα πῶς τὸ κρατᾶς,
 ἔτοιμη νᾶμαι στὴ νύχτα ξανά νὰ σὲ δῶ σὰ θ' ἀστράφεις,
 στ' αὐλάκια τοῦ ἀποκόσμου φωτὸς σου νὰ μὲ κρατήσεις,
 στὴς παγωμένης σου εὐτυχίας τὸ ρέμα νὰ βυθιστῶ.
 Ἄστραπὴ, κίτρινο νύχι τῆς ἀβυσσος,
 φωτιά ποὺ οἱ ἀνθρώποι τυφλώνονται νὰ σὲ δοῦνε
 κ' ἐγὼ στὰ μάτια δὲ δειλίαισα καὶ σ' ἀντίκρισα:
 Μοῖρα γραμμὴν στὸν ἀπόκοσμο τῆς ζωῆς μου οὐρανό.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΜΟΥ

Σάν αἰετὸς γυρᾶει τὸ πνεῦμα μου
 ὅλα νὰ τὰ δεῖ, ὅλα ἀπ' τῶν βαράθρων τὰ βάθη νὰ τὰ σηκώσει,
 νὰ μετρηθεῖ μὲ τὴν ἀβυσσο.
 Ρωμαλεὸ νὰ φύγει πάλι καὶ δυνατό,
 μὲ τὰ γιγάντια φτερά του τὸν οὐρανὸ ν' ἀγκαλιάσει.
 Τὶς προαιώνιες τοῦ γένους του νὰ σύρει κραυγές,
 ὅλα μιὰ στιγμή, φόβο γεμάτα, ἀπ' τὴ σιωπὴ τους ν' ἀναταράξει.

ΦΥΓΗ

Ἄλοένα φεύγομε πέρ' ἀπὸ σένα,
 ἴσως στήν ἀσκησι αὐτὴ νὰ χωρέσουμε τὴ μεγάλη,
 ὅπου εἶναι ὅλα φῶς, ἀνάπαψη καὶ ρυθμὸς,
 στὸ ἀσύλληπτο ἐτοῦτο, ποὺ οἱ ἅγιοι πάνω ἀπ' τὸ χρόνο κληροῦσαν
 καὶ τὴν καρδιά τους.
 Μὰ στέκεις ἐκεῖ, τὴν ἐνοχί μας σιωπηλὴ νὰ μᾶς δείχνεις,
 στήν πὸ ταπεινὴν ἀκρὴ στέκεις τῆς ὑπαρξῆς μας
 καὶ βουβὴ ν' ἀνασαινεῖς λατρεία μας.

ΟΛΓΑ ΒΟΥΣΗ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΕΦΕΡΗ

ΤΕΥΚΡΟΣ

...ές γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὐ μ' ἐθέσπισεν
οἰκείν Ἀπόλλων.

Εἶναι μερικοί στίχοι παρμένοι ἀπὸ τὴν «Ἑλένη» τοῦ Εὐριπίδη καὶ τοὺς προφέρει ὁ Τεύκρος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αἴαντα ὅταν μετὰ ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις τοῦ ὄρισε ὁ Ἀπόλλων νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Κύπρο. Ἔτσι τὰ πάθη τοῦ Τελαμωνίου βρῆκαν στὴ γῆ τῆς Κύπρου ἕνα αἰσιοτέλος. Τοὺς στίχους αὐτοὺς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Σεφέρης νοιώθοντας ὡς ἕνας σύγχρονος Τεύκρος τὸ ἴδιο ξεροξωμένον τὸ ἴδιο περιπλανώμενος μετὰ ἀπὸ ἐκείνες τὶς τραγικὰς καὶ ἀλησμόνητες στιγμὲς τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἦταν γραπτὸ του λοιπὸν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κύπρο, νὰ τὴν ζῆσῃ καὶ νὰ τὴν αἰσθανθῇ περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλο κομμάτι τῆς Ἑλλάδος. «Εἶναι περίεργο νὰ τὸ λέη κανεὶς, τονίζει σ' ἕνα σημείωμά του, ἡ Κύπρος εἶναι ἕνας τόπος ὅπου τὸ θαῦμα λειτουργεῖ ἀκόμα». Στὰ δεκαεπτὰ ποιήματά του τ' ἀπερωμένα στὴν Κύπρο ἔχουν συμπυκνωθῇ ὅλες οἱ συγκινήσεις ποὺ ἔζησε ὁ ποιητὴς ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1953 ἐπισκέφθηκε τὴν Μεγαλόνησο. Τὰ ποιήματα αὐτὰ μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσουμε τὸν Σεφέρη ὄχι ὡς ἕνα νικητὴ τοῦ Νόμπελ, ὅπως συνηθίσαμε νὰ τὸν βλέπουμε ἀλλὰ ὡς ἕνα δημιουργὸ μὲ ἔντονη μέσα του τὴν συνείδηση τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς παραδόσεως. Ἡ ποίησή του εἶναι ἀλήθεια ὅτι ξεπέρασε τὰ ἐλληνικὰ σύνορα, ἔγινε πανευρωπαϊκὴ καὶ ἐσυγκρίθηκε μὲ τὴν μελαγχολικὴ καὶ ἀπαισιόδοξη ποίησιν τοῦ Ἐλιοτ τοῦ δημιουργοῦ τῆς ἑρωστῆς «Ἑρμῆς χώρας». Τὸ ὅτι ξεπέρασε ὅμως τὰ ἐλληνικὰ σύνορα ἡ τέχνη τοῦ Σεφέρη δὲν σημαίνει ὅτι ἀπαρνήθηκε μὲ ἀλαζονεῖαν τὴν ἐλληνικὴν παράδοση ὅπως ἔκαναν οἱ περισσότεροὶ «μοντέρνοι». Ὁ ἀληθινὸς ποιητὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στὴν βαθύτερη συνείδησή του βαραίνον περισσότερο ἢ γλώσσα, ἢ παράδοση, ἢ φυλὴ καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ μάλιστα στὸ Σεφέρη.

Θὰ πρέπει ὅμως ἐξ ἀρχῆς νὰ διευκρινήσω ὅτι στὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη δὲν μπορούμε νὰ ἀναζητήσουμε τὰ συνηθισμένα λυρικά ξεσπάσματα τῆς τυποποιημένης πιά πατριδολατρίας. Ὁ Σεφέρης καὶ στίς δεξιότερες στιγμὲς του ἀκόμα ἐκφράζεται μὲ σύνθεση, ἐγκράτεια καὶ λιτότητα. Ἄν καὶ ἐδημιούργησε μὲ ἐντελῶς δική του ποίησιν γιὰ τὴν πατρίδα ὅπως ἐξ ἄλλου ἔκαναν καὶ ὁ Σολωμὸς ἢ ὁ Κάλβος, δὲν συναντᾷ κανεὶς σ' αὐτὸν τὴν λυρικὴ ἔκφραση τοῦ πρώτου ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἰστορία τοῦ δευτέρου. Ἡ ποίησιν τοῦ Σεφέρη δὲν κραυγάζει. Σὲ ἀφήνει μόνο σου νὰ νοιώσης. Χειρίζεται τὸν μοντέρνο στίχο μὲ λατρεία σχεδὸν γιὰ τὸ ἄπλο μὲ ἀπέχθεια γιὰ τὴν φλυαρία καὶ τοὺς πλατυασμούς. Ἀλλ' ὡς ἐπανελθόμε στὸ ζήτημα

τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως στὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη.

Διαβάθοντας τοὺς στίχους τοῦ σχεδὸν πάντοτε νοιώθεις τὴν ἱστορία νὰ βαραίνει μὲ δλητὴς τὴν σιωπηλὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ μεγάλο, τὸ νεκρὸ ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ζωντανὸ ἱστορικὸ βάρος φαίνεται νὰ προβληματίζει ἰδιαίτερα τὸν ποιητὴ. Ἰσως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ Κύπρος ἐπηρέασε τόσο βαθειὰ τὸν Σεφέρη. Γιατὶ ὅπως ἀπεκάλυψε καὶ ὁ Στρατῆς Μυριβήλης στίς ἐντυπώσεις τοῦ ἀπ' τὸ νησί πουθενά ἄλλου ἴσως σὲ κανένα ἄλλο τόπο ἡ ἱστορία ἔδωκε βαραίνει τόσο καταθλιπτικὰ στὴ ψυχὴ του ὅσο στὴν Κύπρο. Ἀπ' τὴν μὲ βλέπει κανεὶς τὰ γεμάτα μυστήρια κάστρα τῶν Λουζιανῶν, τὶς Φράγκικες ἐκκλησιᾶς μὲ τὴν βασιεὶ ἀρχιτεκτονικὴ τους, κ' ἀπ' τὴν ἄλλη τὸν ἀπλοὸ καὶ σφριγηλὸ λαὸ, τὸν βρακοφόρο βοσκὸ, τὸν γνήσιον Ἕλληνα ἥλιο. Ὁ Σεφέρης τὰ εἶδε ὅλ' αὐτὰ, εἶδε τ' ἀρχαία εἱρεῖα, τὰ μουχλιασμένα κάστρα καὶ δίπλα τους τὴν ζωὴ, τὴν νέα πραγματικότητα. Καὶ κάτι ἄλλο πολὺ πῶ σημαντικό. Εἶδε μέσα στὸ λαὸ τῆς Κύπρου νὰ κυκλοφοροῦν ἐκεῖνοι, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἀγγλίδες, οἱ Ξένοι ποὺ κρύβουν ἐλλαβικά μέσα τους κρυμμένη τὴν ὁμίχλη τῆς πατρίδας τους. Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του τὸ «Στὰ περὶχωρα τῆς Κερθίνιας» φαίνεται πολὺ καθαρὰ μέσα ἀπ' τὸν διάλογο δύο κοσμηκῶν ἀγγλίδων ὁ φόβος καὶ διστοματικότης τῆς ξένης ψυχῆς νὰ δεχθῇ τὸ ἀπλετο ἐλληνικὸ φῶς.

Θὰ προτιμοῦσα

τὴν ζεστασιά τοῦ ἡλίου χωρὶς τὸν ἥλιο
θ' ἀποζητοῦσα
μὴ θάλασσα ποὺ δὲν ἀπογυμνώνει ἕνα
μαθὶ χωρὶς φωνὴ
χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀνάγωγην ἀνάκριση τὴν
καθημερινὴν
Θὰ μὲ ξεκούραζε τὸ σιωπηλὸ χάδι τῆς
ὁμίχλης στὰ κρόσια τοῦ ὄνειρου
Αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν εἶναι δικός μας,
εἶναι τοῦ Ὀμήρου.

Εἶναι ὅπως εἶπαμε παραπάνω δύο ἀγγλίδες ποὺ συζητοῦν. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς ὁ Σεφέρης στοχάζεται καὶ εἰρωνεύεται μέσα ἀπὸ ἕνα διάλογο. Ἐδῶ φαίνεται ἡ δυσθυμία καὶ ἡ δυσκολία ἀναποῆς κάθε ξένου στοιχείου κάτω ἀπὸ τὸν ἀνακριτικὸ ἐλληνικὸ ἥλιο, εἴτε ζωντανὸ εἶναι μὲ ψυχὴ καὶ μιλιὰ ὅπως οἱ Ἀγγλίδες, ἢ εἰρεῖιο πέτρινο, ὅπως οἱ φράγκικοι ναοὶ καὶ τὰ κάστρα.

Εἶναι φανερὴ ἡ πρόθεση τοῦ ποιητῆ νὰ τονίσῃ τὴν ἀντίθεση αὐτὴ ποὺ καταντᾷ νὰ γίνεται μὲ μελαγχολικὴ καὶ ἴσως τραγικὴ συνάραξη. Τὰ βασιεὶ κάστρα τῶν Φράγκων κάτω ἀπ' τὸν ἐκτυφλωτικὸ ἐλληνικὸ ἥλιο! Ὁχι, ἐδῶ θὰ ταίριαζε ὁμίχλη. Νὰ μερικοὶ στίχοι ποὺ δείχνουν καθαρὰ τὴν ἀντίθεση τῶν παρὰφρονων αὐτῶν πετραδιῶν στὸ ἀρμονικὸ μωσαϊκὸ τῆς Ρωμιοσύνης. Τὸ ποίημα εἶναι «Νεόφυτος • Ἐγλει-

στος μιλά»:

“Άς παίξουν τώρα μελοδράματα στα σκηνικά των σταυροφόρων Λουζιτιανών
Κι’ άς φλομώνουν με τόν κοπνόν που μάς
κουβάλησαν από τόν βορρά
“Άς τους νά τρώγονται και ν’ άνεμοδέρ-
νουνται ώσαν τόν κάτεργο που δένει μούδες
Καλώς μάς ήρθατε στην Κύπρο άρχόντοι.
Τράγοι και μαϊμούδες!

Τράγοι και μαϊμούδες! Προσφώνηση παρεμένη άπ’ τόν Σάξσηρο. Προσφώνηση όμως που ταυριάζει για δικούς μας χαιρετισμούς προς όλους αυτούς τούς «εύγενικούς» κατακτητές που ήρθαν και έπάτησαν και άκόμη πατούν τόν χώμα της Κύπρου. Και πα ακόμα σε άλλο ποίημα μάς παραθέτει μιάν ζωτανή εικόνα. Τόν ήλιο και τήν ζωή του νησιού.

«Παράξενο, τόν βλέπω έδώ τόν φώς του ήλιου
τό χρυσό δίκτυ
όπου τά πράγματα σπαρταρούνε σαν τόν
φάρσι.

Έξοστατικός και εύλαβικός είναι ό ποιητής όταν περιγράφει τήν Κυπριώτικη ζωή, τόν Κύπριο καλόγηρο με τόν σκουφι και τόν κοντοράσο του, τήν σκαλιστή κολόνα. Πικρός και ειρωνικός όταν αναφέρεται στους κατακτητές του νησιού άπ’ τήν εποχή τών σταυροφοριών ως τά σήμερα.

«Εΐμασταν συνηθισμένοι νά τόν στοχαζόμαστε

άλλιώς τόν «Ήσους Χριστός νικά»
Γιά μάς είταν άλλο πράγμα ό πόλεμος
για τήν πίστη του Χριστού
Και για τήν ψυχή του ανθρώπου καθισμένη
στο
γόνατα της ύπερμάχου στρατηγού
που είχε στα μάτια ψηφιδωτό τόν καυμό
της Ρωμηοσύνης.»

Πραγματικά τί σχέση μπορεί νάχη τόν «Ήσους Χριστός νικά» που θέλει με άδολο θεοσεβαστικό ζήλο νά κατακτήσει τις καρδιές τών ανθρώπων, με εκείνες τις καθαρά κατακτητικές φράγμιες σταυροφορίες; Και σήμερα πολύ περισσότερο σήμερα ποιά σχέση υπάρχει άνάμεσα στις πομπώδεις φράσεις τών «υπερασπιστών της ειρήνης» για τ’ ανθρώπινα δικαιώματα και στην καθαρά ιδιοτελή πολιτική δράση τους; Όλα αυτά μάς βεβαιώνουν ότι τόν θαύμα της Κύπρου ζή άκόμη. Είναι ή άξέριμα διατήρηση του έλληνικού στοιχείου μέσα από τις σκοτεινές ξένες δυνάμεις του παρελθόντος και του παρόντος που προσπαθούν νά τόν συντριψούν. Όλη ή πίκρα του Σεφέρη για τόν μαρτυρικό παρελθόν και τόν παρόν του νησιού έχει άποθεθή στο ώραίο πραγματικά ποίημά του τήν «Έλένη». Η «Έλένη» είναι βασισμένη στο όμώνυμο έργο του Εδριπίδη όπου ό γνωστός μύθος της άρπαγής της συζύγου του Μενελάου πέφνει στην φαντασία του μεγάλου τραγικού μιά διαφορετική άλληγορική μορφή. Στην Έλένη του Εδριπίδη ή “Ηρα θυμωμένη γιατί ό νεαρός Πάρις έδωσε τόν μηλό στην Άφροδίτη παρνει από

τήν άγκαλιά του τήν πραγματική Έλένη και τήν πηγαίνει στην Αίγυπτο στο παλάτι του Πρωτέα. Στην άγκαλιά του Πάρι άφήνει ένα ψεύτικο όμοίωμα της Έλένης που άργότερα θά έξαφρανισθή άποδεικνύοντας πώς ή «Τρωϊκή» Έλένη δέν ήταν παρά ένα ψέμα. Αυτή τή παραλλαγή έπήρε ό Σεφέρης για νά έκφράση με δραματική δξύτητα τήν πικρία της φυλής μας για τήν ύποκριτική στάση τών φίλων σε κάθε δίκαιο και άνθρώπινο άγώνα της.

«Και οι ποταμοί φουσκώναν μεσ’ τή λάσπη
τό αίμα
για ένα λιπό κυμάτισμα για μιάν νεφέλη
μιάν πεταλούδα τίναγμα τόν πούπουλο
ένός κύνου
για ένα πουκάμισο άδειανό για μιάν Έλένη

Στήν ουσία ό ποιητής δέν αναφέρεται μόνον στα γεγονότα της Τροίας. Προχωρεί με γρήγορο και άγωνιώδες βήμα πίσω στην ιστορία θυμίζοντάς μας όλες εκείνες τις ήρωϊκές στιγμές τών Έλλήνων όταν μόνοι πάλευαν χωρίς φίλους πραγματικούς, χωρίς συμμάχους. Περισσότερον από τόν χρόνο ό τόπος έχει τώρα σημασία στην Έλένη του Σεφέρη. Είναι ή Κύπρος.

Τ’ άηδόνια δέν σ’ άφήνουνε νά κοιμηθής
στις Πλάτρες

Είναι ή πιό επίκαιρη, ή πιό δραματική επ’ αλήθεια του μύθου της ψεύτικης Έλένης. Που είναι οι τόσες ύποσχέσεις για έλευθερία και αυτοδιάθεση; Έχουν πράγματι πιστέψει οι λαοί στα ύδανικά αυτά ή είναι όλα ένα ψέμα; Μήπως έπίστεψαν κατά βάθος πάλιν στην άνάγκη ύπόσχεως και όχι σ’ αυτές τις ίδιες τις ανθρώπινες άξίες; Και οι μεγάλοι μας σύμμαχοι; Όποιον έχναμε τόν αίμα μας στο πλάι τους εν όνόματι της έλευθερίας ήξεραν νά κραυγάζουν για τ’ ανθρώπινα δικαιώματα. Τώρα που έμεις άγωνιζόμαστε γιατί σιωπούν;

Ό Νίκος Καζαντζάκης σφραγισμένος από τόν τότε άπελευθερωτικό κίνημα τών Κυπριών είχε πη πώς ή Κύπρος έγινε τόν μοιρόγραφο κέντρο όπου παίζεται ή ήθικη άξία του σημερινού ανθρώπου. Άστυχώς ως τώρα τόν παιχνίδι ήταν πολύ άπογοητευτικό. Και ή δοκιμασία πολύ σκληρή. Είναι καθήκον μας όμως νά μείνουμε προσηλωμένοι στην ιδέα της έλευθερίας και της Έλλάδος γιατί είναι δική μας άνάγκη. Άνάγκη νά παλαίψουμε έστω και μόνο όπως έπάλευαν τόσες φορές οι πρόγονοί μας. Η πικρία που όδηγει στην άδράνεια και τήν άποσύνθεση σε τίποτε δέν μάς βοηθά. Άπεναντίας μάς φθείρει. Και ό ίδιος ό Σεφέρης δέν μένει μόνο με τήν θλίβεση διαπίστωση του ξεγελασμού τών φίλων. Με άισιοδοξία για τήν έκβαση του άγώνος μάς λέει

«Θά γίνη ή άνάσταση μιάν αύγή
πώς λάμπουν τήν άνοιξη τά δένδρα θά
ροδαμίση
του όρθρου ή μαρμαρυγή
Θά ξαναγίνη τόν πέλαγο και πάλι τόν κύμα
Θά τινάξη τήν Άφροδίτη.

Ὁ Σεφέρης προφητεύει τὴ μέρα πού θά κωρωθῆ ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων μὲ ἀπλότητα καὶ σιγουριά πού πείθει. Τὴν ψάλλει τὴν εὐλογημένη μέρα χωρὶς τὸν στόμφο καὶ τὴν ἔξαρση πού θ' ἀπαντούσαμε σ' ἄλλους ποιητές μας. Μᾶς τὸ διαμηνύει μὲ τὴν ἀπλότητα ἑνὸς προφήτη πού ξαίρει νὰ διακριθῆ τὸ μέλλον γιατί ξαίρει νὰ βλέπῃ καὶ τὸ παρόν. Ἔχει βεβαιωθῆ πὼς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ σὲ κοινότυπες φράσεις γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ κάτι ἀπλό.

Κάτι πού πρέπει νὰ ἔχουμε κάνει συνείδησή μας ὅλοι, καὶ νὰ εἴμαστε υπερήφανοι γι' αὐτό. Πὼς ἡ Κύπρος θ' ἀνθέξῃ ὅπως ἀνθεξέ σὲ τόση ποικιλία εἰσβολέων καὶ κατακτητῶν. Πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ξεριζωθῆ τόσο εὐκόλα μὰ μεγάλη ἑλληνικὴ παράδοση, πὼς δὲν μπορεῖ νὰ σβύσῃ τόσο γρήγορα τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα πού ξαναξῆ τώρα πάνω στὰ ἡρωϊκὰ χώματά μας.

ΝΙΚΗ ΛΟΪΖΙΔΗ

ΚΑΙΟΜΕΝΟ ΔΑΣΟΣ

(ἀπόσπασμα)

Στὴ Χλόη

Δόσμου τὰ χέρια σου
γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τραγουδήσω.
Πρὶν ἀπ' ὄλα ἦσουν ἐσὺ
φορτωμένη ὁδύνη.
Πρὶν ἀπ' ὄλα ἦσουν ἐσὺ
καὶ τὰ μάτια σου
κι' ἡ Ἀγάπη.

Τὴν ὥρα πού προσπερνῶ τὰ χαμηλὰ σπίτια
καὶ τοὺς ἀνθρώπους
Τὴν ὥρα πού προσπερνῶ τὴν ἀγωνία
τοῦ φθινόπωρου
δόσμου τὰ μάτια σου
γιὰ νὰ μπορῶ νὰ κοιτάξω τὸν ἥλιο
δόσμου τὰ χέρια σου
γιὰ νὰ πῶ ὅτι ἀγγίζω τὴν Ἀγάπη.

Χλοερὰ πρωινὰ
οἱ μνήμες τῆς πολιτείας πού ἀγωνίζεται
νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ζήσει
κι' ὅσορα τὰ πυρὰ καταμεσήμερα
μὲ δίχως ἔχνος εὐδαιμονίας
μὲ δίχως ἔχνος φωτός
στὰ κουρασμένα μέτωπα τῶν ἀνθρώπων.
Τὸ βράδυ εἶναι πικρὸ.
Οἱ ἄνθρωποι ἀγωνίζονται ν' ἀγαπήσουν.

Σημεῖα πορείας!
Τὸ φῶς ἐκλείπει
Μένουν τὰ μάτια
Καὶ τὰ χέρια.

Ἀνάμεσά μας τόση ἀπόσταση
καὶ τὸ χάος τῆς πολιτείας
κι' οἱ ἄνθρωποι πού ἀγωνίζονται
ν' ἀγαπήσουν. (Ἴσως ἡ πολιτεία ἀναστηθεῖ).

Τόσος πόλεμος. Τόσες οἰμωγές θανάτου.
Ὁ ἀδερφός μου σκοτώθηκε χτές
σὲ μὰ πάροδο ἀπὸ ριπὴ πολυβόλου.
Τόσο μῖσος μέσα στὰ χέρια.

Βοήθα Θεέ μου τὶς καρδιές
ν' ἀγαπήσουν.
Ἐπίβλεψον Κύριε κι' ἀγγίσε
τὰ κορμιά μας πού κοίτονται
στὰ μοξιλάρια τοῦ θανάτου!

Μῖσος.

Ἔνα λεπτὸ νὰ ξεχάσουμε.
Οἱ ἄνθρωποι δουλεύουν καὶ πολεμοῦν.
Οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν καὶ σφάζουν.
Ἔνα λεπτὸ ν' ἀποθέσουμε
τὶς αἱμάτινες μνήμες
καὶ τὴν ὁδύνη
καὶ τὸν θάνατο
καὶ τὸ μῖσος.

Ἐναν ἥλιο ν' ἀναστήσουμε τὶς καρδιές.

Ἀναμεσὸ μας τὰ σπίτια
κι' οἱ ἄνθρωποι
κι' ὁ θάνατος.
Μένουν τὰ μάτια σου μὲ τὴν ἐλπίδα.
Μένουν τὰ χέρια σου.
Δόσμου τα γιὰ νὰ μπορέσω
νὰ δρασκελίσω τὰ πτώματα,
τραγουδώντας.
Δόσμου τὰ χέρια σου.

Καταπράσινη χλόη
πὼς συνθλίβεται ἀπὸ τοὺς κρότους
καὶ τὰ βήματα!
Κηρύγματα εἰς πλατείες.
Λεῖπουν τὰ τραγοῦδια.

Ἔρχεται ἡ ἀνοιξη.

Νὰ βιαστοῦμε ἴσως προλάβουμε.

Ἐκεῖνο τὸ δέντρο πού λυγὰ
στὸν ἄνεμο
μέσα στὸ καίομενο δάσος.
Ἐκεῖνο τὸ δέντρο νὰ προλάβουμε.
Ἴσως ν' ἀνθίσει μέσα στὰ μάτια σου.

(Θυμᾶσαι τὸ μικρὸ παιδί
—ἐκεῖνο τὸ δέντρο στὸ καίομενο δάσος—
Θυμᾶσαι τὸ παιδί μὲ τὶς μοῦσικες
πούτρεχε ξυπόλυτο στὴν Ὀμορφίτα
τραγουδώντας τὰ κάλαντα;
Νὰ προλάβουμε ἐκεῖνο
τὸ παιδί πού ἀγωνίζεται νὰ τραγουδήσῃ
μέσα ἀπὸ τὶς ἀνοικτὲς πληγὲς τοῦ στήθους).
Θυμᾶσαι ἐκεῖνο τὸ δέντρο;
Ἴσως ξαναθίσει μέσα στὰ μάτια σου.

Α. ΛΥΚΑΥΤΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ 1964 ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Δέ μπορείς σ' ένα μικρό τόπο να βρεις τό μεγάλα κινήματα. Μονάχα άπληθήσεις κινήματων συναντās κ' αυτές κάπως ξεθωριασμένες και παλιωμένες. Τό «κίνημα» προϋποθέτει πολλά στό πνευματικόν υπόστρωμα ενός τόπου: παράδοση, πνευματική ανάγκη, πολιτικοοικονομική άθηση κ' άλλους παράγοντες κ' επιπλέον άστάθμητες προωθητικές δυνάμεις.

Άπό την Κύπρο, τ' αλόμακρο αυτό νησί με τόν πολύ συντηρητισμό του, παραιτητο για έθνική επιβίωση, τί μπορείς να περιμένεις στόν πνευματικό τομέα; Άπληθήσεις άπληθήσεων. Κι όμως έχεις κάθε δικαίωμα να τίς εκτιμήσεις, άφου είν ι ένδεικτικές κάποιας προσπάθειας για ύπαρξη. Η άδράνεια στό καθετί είναι άξιόμειπτη και προδικάζει τό θάνατο σέ λίγο του τόπου.

Η τουρκική άνταρσία, πού άναστάτωσε τό ρυθμό τής ζωής μας, όπως είχε αντίκτυπο στόν πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα άνάκοψε και την πνευματική μας κίνηση. Όστόσο τό «πνεύμ» έστω και στην πιο φτωχή του εκδήλωση, την έπαρσιακή, πού την χαρακτήρισαμε πιο πάνω «άπλήρηση άπληθήσεων», κάπως σάλειψε στόν τόπο συνεχίζοντας συνήθως μια άρχαιωμένη από προτιτερα κίνηση του. Ακριβώς αυτές τίς σημαντικές μες την φτώχεια μας κινήσεις θάθελα ν' αναφέρω άντι άλλου πνευματικού για τό 1963 άπολογισμού.

Και πρῶτ' άπ' όλα κάποιες δηλωτικές άναφορές έπισήμων και άνεπισήμων προσώπων και οργανισμών για τί συμβολή τής Βασιλικής Προσεβείας τής Ελλάδος στην όλη τής Κύπρου οργανωμένη πνευματική κίνηση. Σύμφωνα με τίς άναφορές αυτές ή έπίσημη έδώ έκπροσώπηση του έθνικού μας κέντρου ύποστήριξε ήθικά και οικονομικά κάθε έπιστημονική και καλλιτεχνική εκδήλωση σέ τέτοιο βαθμό, πού άν έλειπε ή ύποστήριξη αυτή θάταν ίσως άδύνατη πιά και αυτή ή ύπαρξη ώρισμένων οργανισμών και έκφραστικών όργάνων. Δίαια λοιπόν όφείλομε εύχαριστίες προς τό κέντρο μας, πού δέν άφησε την έπαρσία αυτή του νοτιοανατολικού μας Έλληνικού χώρου να ρέγει μες τίς δυσκολίες και να χάσει τί σειρά της μες την πανελλήνια πνευματική προσπάθεια για άνοδο.

Μετά την ύποχρεωτική αυτήν άναφορά θά προχωρήσω στην έπισήμανση μερικόν άξιολογώσων πνευματικών εκδηλώσεων, των έξής:

α) Την σύμψηξη σώματος ζωγράφων και γλυπτών για προώθηση των Καλών Τεχνών στην Κύπρο.

Μετά την μεταπολίτευση του 1959 παρατηρήθηκε μία πρωτοφανής για τό κυπριακά χρονικά διοργάνωση εκθέσεων. Η έπιτυχία τής άναδρομικής εκθέσεως του Ά. Διαμαντή λιγάκι πριν από τί μεταπολίτευση ύποσχόταν την έπιτυχία για όποιο δοκίμαζε. Όστόσο, σιγά-σιγά ξεατιώστηκε τό ένδιαφέρον του κοινού. Κάθε έκθεση πιά δέν είχε έπιτυχία μήτε στόν οικονομικό τομέα καν. Ο «Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» διαστάθηκε τόν κίνδυνο και κατέβαλε προσπάθειες, φιλικής φύσεως, να ξυπνήση τους καλλιτέχνες για να δράσουν αυτοί ως σύνολο κ' έτσι να διασωθή και να έπαναρχισή ή κίνηση στόν τομέα αυτό. Όμάδα ζωγράφων και γλυπτών, από τους πιο παλιούς ως τους νεότερους, ανέλαβε μονάχη της πιά δράση και ίδρυσε τό «Επιμελητήριο Καλών Τεχνών Κύπρου» (ΕΚΑΤΕ Κύπρου), πού είχε ως τώρα δυό εκδηλώσεις άρκετά καλές.

β) Την παραγωγή ταινιών ντοκυμανταίρ άπό κυπρίους.

Και στό παρελθόν γίνανε κάποιες προσπάθειες αλλά χωρίς πρόγραμμα και σαφή στόχο. Δέν άγνωσά άσφαλώς τίς μεγάλες έπιτυχίες του δικού μας Μιχάλη Κακογιάννη. Άλλά τούτες γίνανε έξω από την Κύπρο και πρέπει να θεωρούνται ως Έλλαδικές εκδηλώσεις στόν τομέα τής Έβδομης Τέχνης παρά ως τοπικής σημασίας εκδηλώσεις. Τό έργο του Νίνου Μικελλήδη «Κύπρον, σὺ μ' έθέσπισεν...» (ή όπως ό άγγλικός του τίτλος, "Helen") κέρδισε τό βραβείο Άθηνάϊκού και Μακεδονικού Τύπου στό περσινό Φεστιβάλ Κινηματογράφου στη Θεσσαλονίκη. Τό «Νησί τής Άφροδίτης» είναι μία τουριστικής από πρώτη ματιά φύσεως ταινία, πού έχει όμως, πολλά άλλα καθαρά καλλιτεχνικής άξίας προτερήματα. Και ή δυό αυτές ταινίες μικρού μήκους, άποτελούν για τό νησί μας μια πολύ καλή άρχή στόν τομέα αυτό, τόν τόσο διαπανηρό.

γ) Την έπανεμφάνιση τής έπιθεωρήσεως.

Λιγάκι πριν από τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά τί διάρκεια του, πού ή Κύπρος ήταν πιά άποκομμένη από τόν λοιπό κόσμο, ή έπιθεώρηση, τό παραθεατρικόν αυτό είδος με την πολύ άμφίβολη μικρήν άξία, γνώρισε σημαντική άνθιση. Η μεταπολίτευση δέν τό εύνόησε. Ο ένθουσιασμός κ' ή πίστη προς τίς δυνάμεις μας ώδηγοΰσαν προς τό σοβαρό θέα-

τρο. Οικονομικά όμως δεν άντεξαν τὰ θεατρι-
κά συγκροτήματα σ' ένα τόσο βαρὺ ρεπερτόριο
(ἀνεξαρτήτως ἐπιτυχίας στὸν ἐρημνευτικὸ το-
μέα). Οἱ οἰκονομικὲς ἀρωγὲς συγκροτοῦσαν ἀ-
πὸ τὴν κατάφραση ἀλλὰ δὲν μπορούσαν νὰ ἐλ-
κύσουν κόσμο. Ἡ πολιτικὴ κατάσταση ἦρθε μὲ
τὴ σειρά τῆς νὰ δώσῃ τὸ τελειωτικὸ χτύπημα.
Τὸ κοινὸ, τὸ πολὺ κοινὸ, ζητοῦσε πᾶ τὴν ξε-
κούραση, τὸ ξέσκασμα, τὸ εὐκόλο θέαμα. Κι' ἔ-
τσι ξαναπήδησε ξανά ἡ ἐπιθεώρηση, πὺν πραγ-
ματικὰ μαζεύει κόσμο. Ὡς θέαμα — καὶ εἶναι
θέαμα προπαντὸς ἡ ἐπιθεώρηση — δὲν ἔχει
πολλὰ νὰ δείξῃ γιὰ τοὺς εὐνοήτους οἰκονομι-
κοὺς λόγους· ἔχει ὅμως πολὺ ὕλικὸ γιὰ σάτιρα
καὶ τούτῃ κυρίως κρατᾶ τίς παραστάσεις.

δ) Τὸν ἀφιερωματικὸ τόμο στὸ δρᾶ Κων-
σταντῖνο Σπυριδάκι.

Στὸ ἔθnikό μας κέντρο δὲν εἶναι σπάνιες οἱ
τέτοιον εἶδους ἐκδηλώσεις. Συχνὰ κυκλοφο-
ροῦν ἀφιερωματικοὶ τόμοι γιὰ καθηγητὲς πανε-
πιστημίων. Παλιοὶ μαθητὲς, ἐκτιμητὲς ἢ συν-
άδελφοι ἀναλαμβάνουν, μὲ βάση κάποια χορη-
γήματα, νὰ ἐκδώσουν ἕνα ἀφιέρωμα νὰ δικέ-
τους μελέτες, τιμῶντας ἔτσι τὸν ἀπελθόντα ἀ-
πὸ τὴν ἔδρα του ἢ τὴ ζωὴ ἔρημητὴ ἐπιστήμονα
καὶ δάσκαλο. Τάχα μὲ ποῖο ἄλλο τρόπο μπο-
ρεῖς νὰ δείξῃς τὴν ἐκτίμησή σου πρὸς ἕνα ἐρ-
γάτη τῶν γραμμάτων; Στὴν Κύπρο μιὰ ὁμάδα
μαθητῶν τοῦ δρᾶ Κ. Σπυριδάκι (πὺν δούλεψε
γιὰ 40 χρόνια τὴν σωτήρια γιὰ τὸν κυπριακὸν
ἐλληνισμό Παιδεία), ἀνέλαβε τὴν ἐκδοση ἑνὸς
ἀφιερωματικοῦ τόμου μὲ τὴν συναίσθηση ἀ-
πλοῦ, στοιχειώδους ἀλλὰ ἐπιβεβλημένου καθή-
κοντος πρὸς τὸν δάσκαλο κ' ἐκπαιδευτὴ. Ὁ
τόμος ἐπιδόθηκε σὲ τελετὴ στὸν τιμώμενο ἀπὸ
τὸν Ἀρχιεπίσκοπον κ' Ἐθνάρχη κ.κ. Μακάριο.
Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο εἰσάγεται μὰ καθ' ὅλα
πνευματικῆς φύσεως συνήθεια γιὰ νὰ τιμοῦν-
ται ὅσοι καταναλωθῆκαν γιὰ τὸν τόπο αὐτό.

ε) Τὴν ἐκθεση κυπριακοῦ βιβλίου τῆς τε-
λευταίας δεκαετίας καὶ χειρογράφων.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πὺν γίνεται ἐκθεση
βιβλίου, γενικὰ κυπριακοῦ ἢ κατὰ τομεῖς καὶ
ειδικεύσεις (ιστορικὰ, ξένες ἐκδόσεις κλπ.).
Ἐπὶ πλέον ἡ «Φιλολογικὴ Κύπρος» (ὄργανο
τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύ-
πρου») δίνει κάθε χρόνο λεπτομερὲς βιβλιογρα-
φικὸ δελτίο, πὺν τὸ ἐπιμελεῖται ὁ κ. Κώστας
Στεφάνου. Δὲν παύει ὅμως μιὰ ἐκθεση βιβλίου
ν' ἀποτελεῖ πνευματικὸ γεγονός ὅταν γίνεται
ἐπιμελημένα, μὲ στόχο σαφῆ καὶ ἐξυηρητικὸ.
Ἡ συνάντηση ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, πε-
ριέργων, ὑπευθύνων στὰ εἰδικὰ γραφεῖα κλπ.,
ἡ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὰ ἐκθέματα, ἡ ἐνημέρω-
ση καὶ ἡ ὄθηση γιὰ νὰ τολμήσουν κάποιοι ἄλ-
λοι ἢ νὰ συναγωνιστοῦν στὸν εὐγενῆ στίβο τῆς
δημιουργίας, ὅλ' αὐτὰ συμβάλλουν γιὰ νὰ σχη-
ματιστῇ εὐνοϊκὸ πνευματικὸ κλίμα. Γι' αὐτὸ ἀ-
κριβῶς θεωροῦ προσηγορὰ τὴ διοργάνωση αὐτῆς

τῆς ἐκθέσεως βιβλίου ἀπὸ τὸ Τμήμα Πνευμα-
τικῆς—Πολιτιστικῆς Ἀνωατῆξεως.

στ) Τὴν τακτικὴ ἐκδοση τοῦ ξενόγλωσσου
περιοδικοῦ Cyprus To-day.

Δὲν εἶναι ἀμαρτία νὰ μολογοῦμε κάποιες φο-
βερὲς παραλείψεις μας. Μιὰ σοβαρὴ παράλειψη
τοῦ ὀργανωμένου Κράτους ὑπῆρξε ἡ ἔλλειψη
πλήρους καὶ συνεχῶς ἐνημερώσεως τοῦ διε-
θνοῦς κοινοῦ πάνω στὰ κυπριακὰ θέματα. Τὸ
Γραφεῖο Πληροφοριῶν ἦταν μιὰ σκιά. Πιθανὸ
ἢ ἀχρηστεύσῃ του ν' ἀποτελοῦσε σχέδιο γιὰ
νὰ μὴ προβάλλονται καὶ τὰ τουρκικὰ θέματα
τῆς Κύπρου. Δὲν ξέρω. Ἡ πραγματικὴ ἰσχύς
λέγει πὺς μόλις ξεκίνησε ἡ τουρκικὴ ἀνταρ-
σία, καὶ πολλοὺς μῆνες ὕστερα, τὸ ἐπίσημο
Κράτος κ' οἱ ἐλληνικὲς ἀπόψεις κρατοῦσαν
θέση ὑποτιμητικῆ στὴ συνείδηση τῆς διεθνοῦς
κοινῆς γνώμης. Τὸ περιοδικὸ Cyprus To-day,
πὺν μοῖραζε ἡ Ἑλληνικὴ Κοινοτικὴ Συνέλευ-
ση λιγάκι προτοῦ ξεσπάσει τὸ κακὸ, καὶ προ-
παντὸς τὰ Supplements, πολιτικὸν στόχον ἔν-
τυπα στὶς κυριώτερες εὐρωπαϊκῆς γλώσσες,
ἐξυηρητήσαν τὸν τόπο μας ὅπως ἀκριβῶς μᾶς
τῶχουν δείξει τὰ πράγματα (ἀναφορὰ σ' αὐτὸ
ἀπὸ ἀντιπροσώπους στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλεί-
ας, ἀπὸ Γερουσιαστῆς, ἀπὸ τὸν διεθνή τύπο
κλπ.).

Ἐχω ἐπισημάνει, μὲ τοῦτα τὰ σύντομα πὺν
ἔγραφα, τὰ κυριώτερα κατὰ τὴ γνώμη μου
πνευματικὰ περιστατικὰ τῆς χρονιάς 1964. Εἶ-
ναι ὅλα τους περιστατικὰ ὁμαδικῆς δράσεως
κ' ὄχι ἐπατεῦματα ἀτόμων, ἔστω κ' ἂν πάν-
τοτε κάποιο ἢ κάποια ἄτομα σηκώνουν τὸ πε-
ρισσότερο βάρος. Ἀσφαλῶς γεγονότα σημασί-
ας ἦταν ἡ καθιέρωση δευτέρου προγράμματος
στὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα Κύπρου, πὺν θὰ ἐ-
ξυηρητήσῃ τις ἀπατησεις εἰδικῶν κοινῶν,
ἡ ἀφιξη ξένων καλλιτεχνῶν καὶ πνευματικῶν
ἀνθρώπων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πολιτικὲς τοποθε-
τήσεις (σάν τὸν Μπλόκο καὶ ἄλλους), καὶ πᾶ-
νω ἀπ' ὅλα ἡ κάθοδος τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου»
μας μὲ τὸν «Βασιλικὸ» τοῦ Μάτση καὶ ἡ συμ-
βολικὴ κατάθεση τῶν εἰσπραξέων στὸ ἔθnikὸ
ταμεῖο Μακαρίου τοῦ Γ'. Ἀλλὰ μερικὰ ἀπὸ αὐ-
τὰ εἶναι ἐξωτοπικῆς (μὲ τὴ στενὴ σημασία) κι-
νήσεις κ' ἄλλα βρισκονται μόλις στὴν ἀρχὴ
τῆς ἐφαρμογῆς τους (παρ' ὅλη τὴν ἐπιτυχῆ
τους ἐναρξη).

Ὅλοι ἐλπίζουμε πὺς μὲ καθαρῶς ἐλληνικὰ
ἐλεύθερες περιστάσεις θάχομε ἐδῶ οἱ Κύπριοι
πολλὰ νὰ ἐπιτελοῦμε σ' ὅλους τοὺς τομεῖς,
κ' εἰδικώτερα στὸν πνευματικὸ. Ἐπόσπρωμα ὑ-
πάρχει. Πολλὰ πρόσφατα γεγονότα ξυνηήσαν
διάφορες δυνάμεις τῆς ψυχῆς μας. Ἐδαφος
ἐξοχόταστο εἴμαστε. Μένει, λοιπόν, ἔκκειν τὸ
ἀστάθμητο θεῖο πὺν βρίσκεται μὲς τὸν ἐλεύ-
θερον ἐλληνικὸν ἀγέρα, τὸ ἔναυσμα τῆς πραγ-
ματικῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο τὸ ἔναυ-
σμα γεννᾷ τὴν εὐθύνη τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου
καὶ τὸν ὄθει πρὸς τὴν πραγματικὴν ἄνοδο καὶ
τὴ δημιουργία.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ἡ κάθοδος τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου στὴν Κύπρου μὲ τὴν ἀλησμόνητη καλλιτεχνικὴ προσφορά τοῦ «Βασιλικοῦ» ὑπῆρξεν ἓνα γεγονός πάνω ἀπὸ τὸ ὅποιον θάχαυμε νὰ στοχαζόμεστε καὶ νὰ νοσταλοῦμε γιὰ πολὺ. Μέσα στὴ σκληρότητα τῶν ἀγώνων καὶ τῆς ἀγωνίας αὐτῶν τῶν δύσκολων Κυπριακῶν καιρῶν ἡ καθαρή Ἑλληνικὴ πνοὴ ποὺ μᾶς ἤλθεν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Ἀλέξη Μινωτὴ κ' ὅλους τοὺς διαλεχτοὺς ἐργάτες τοῦ κλιμακίου τοῦ κρατικοῦ θεατρικοῦ ὀργανισμοῦ ἀναφώτισε μέσα μας καὶ γύρω μας τὴν εὐεργετικὴν πυρὰ τῶν γησιώτερων πνευματικῶν κ' ἔθνικῶν καμηῶν. Μὲ τὴ συγκίνηση ποὺ χάρισαν μὲ τὶς παραστάσεις των καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ἀρχοντιά ποὺ ἀκτινοβόλησαν στὶς συντροφίαι των ἔδωσαν τὸ πῶδ ὑψηλὸ μέρος τῆς σύγχρονης ἔθνικῆς ποιότητος. Ἀληθινὴ εὐλογία τὸ πέρασμά τους ποὺ μᾶς γιόμισεν ἀπὸ περηφάνεια κ' αὐτοπεποίθηση γιὰ τὴν ἄλλη μιὰ φορὰ — καὶ τόσο έντονα — μᾶς δίδαξαν μὲ τὴν παρουσία των τὸ τί σημαίνει ἡ σημερινὴ ζωντανὴ Ἑλλάδα καὶ τὸ τί ἀξίζει νὰ εἶναι κανεὶς Ἑλληνας.

Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι πιά παρτίας· εἶναι μιὰ πολυδύναμη πνευματικὴ πραγματικότης μὲ ἐπιτεύγματα ποὺ ἀποτελοῦν ἤδη προθήκη γὰρ ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη. Ἡ φωνὴ τῆς — μὲ τὸ στοχασμό, τὸ στίχο, τὸ χρωστικὸν ἢ τὴ νότα τῶν διανοουμένων, τῶν ποιητῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς — ἀρχισε νὰ ὑπολογίζεται παντοῦ, ἐκλεκτὰ τέκνα τῆς τιμῶν μὲ τὴν παρουσία των τὶς πῶδ ρωμαλέες διεθνεῖς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὸ θέατρο τῆς, καὶ δὴ μὲ τὴ Σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ, ἀπέθη μιὰ ἀπὸ τὶς πρώτες σκηνὲς τοῦ κόσμου. Κατὰ χιλιάδες οἱ θεωροί, κ' ἀπὸ τὰ δυὸ ἡμισφαίρια, σέρνουν, κάθε καλοκαίρι, προσκνηντὲς τὰ θέματα των πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον καὶ τὴν Ἀθήνα. Κι' ὅπουδήποτε τοῦ ἐξωτερικοῦ, σ' ὅποια πρωτεύουσα, ἢ κάθε παράσταση τοῦ «Ἐθνικοῦ» εἶναι καὶ μιὰ καλλιτεχνικὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κλαστικοί, Ἑλληνες καὶ ξένοι, βρῆκαν στὴν ἐρημνεία του μερικὲς ἀπὸ τὶς εὐτυχέστερες στιγμὲς των κ' ἡ ὀλη προσφορά του ἀναβούζει διαφορῶς σὰν ἀνεξάντλητη πηγὴ χαρῆς καὶ ἀνθρωπιάς.

Γιὰ νὰ ἐκτιμηθοῦν δεόντως οἱ σχετικὲς Ἑλληνικὲς πραγματοποιήσεις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψη πὸς ἡ θεατρικὴ ἐπιτυχία δὲν εἶναι ὑπόθεσις τεχνικῶν μόνον διευθετήσεων· προϋποθέτει ἓνα καθολικὸ κ' ἀσφαλὲς αἶσθημα ζωῆς καὶ συγχρόνως μιὰν ἀνειδήγητη, ἀγωνιόδη καὶ νικηφόρο μαζὺ ἀναμέτρηση μ' ὅ,τι μεγάλο στὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ τομέα ἔχει δημιουργήσει ὁ Ἀνθρώπος. Σημαίνει, δηλαδή, νὰ πάλει μέσα στὴν θεατρικὴ ἀνησυχία, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν προέκταση τῆς εὐρύτερης

καὶ βαθύτερης ἔθνικῆς ἀνησυχίας, ἡ καρδιά τοῦ κόσμου. Ἄν σ' αὐτὸ προσθέσωμε καὶ τὸν παιδευτικὸ κλῆρο τοῦ θεάτρου θὰ μπορέσωμε νὰ καταλάβωμε καὶ τὸ ὕψος τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἐκφράζει ἡ κρατικὴ Σκηνὴ ἀλλὰ καὶ τὸ ρόλο ποὺ διαδραματίζει στὶς πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ζυμώσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Ἄλλὰ σὲ μᾶς οἱ παραστάσεις τοῦ «Βασιλικοῦ» ἦταν καὶ μιὰ κλήση ποὺ μᾶς ἔσμιξε μὲ τὶς πῶδ ζωντανὲς οἴξεις τῆς νεοελληνικῆς παράδοσεως—μὲ τὸν Μάτση καὶ τὴν Ἑπτανησιακὴ κληρονομιά. Μᾶς βοήθησε νὰ σκηνώωμε πάνω ἀπ' αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ν' ἀντλήσωμε ὀλη τὴν ἀλήθεια ποὺ πρωτοθεμελίωσε αὐτὸ ποὺ σήμερα εἴμαστε σὰν νεοελληνικὸς κόσμος, αὐτὴ τὴν ἀνθρώπινη εὐγένεια κ' αὐτὸ τὸ λαχταριστὸ Ἑλληνικὸ λόγο ποὺ ὀλοένα καὶ πῶδ συνειδητὰ καὶ συστηματικὰ πρέπει νὰ δουλεύωμε προκειμένου νὰ λυτρώσωμε πλήρως τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ κάθε ψευτιά καὶ ν' ἀποδοσεμύσωμε τὶς δυνάμεις του πρὸς τὴ μεγάλη δημιουργία. Κι' εἶναι γιὰ νὰ χαίρεται, πράγματι, κανεὶς τὸν χείμαρρο συγχρησεως ποὺ ἔσπουσε μὲ τὰ ἀτέλειωτα χειροκροτήματα καὶ τὰ πῶδ γνήσια δάκρυα εὐγνωμοσύνης ποὺ ἐπεσφράγιζαν στὸ «Διάνα» τὴν κάθε παράσταση. Αὐτὸς ὁ βασανισμένος καὶ παρεξηγμένος λαὸς, ποὺ μόνη δικαιοσύνη του ἔχει τὴν Ἑλληνικὴ του παράδοση καὶ διεκδίκηση, ἔδωσε ἓνα «παρῶν» ἀντάξιο τῆς προσφορῆς ποὺ τοῦ ἐπιφυλάχθηκε κ' ἔζησε τὴν Ἑλληνικὴ πνευματικὴ θάλπωρη ποὺ τοῦ δόθηκε σ' ὀλα τὰ κύματα του, μ' ὀλη τὴ καρδιά του... Κι' ὁ Ἀλέξης Μινωτῆς, ὁ μεγάλος τοῦ Θεάτρου μας, μὲ τὸν παλμὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἔθνικῆς πίστης ποὺ τὸν χωρέτισε (σὰν βροχὴ εὐεργετικὴ ἔπεσε στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλληνικῶν του κήρυγμα) πῆρε μέσα μας τὶς διαστικὲς ὀλόκληρης τῆς Ἑλλάδος κ' ὀλόκληρου τοῦ ὀνειρου ποὺ εἶναι δεμένο μὲ τὰ περρωμένα καὶ τοὺς ἀγῶνες μας.

Ἄλλοιόν, πὸς νὰ μὴ στοχαζόμεστε καὶ νὰ μὴ νοσταλοῦμε γιὰ καιρὸ τὸ πέρασμα τοῦ Ἐθνικοῦ; Τέτια περάσματα καὶ τέτιες προσφορὲς εἶν' ὅ,τι οὐσιαστικώτερο καὶ συντελεστικώτερο θάπρεπε συχνὰ νὰ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ἄμποτε τὸ Κράτος ν' ἀποφάσιζε νὰ προχωρήσει σὲ κάπως μονιμώτερα σχήματα ἀναφορὰ πρὸς ὅ,τι τὸ ἔθνος ὀφείλει καὶ στὸν ἀκριτικὸ Ἑλληνισμό. Σήμερα, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ (τὸ ἀπαιτεῖ ἀκριβῶς ὁ χαρακτῆρας καὶ ἡ κρησιμότης τῶν Κυπριακῶν καιρῶν) ἐπιβάλλεται ν' ἀντιμετωπισθῇ καὶ τὸ διαρκῶς ἐκκρησιμὸν γιὰ ἐδῶ θέμα τῆς ἰδρύσεως ἐνὸς ζωντανοῦ πνευματικοῦ Κέντρου. Τὸ τί θὰ μποροῦσε νὰ δώση καὶ νὰ διαμορφώση ἓνα τέτιο Κέντρο μ' ἓνα φαιτωμένο προγραμματισμὸ μαρτυρεῖ, ἀσφαλῶς, κ' ἡ πρόσφατη ἐπίσκεψη τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀναγεννητικοῦ ἀγῶνα, ποὺ ἦδη

ἐγκαινιάσεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ἡ Κύπρος ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ διεκδικήσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ καὶ τὸν δικό της κλῆρο.

ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ

(«Ἀγὼν» 15.12.64)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΑΛ. ΜΙΝΩΤΗ
ΣΤΟ ΡΙΚ

Εἴμαστε πολὺ εὐτυχεῖς, ἀγαπητοὶ ἀκροαταί, ποὺ βρίσκεται κοντὰ μας αὐτὴ τῆ στιγμῇ ὁ διακεκριμένος σκηνοθέτης καὶ καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀλέξης Μινωτῆς, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσον πολὺ προσφέρει στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πλευρᾶς καλλιτεχνικῆς προβάλλοντάς την διεθνῶς μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο. Ὁ κ. Μινωτῆς βρίσκεται κοντὰ μας μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς καθόδου τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου στὴν Κύπρο, ποὺ θὰ παρουσιάσῃ τὸ κλασσικὸ νεοελληνικὸ ἔργο «Βασιλικὸς» τοῦ Ἀντῶν Μάτση.

Ἐ ρ.: Θὰ εἶχατε τὴν καλωσύνη κ. Μινωτῆ νὰ μᾶς ἀπαντήσετε σὲ μερικὲς ἐρωτήσεις γιὰ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ σταθμοῦ μας;

Ἄ π.: Πολὺ εὐχαρίστως, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου γιὰ τὰ καλὰ πρὸς αὐτὴ τὴν στιγμῇ, πόσο εὐτυχεῖς εἴμαστε ὅλοι, ὀλόκληρο τὸ κλιμάκιο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ποὺ πατάει τὸ ἁγιασμένο χῶμα τῆς Κύπρου αὐτὴ τὴν στιγμῇ πόσο εὐτυχεῖς εἴμαστε ποὺ ἐπιδοκίμασα ἐδῶ γιὰ νὰ συμβάλωμε καὶ μεῖς μὲ μιὰ πνευματικὴ πράξη στὴ μεγάλη περιπέτεια τῆς Κύπρου. Ὁ «Βασιλικὸς» τοῦ Μάτση ποὺ θὰ δώσουμε ἔχει μιὰ συμβολικὴ σημασία γιὰ τὴν περίστασι αὐτή. Εἶναι μιά, ἄς τὸ ποῦμε ἐπικαιρότης, ποὺ συμβολίζει τὴν ἔνωση τῶν Ἰονίων Νήσων μὲ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴ μεγάλη ἐλπίδα ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κύπρου μὲ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα.

Ἐ ρ.: Ποιὰ εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ «Βασιλικοῦ», κ. Μινωτῆ;

Ἄ π.: Ὁ «Βασιλικὸς» ἐγράφη στὰ 1830 ἀπὸ τὸν Ἀντῶν Μάτση, ὁ ὁποῖος ἦταν ἕνας ἀριστοκράτης ἀλλὰ φιλελευθέρων ιδεῶν καὶ ἔζησε στὸ περιβάλλον τοῦ Διονυσίου Σολομοῦ, τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι φημισμένο καὶ ὅλοι οἱ φιλολογικοὶ σχολιασταὶ καὶ οἱ καλλιτέχνες Ἑλληνες ἀπὸ τότε τὸ θεωροῦν ὡς ἴσως τὸ καλύτερον Ἑλληνικὸ ἔργο ποὺ ἐγράφη ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 21 καὶ ἐδῶθε. Βεβαίως ἔχουν γραφεῖ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο, Ἑλληνικὸ, τὸ ὁποῖον ἐστάθηκε στὴ συνείδησι τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα Ἑλληνικὰ ἔργα.

Ἐ ρ.: Λέγεται ὅτι ὁ «Βασιλικὸς» μεταφέρει ἕνα κοινωνικὸ μῆνυμα. Ἀληθεύει αὐτὸ, καὶ ὡς ποῖο βαθμὸ, κ. Μινωτῆ;

Ἄ π.: Μὰ βέβαια, εἶναι δρᾶμα κοινωνικὸ ποὺ παρουσιάζει δύο ἀντιτιθέμενες τάξεις καὶ τὴ σύγκρουσι πατέρα καὶ γιοῦ στὸ ἔργο μέσα ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ὁ ἕνας τὴ τυραννικὴς φεουδαρχικὲς τάσεις καὶ ὁ ἄλλος τὴς φιλελεύθερες ιδέες τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη, δηλ. τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασις ἀλλὰ οἱ ιδέες μόνες τους, βλέπετε, δὲν κáμινον τὰ θεατρικὰ ἔργα, εἶναι οἱ ζωντανὸι χαρακτήρες καὶ ὁ οργανικὸς σύνδεσμός τους μὲ τὸ περιβάλλον ποὺ τὰ δημιουργοῦν, ὅταν οἱ συγγραφεῖς ποὺ τὰ γράφουν ἔχουν τάλαντο καὶ τέχνη καὶ σοφία ὅπως ὁ Μάτσης. Γιὰ τὴν παράστασι τοῦ «Βασιλικοῦ», ἡ σκηνοθεσία, ἡ ὁποία εἶναι δική μου, ἀκολούθησε τὴν ἡθογραφικὴ γραμμὴ στὴν ἔρμηνεία, γιὰτι ἐδέχθηκε πὺς τὴν ἀνάδειξι καὶ τὴ σωστὴ παρουσιάσι τῆς ἐποχῆς μὲ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθμὰ τῆς, μὲ τὴν κοινωνικὴ τῆς μορφὴ καὶ τὴν νοοτροπία τῆς πρέπει νὰ τὴς παρουσιάσῃ ἡ σκηνοθεσία, ἀλλιώτικα τὸ δραματικὸ ἐπεισόδιο τῆς οἰκογένειας Ρογλάα, ποὺ εἶναι ἡ οἰκογένεια τοῦ δραματικοῦ θέματος, θὰ στεκόταν στὸν ἀέρα, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο, τὸ δραματικὸ ἐπεισόδιο, ἔχει τὴς ρίζες του στὴς κοινωνικὲς ἀντιθέσεις καὶ προλήψεις, τὸν καθαρὰ δηλαδὴ ἐποχικὸ τρόπο τῆς ζωῆς. «Τὸ ἔργο τοῦτο», γράφει ὁ Ζακυνθινὸς σοφὸς Σπύρος Ντεβιάζης, «εἶναι δρᾶμα ἱστορικὸν δι' οὗ ἀπεικονίζεται ἐν ἱστορικῇ ἀκρίβειᾳ ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ἦθη τῆς Ζακύνθου κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν. Ἐπὴνέθη δὲ ὑπὸ ξένων λογίων ἔνεκα τοῦ ἀπωραιήτου προσόντος παντὸς ἀληθοῦς καλλιτεχνήματος ὅπερ περιέχει τῆς τοπικῆς χροιάς».

Ἐ ρ.: Εἶναι ἀκριβῶς γιὰ νὰ ζωντανέψετε τὴν ἐποχὴ ποὺ προτιμήσατε, ἀντιλαμβάνομαστε, νὰ πῆτε στοὺς ἠθοποιοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ Ζακυνθινὸ ἰδιῶμα κατὰ τὴν παράστασι;

Ἄ π.: Μὰ τὸ Ζακυνθινὸ ἰδιῶμα δὲν εἶναι δική μας ἐφεύρεσις, τὸ Ζακυνθινὸ ἰδιῶμα ὑπάρχει στὸ ἔργο καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ἔργου ἀπὸ πλευρᾶς κειμένου ἐπέμεινε στὴ διατήρησι αὐτοῦσι τοῦ Ζακυνθينوῦ ἰδιώματος, ὄχι βέβαια ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς του εἶναι Ζακύνθιος καὶ ὄχι βέβαια γιὰτι προσφέρει χρώμα καὶ κάποια εὐχαρίστησι ποὺ δίνει στὸν ἀκροατὴ ἡ χαριτωμένη διάλεκτος, ἀλλὰ γιὰτι ἡ προφορὰ εἶναι μέσα στὴς λέξεις καὶ στὴν σύνταξι ὅπως ἡ μουσικὴ εἰς τὸ πεντάγραμμον καὶ εἶναι ἀναπόσπαστον λογοτεχνικὸ στοιχεῖο τοῦ κειμένου καὶ θὰ ἦταν γιὰ μένα προδοσία ἡ μεταφορὰ του στὴν πανελληνίῳ λεγομένη γλῶσσα. Οἱ ἀγαπητοὶ συνάδελφοι ποὺ λαμβάνουν μέρος στὴν παράστασι καὶ ἀναδειχθῶν μὲ τὴν τέχνη τους τοὺς διάφορους χαρακτήρες ἐπέτυχον νομίζω καὶ τὴν ὀρθὴ Ζακυνθινὴ προφορὰ παρ' ὅλο ποὺ κανεῖ τους δὲν κατάγεται ἀπὸ τὸ ὄραιο νησί.

Ἐ ρ.: Εἴμαστε βέβαιοι ὅτι καὶ οἱ ἀκροατὲς τῆς Κύπρου ποὺ θὰ σπεύσουν νὰ παρακολουθή-

σουν και να χαρούν την παράσταση θα συμφωνήσουν μαζί σας ότι ήταν μία προσφορά ή επιμονή στη διατήρηση αυτού του ιδιώματος, γιατί θα δώση την ευκαιρία να εκτιμηθούν και μία μουσικότητα που άκουγε ότι διαθέτει η Ζακυνθική προφορά. Τώρα, άνεξαρήτως, κ. Μινωτή, της παραστάσεως του «Βασιλικού» για την όποιαν είχατε την καλωσύνη να μās μιλήσετε, θα θέλατε ίσως να μās πητε μερικά λόγια για τα σχέδιά σας σάν καλλιτεχνικού διευθυντού του 'Εθνικού Θεάτρου;

'Α π.: Μά ή νέα διεύθυνσις του 'Εθνικού Θεάτρου είναι πρόσφατος, δηλ. ή ανάληψις της διευθίνσεως από τους διευθυντάς, τὸ καλλιτεχνικὸν καὶ διοικητικὸν, εἶναι πάρα πολὺ πρόσφατος καὶ ἔτσι τὰ σχέδιά μας ἄρχισαν νὰ πραγματοποιοῦνται μόλις πρὸ ἐνὸς μηνός. Βεβαίως εἶναι πολὺ ἐνωρίς νὰ κρίνωμεν ἔστω καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς τῆς νέας διοικήσεως, πάντως τὸ δραματολόγιον τῆς σαζόν, ἡ ὁποία ἔχει ἀρχίσει, ἄρχισε μὲ τὸν Βασιλικὸ τοῦ Μάτεση διότι θεωροῦμε ὅτι πρέπει νὰ παιζέται κάθε χρόνο στὸ 'Εθνικὸ Θεάτρο ἕνα 'Ελληνικὸ ἔργο θανόντων συγγραφέως καὶ διακεκριμένα καὶ ἀκόμα ἕνα νέο ἑλληνικὸ ἔργο ζώντος «Ἑλλήνος συγγραφέως, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐκλεγῆ ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ θεάτρου καὶ νὰ περιληφθῆ στὸ πρόγραμμα τῆς ἐφετεινῆς περιόδου. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ, τώρα παιζέται ἡ Νόρα τοῦ 'Ιφεν, τὸ Σπίτι τῆς κοίτης, μετὰ θὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ ἔργον «Ἡ ἐπίσκεψις τῆς γηραιᾶς κυρίας» τοῦ Φρεϊντσοῦ Ντύρενμαντ ποῦ εἶναι ἕνα ἔργο πάρα πολὺ μοντέρνο καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει ξαναπαίξῃ τὸ 'Εθνικὸ Θεάτρο πρὸ δύο ἐτῶν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνει, διότι πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐγκαινιάσῃ μᾶλλον τὸ ἐναλλασσόμενον δραματολόγιον τὸ ὁποῖον θὰ ἐξυπηρετήσῃ πάρα πολὺ τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον θὰ βλέπῃ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα δὲν ἀπόλαβε νὰ δῆ κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνεχοῦς παρουσιάσεώς τους εἰς τὴν σκηνήν τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου. Μετὰ θὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ Λορνεζιάτζιο τοῦ 'Αλφρέ Ντὲ Μισσέ, καὶ μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Ο' Νήλ «Ταξείδι μακρινῆς ἡμέρας μὲς» στὴ νύκτα».

'Ε ρ.: Κίριε Μινωτή, παλαιότερα εἶχα διαβάσει κάπου ὅτι εἴσατε ὁ πρῶτος ἐσεῖς καὶ ἡ κυρία Παξινοῦ ποῦ εἶχατε ἀκούσει τὸν Εὐγένιο Ο' Νήλ νὰ διαβῆ τὸ Μακρινὸ Ταξείδι μᾶς μέρας μὲς» στὴ νύκτα; Ἀληθεύει;

'Α π.: Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶχαμε κληθῆ τότε ἀπὸ τὸν κ. Ο' Νήλ καὶ τὴν κ. Ο' Νήλ στὸ σπίτι τους καὶ μετὰ τὸ δεῖνόν τοῦ Εὐγένιου Ο' Νήλ ἐσκέφθηκε νὰ μās διαβάσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπρόκειτο σύμφωνα μὲ τὴν διαθήκην του νὰ παρουσιασθῆ παρὰ μετὰ 25 χρόνα μετὰ τὸ θάνατό του. Τώρα, βέβαια, ἕνα χρόνον μετὰ τὸ θάνατό του ἀπεφασίσθη ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του ἡ παρουσίασις τοῦ ἔργου στὴ Νέα Ὑόρκη, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι εἴμεθα ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ὀλίγους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἤξεραν τὸ ἔργο ἀπὸ πρὶν παρουσιασθῆ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ βέβαια συνδέομαι μὲ τὸ ἔργο λόγῳ

αὐτῆς τῆς ἀναμνήσεως, ὅτι εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ τὸ ἀκούσω διαβαζόμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα. Παραπληρέως πιστεύω ὅτι εἶναι ἴσως τὸ καλλίτερον ἔργο τοῦ Ο' Νήλ διότι εἶναι ἐξομολογητικὸ, εἶναι αὐτοβιογραφικὸ καὶ ὡς φόρμα καὶ ὡς δραματικὸ ἔργο νομίζω πὼς εἶναι τὸ ἰσχυρότερον, τὸ δυνατώτερον ἔργο ποῦ ἔχει γράψῃ ὁ Εὐγένιος Ο' Νήλ.

'Ε ρ.: Μπορεῖτε νὰ μās πητε καὶ κάτι ἄλλο, ἂν δὲν σᾶς κουράζουμε, γιὰ τὰ Ἐπιδαυρεῖα λόγων χάριν;

'Α π.: Μά ἔχει καταρτισθῆ τὸ πρόγραμμα τῶν Ἐπιδαυρείων. Ἡ ἔναρξις θὰ γίνῃ ἐλπίζομε στὶς 27 τοῦ μηνός Ἰουνίου μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου, θὰ ἐπακολουθήσουν αἱ Τρωάδες τοῦ Εὐρωπίδου, καὶ θὰ ἐπαναληφθοῦν, ὅπως κάναμε κάθε χρόνο; αἱ τραγωδία Φοῖνις τοῦ Εὐριπίδου καὶ Οἰδίπους Τύραννος καὶ ὁ Ἡρακλῆς Μαινόμενος.

'Ε ρ.: Ὁ Ἀγαμέμνων θὰ παρουσιασθῆ μὲ δική σας σκηνοθεσία;

'Α π.: Ναί. Ἡ φιλοδοξία μου εἶναι νὰ ἀνεβάσω καὶ ἐγὼ τὴν τριλογία τοῦ Αἰσχύλου. Βεβαίως δὲν γίνεται κατορθωτὸν νὰ γίνῃ ἡ σκηνοθεσία ὁλοκλήρου τῆς τριλογίας φέτος, διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι συντελεσταὶ ποῦ πρέπει νὰ περιεχῶνται εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐπιδαυροῦ. Σφοδρότερον ἐκρίναμεν ὅτι εἶναι νὰ ἀνεβάσωμεν τὸ πρῶτον μέρος φέτος καὶ νὰ ἐπακολουθήσουν τὰ δύο ἄλλα μέρη, αἱ Χορηφοὶ καὶ Εὐμενίδες, δι' ἀργότερα, ἴσως τοῦ χρόνου, καὶ ἔτσι θὰ ἔχῃ συμπληρωθῆ ὁλόκληρος ἡ τριλογία ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἐτῶν.

'Ε ρ.: Στὸ Παρίσι θὰ πάτε γιὰ νὰ παρουσιάσετε τὴν Μήδεια, ὅπως ἀναφέρθηκε, μὲ τὴν Κάλλας;

'Α π.: Βεβαίως, εἶχα μάλιστα τὴ μέρα ποῦ ἔφευγα ἀπὸ τὴς Ἀθήνας ἕνα γράμμα τοῦ Ζιάωξ Ὁρβέ, ὁ ὁποῖος εἶναι γενικὸς διευθυντῆς τοῦ γκαρντ ὀπερά τῶν Παρισίων, ὁ ὁποῖος μὲ καλεῖ νὰ ἀνεβάσω τὴν Μήδειαν τοῦ Κερουμάνι μὲ τὴν Μαρία Κάλλας τὸν Μάρτιον τοῦ 1966. Βλέπετε, αὐτοὶ προγραμματίζουν τὴς παραστάσεις τους ἕνα χρόνο καὶ καὶ ἔχω μείνει κατ' ἀρχὴν σύμφωνα νὰ πραγματοποιήσω αὐτὴ τὴν παράσταση στὸ Παρίσι, τὴν ὁποῖαν ἄλλωστε ἔχω κάνει σὲ πάρα πολλὰ ἄλλα μέρη πρὶν. ἔχω πρῶτη φορὰ παρουσιάσει τὴν Μήδεια μὲ τὴν Κάλλας εἰς τὸ Ντάλλας Τέξας, μετὰ εἰς τὸ Κόβεν Γκάρτεν στὸ Λονδίνο, εἰς τὴν Ἐπιδαυρο καὶ εἰς τὴν Σκάλα τοῦ Μιλάνου πρὸ δύο ἐτῶν. Τώρα νομίζω πὼς ὁ κύκλος ἐκλείσει, κλείνει μὲ τὴν παράστασιν ποῦ θὰ δώσωμεν στὸ Παρίσι εἰς τὴν μεγάλην ὀπερα τῶν Παρισίων στὸ 66.

'Ε ρ.: Καὶ μὰ τελευταία ἐρώτησις κ. Μινωτή, ποῦ θὰ ἐνδιαφέρει ἀσφαλῶς ἰδιαιτέρως τοὺς ἀκροατῆς μᾶς. Θὰ πραγματοποιηθῆ καὶ τὸν χρόνον ἡ ἀφιξις τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τραγωδία στὴν Κύπρον;

'Α π.: Μά ἔχω μεγάλη ἐλπίδα ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβῆ διότι ἄλλωστε ὑπάρχει τώρα τὸ

προηγούμενον και ο καθορισμός της συγχής επισκέψεως του Έθνικου Θεάτρου στην Κύπρο. Αιτή τη στιγμή έχουμε εντολάς κυβερνητικάς περιεσώτερον να επισκεφθούμε και χώρας που δεν υπολογίζομεν εις τὸ πρόγραμμά μας φέτος, ὡπως π.χ. τὴν ἄνοιξη πρέπει νὰ ἐπισκεφθούμε τὴν Βουλγαρία γὰ πρώτη φορά, τὴν Ρουμανία καὶ αὐτὸ βέβαια μᾶς ἀνατρέπει κάπως τὴν ὁμαλότητα τῆς διεξαγωγῆς τοῦ προγράμματος διότι βλέπετε ὁ χρόνος εἶναι τὸ πολυτιμώτερο ὕλικό ποῦ ἔχει ἡ καλλιτεχνία καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψις σὲ δύο γειτονικὰς χώρας βέβαια θὰ ἔχη τὴν ἀπόδοσιν ποῦ ἐλπίζομε καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς πλευρᾶς καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀλλὰ μᾶς ἀνακόπτει τὴν πορείαν μας, τὴν ὁμαλὴν μας πορεία τὴν προπαρασκευὴν τῶν παραστάσεων τῆς Ἐπιδαύρου καὶ γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι θὰ δυσκολευθοῦμε φέτος νὰ ἱκανοποιησομε μὲ ὅλες τὶς προσδοκίαις. Ὅσο γιὰ ἐπισκέψεις σὲ ἄλλα μέρη ἔχομε προσκλήσεις ἀπὸ τὸ Φεστιβάλ τοῦ Ἐδιμβούργου, ἀπὸ τὸ Φεστιβάλ τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου καὶ ἀκόμα καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο λαμβάνει συνεχῶς προσκλήσεις ἀπὸ διάφορες χώρας, ἀλλὰ βέβαια πρὸς σ' ὅλες αὐτὰς τὶς προσκλήσεις, τῆς Κύπρου εἶναι ἡ πρὸ προτιμητέα καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μπόρῃσῃ νὰ ἔλθωμε στὴν Κύπρο.

— Σᾶς εὐχαριστοῦμε παραπολὺ ποῦ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μιλῆσετε στοὺς ἀκουστές μας ἀπὸ τὸ μικρόφωνο τοῦ σταθμοῦ καὶ ἐλπίζομε νὰ ἔχομε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σᾶς βλέπομε συχνὰ στὴν Κύπρο.

— Σᾶς εὐχαριστῶ πάρα πολὺ καὶ ἐγώ, θὰ εἶμαι πολὺ εὐτυχῆς νὰ μοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ξαναλθῶ πολὺ συντόμως στὴν Κύπρο.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γ. Μ. Πολιτάρχης: Πρόσωπα καὶ ἰδέες, Ἀθήνα, 1963.

Προσωπικὰ μ' ἐνοχλοῦν οἱ «ἐπιπασμένες» φράσεις, ποῦ πάνε νὰ δεῖξουν πὼς πίσω τους κρύβεται πολλὴ σοφία, δύσκολα κατανοητὴ ἀπὸ τὸν κοινὸ ἄνθρωπο. Κι' ὅμως εἶναι τόσο ὄραιο καὶ ξεκουραστικὸ πραγματικὰ τὸ λιτὸ κι' ἀπλό. Αὐτὸ κι' ὅλας σου ξυπνάει τὰ ἐρωτήματα ἀφοῦ νοιώθεις τὴν ἔννοια, τὸ πρόβλημα, τὴν ἀναζήτηση μᾶς λύσης. Γιατί τώρα οἱ νεοέλληνες κοινῶς καὶ δοκιμογράφοι — δοκιμοὶ ἢ μή, ἀπὸ καθέδρας ἢ ἀπὸ χειροτόνητοι — μπερδεύουν τὴ φράσιν τους μὲ χίλια δυὸ φραστικὰ στολίδια κι' ἄλλες τόσες ὀρολογίαις δανεισμένες διχως ἀποχωρῶντα λόγο ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστημονικοὺς τομεῖς (δὲν ἔφαρξεται καὶ ὁ χώρος τῆς τεχνικῆς) δὲ μποροῦ ἀλλοιῶς νὰ τὸ ἐξηγήσω παρὰ μὲ τὸ «ἐπιπασμα» ἢ τὸ «γέμισμα ἀδειωσύνης». Φοβοῦνται νὰ ποῦν ξάστερα τὴ γνῶμην τους; Ἀλλὰ πολλοὺς ποιῶς τοὺς κάλεσε νὰ μᾶς ἐκθέσουν τὴ γνῶμην τους, ποιῶς τοὺς βίασε ὥστε νὰ δικαιολογοῦνται μὲ χρησι-

μὰς καὶ δυσκολονόητες ἀπαντήσεις ἢ κρίσεις; Ἄν ἔχης κάτι νὰ πῆς, μικρὸ ἢ μεγάλο, συνηθισμένο ἢ πρωτότυπο, πρὸς τὸ καθαρό. Δικαίωμα ἔχεις καὶ κανένας δὲ θὰ σὲ ψέξη. Ἄν δὲν ἔχεις τίποτε νὰ πῆς, τότε τί μᾶς τυραννᾶς χάνοντάς μας ὥρα καὶ κῆτταρα;

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γ. Μ. Πολιτάρχου «Πρόσωπα καὶ Ἰδέες» δὲν ἔχει νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τίποτε τὸ ἀγνωστό. Εἶναι ἀπλές, τετραγωνικὲς σκέψεις καὶ ἀντιλήψεις, ποῦ τὶς ἔχουν ὅσοι παίρνουν τὸν κόπο νὰ σκεφτοῦν καμμιὰ φορά. Αὐτὲς ὅμως οἱ σκέψεις, ἀτόφειες, πίστεις κλπ. λέγονται σαφῶς, εἰλικρινῶς καὶ χωρὶς προσπάθεια πουθενὰ νὰ μᾶς ἀπατήσουν πὼς τάχατε ὁ συγγραφεὺς ἀνακάλυψε καὶ μᾶς πρόσφερε καινούργιους οὐρανούς ἢ καινούργια θεάματα. Μ' αὐτὰ ποῦ λέγω δὲν σημαίνει πὼς συμφωνῶ πέρα γιὰ πέρα μὲ τὶς ἀτόφεις κι' ἐξηγήσεις ποῦ δίνει ὁ κ. Πολιτάρχης. Δέχομαι ὅμως τὴν τιμότητα στὴν ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν του (κι' εἶναι μεγάλο πρῶσον σήμερα ἡ τιμότητα καὶ στὸν τομέα αὐτὸ ποῦ λέγεται λογοτεχνία).

Τὸ βιβλίον του περιλαμβάνει ἕξι δοκίμια, ἕξι μελετήματα γιὰ νεοέλληνες ποιητὲς καὶ πεζογράφους καὶ πέντε ὁμάδες σκέψεων πάνω σὲ ὄρισμένο θέμα. Καὶ στὰ τρία αὐτὰ βασικὸ στοιχεῖο εἶναι ὁ στοχασμὸς, ἀπλὸς καὶ καθαρός. Στὰ δοκίμια μού δίνεται ἡ αἴσθησις τοῦ «ἄρθρου» παρὰ τοῦ ἀσθητοῦ δοκιμίου, χωρὶς αὐτὸ νὰ ζημιῶνται τὸ συγγραφεὺς: σὲ τοῦτη τὴ μορφή στὸ κάτω-κάτω θέλει ἢ μπορεῖ νὰ ἐκφραστῇ καλύτερα. Στὰ ἄρθρα (ἢ δοκίμια) αὐτὰ ὑπάρχει σαφὲς σχέδιο, χωρὶς φιλοσοφικοὺς ἐξωφρενισμοὺς ἀκολουθεῖται μέση γραμμὴ ἀνάμεσα στὶς ἀνημαχόμενες γύρω μας παραδοχές, κι' ἡ ἔκφρασις εἶναι ἡρεμῆ—κι' ὄχι ἀσκότα ἐπιθετικὴ — κατὰ τὴν ἐκθεσὴ τῶν προσωπικῶν ἀποφειῶν του γιὰ τοὺς ἀντίθετους δὲν συναντοῦμεν περτυτολογίαις καὶ δὲν καταπονοῦμαστε ἀπὸ ἐπίδειξιν γνώσεων. Ἀπὸ αὐτὰ ξεχωρίζω τὸ «Τέχνη καὶ λαὸς» γιὰ τὴ σημασία του, τὴν ἐπικαιρότητα του καὶ τὶς σαφεῖς θέσεις ποῦ προτείνει. Κατὰ δεύτερον λόγο καὶ μὲ βάση τὶς ἴδιες ἰδιότητες ἀναφέρω τὸ ἄρθρον «Λογοτεχνικὲς γενιές». Ἐξάλλου τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα εἶναι τόσο φλέγοντα καὶ νευραλγικά γιὰ τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους καὶ νομίζω πὼς ὁ συγγραφεὺς παίρνει σὲ πολλὰ σημεία ἄγχι στόμα. Τὸ «Δυὸ σύμβολα: Καράβι καὶ θάλασσα» τὸ θεωρῶ πὼς κάπως ὑστερεῖ ὄχι στὴ σαφήνεια καὶ τὴν ἀποψη, ἀλλὰ γιατί εἶναι πολὺ σύντομο (ὄχι συμπυκνωμένο): τὸ θέμα εἶναι εὐρύτατο καὶ πολὺπλευρον καὶ δὲν ἐξαντλήθηκε ὅπως ἠέλωπε. Ἀπὸ τὶς μελέτες μὲ τὸ γενικὸ τίτλον «Ποιητὲς καὶ Πεζογράφοι» μὲ σταμάτησε ὁ «Δημοσθένης Βουτυράς». Εἶναι ἕνα μελετήμα μὲ τεκμηριωμένους θέσεις ἀπὸ τὰ καλύτερα ποῦ διάβασα γιὰ τὸν Βουτυρᾶ καὶ τὸ ἔργο του. Σ' αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς τοποθετεῖ ἢ ἐρμηνεύει τὸν πεζογράφον «διασώζοντάς τον» ἀπὸ κάποιες δυσμενεῖς κρίσεις ἄλλων (Ξενοπούλου, Βαρίκα). Ἀντίθετα μού φάνηκε μᾶλλον βιασμένο τὸ μελετήμα γιὰ τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ ἴσως γιατί τὸ

θέμα «Παλαμιά» και μεγάλο είναι και πολυερευνημένο. Το μελέτημα για τόν Κώστα Ουράνη το χάραξα για τις πολλές πολύ λεπτές παρατηρήσεις σχετικά με τόν άνθρωπο και την ποίησή του. Και στο τμήμα αυτό του βιβλίου — τα μελετήματα όπως τα χαρακτήρισα — βασιλεύει ή διάθεση του άρθρου, σφιχτοδεμένου βέβαια, καλοσχεδιασμένου αλλά σύντομου, μη εξαντλητικού, όπως τό απαιτή και ή φύση του.

Τους στοχασμούς που αποτελούν τις πέντε όμάδες στην άρχή του βιβλίου (Ή δημιουργία, Ή συγγραφέας, Ή κριτικός, Ή ποίηση, ή Ήλευθερία) θά τους προτιμούσα ένωμένους με μιά συνέχεια, άκριβώς όπως στο άρθρο (είδος που άπόδειξε με τ' άλλα του κεφάλαια πώς τό πετυχαίνει ο κ. Πολυτάχης). Όσο κι' αν τό θελήσης νά τους προσέξεις, έτσι χωρίς τεκμηρίωση, χωρίς ειδική άτμόσφαιρα, ξεκάφωτα και κ πως διαταχτικά. (έχει την έννοια της διαταγής ή παρομιά, όρμήνεια και στοχασμός) δέν σε συγκρατούν και δε σου έπιτρέπουν νά εισδήσης βαθύτερα — πώς κοιτάζει αυτά. Καταλαβαίνω βέβαια τό συγγραφέα — τούτο νομίζω θά τόν δόγησε σ' αυτή την έκφραση-κή μορφή, τόν στοχασμό — πώς κοιτάζει αυτά τά πέντε θέματα με τό δέοντα σεβασμό, μ' ένα δικαιολογημένο θέος και δε θάθελε νά τομήση σύνθεση, προτου υιώσης πώς έφτασε στην πρόποσα στιγμή. Ήπό την άποψη αυτή έκτιμώ την προσοχή του.

Σκέφτομαι πόσο ή έφημερίδα, έννημερώνοντας τό καινό στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, βοήθησε την ανάπτυξη μερικών ειδών που έχουν πιά πολιτογραφηθή στο χώρο της καθαγής λογοτεχνίας: τού χρονογραφήματος, της λογοτεχνικής επιφυλλίδας, τού ταξιδιωτικού. Ή λογοτεχνική επιφυλλίδα τί άλλο είναι παρά άρθρο ή σύντομο δοκίμιο; Μπορεί ακόμα μερικοί νά τό θεωρούν τά είδη αυτά ως παραλογοτεχνικά. Στην πραγματικότητα όμως είναι μορφές έλαστικές, ζωντανές, κατάλληλες νά περιλάβουν άπόψεις, σκέψεις, αισθήματα με σύντομία, ζωηράδα κι' εύκολα τά προβάλλουν όλ' αυτά άφου μ' εύχαρίστηση διαβάζονται από τό πολύ κοινό (περιλαμβάνονται σ' αυτό κι' οί μορφωμένοι). Ήπόδειξη γι' αυτό είναι πολλά τέτοια γραπτά γνωστών και δοκίμων συγγραφέων, όπως είναι ο Πέτρος Χάρης, Ι. Παναγιωτόπουλος, Κ. Δημαρής και άλλοι. Μερικά από αυτά, που έξυπηρετούσαν επικαιρότητα, όταν περιληφθήκανε σε βιβλίο δείξανε πόση αξία είχαν ως καθαγής λογοτεχνικά κείμενα. Ήξάλλου ύστερούμε τόσο στον τομέα τού δοκίμιου, που είναι εύπρόσδεχτες όλες οί διαβαθμίσεις του (άφου κατατάσσουμε σ' αυτό ό,τι δέν είναι ποίηση, διήγημα, μυθιστόρημα, θεατρικό). Με βάση όλ' αυτά, ιδιαίτερος έκτιμώ τό βιβλίο τού κ. Πολυτάχη «Πρόσωπα και ιδέες», επιπρόσθετα με την σαφήνεια και απλότητα στην έκφραση τών άπόψεών του.

Κ. ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Κ. Χρυσάνθη: Ή Ήράκλειος (Σε δυό ειόνες). Ήκδοση περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία, 1964.

Ό κ. Κύπρος Χρυσάνθης σε δυό εικόνες δίνει συμπικνωμένα μιά από τις δραματικότερες και ένδοξότερες περιόδους της Βυζαντινής Ήστορίας: την έποχή τού αυτοκράτορος Ήρακλείου.

Είναι γνωστόν ότι κατά τά πρώτα χρόνια της βασιλείας τού Ήρακλείου τό κράτος κινδύνευε από ισχυρούς έχθρους, Ήθάρους και Σλάβους εκ Βορρά και Πέρσες έξ Ήνατολών. Τό κράτος βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση και άνέτοιμο νά άντιμετωπίση δυσκολίες. Ό Ήράκλειος με την σύνεση, την άποφασιστικότητα και την εύφυία του κατώρθωσε νά ταπεινώση τούς Πέρσες, νά άποκρούση τούς έχθρους και νά στερεώσει την δύναμη της αυτοκρατορίας. Για είκουσι περίπου χρόνια πολέμησε έναντίον ποικίλων έχθρων.

Στην πρώτη εικόνα τού έργου του ο κ. Χρυσάνθης δημιουργεί μιά δραματική άτμόσφαιρα με την παρουσίαση όλων τών συμφορών που πλήττουν τό κράτος. Ό βασιλιάς σχεδόν λυγίζει κάτω από τό βάρος τού έργου, που έχει νά έπιτελέσει, χωρίς χρήματα και χωρίς στρατό.

Στη δεύτερη εικόνα δίνεται μιά άτμόσφαιρα θριάμβου. Οί Πέρσες νικούνται, ο Χοσρόης δολοφονείται, ο διάδοχός του Σιρόης δέχεται τούς όρους τού Ήρακλείου, ή Βασιλεύουσα άποκρούει τούς Ήθάρους με την βοήθεια της Παναγίας Βλαχέρμανας και ο Σταυρός τού Χριστού Ήσαυγυρνά στα χέρια τών Βυζαντινών.

Στό σύντομο αυτό θεατρικό ο κ. Χρυσάνθης δίνει περισσότερο καταστάσεις παρά χαρακτηριστες, που δέν μπορούν βέβαια νά διαγραφούν τέλεια σ' ένα τόσο σύντομο έργο. Κυριαρχεί ή μορφή τού Ήρακλείου, αλλά και σε άδρες πινελιές διαγράφεται ή μορφή τού Πατριάρχη Σέργιου και τού νέου βασιλιά τών Περσών Σιρόη.

Ή γλώσσα τού έργου, που γράφτηκε για τό ραδιόφωνο, είναι ρέουσα, έχει μιά δύναμη παραστατική και καθαρότητα:

«Αετοί δαφνοστεφάνωτο στολίζανε τις
πύλες της έφτάλοφης.
Ήλαμπε μες τό θρίαμβο ή Ήγια Σοφία
κι' άγγέλοι
συνόδευαν την ψαλμουδιά και λάμψη
άπ' τ' ουρανού τ' άφάλι φάτιζε τό θόλο
και τό Πνεύμα τ' Ήγιο
μ' όψη περιστεριού μάς εύλογοσε μ' ένα
μάτι
γεμάτο καλωσύνη σα μητέρας μάτι.»

Και άλλου:

«Γέμισε ο Βόσπορος μονόξυλα σα νάχανε
με χαλινάρι δέσει κάθε κύμα.
Στά τείχη στήλωσαν πικνά τις σκάλες
κι' άνεδήκανε
μυριάδες σε σειρές μερμήγκια.»

Κι' άλλοτε, μου φαίνεται, είχα παρατηρήσει, πώς ο ποιητικός λόγος του κ. Χρυσάνθη στο θεατρικό είδος έχει καθαρότητα και αδρότητα. 'Ο «Ήρωάκειος» γραμμένος για το ραδιόφωνο, όπου ο λόγος είναι ουσία του έργου, έχει αυτά τα προτερήματα.

Κ. Χρυσάνθη: Νενίκηκε τὸν Θάνατο, (Θεατρικό Χρονικό σε τρεις εικόνες), «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία, 1964.

'Ο κ. Χρυσάνθης, στο θεατρικό αυτό Χρονικό, όπως τὸ ονομάζει, προσπάθησε νὰ ἀπεικονίσῃ τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἥρωα τοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ Ἀνδρῶα Ζάκου. Τὸν παίρνει σὲ τρία διαδοχικὰ ἐπεισόδια, ἢ εἰκόνες. Τὸ πρῶτο διαδοραματίζεται σ' ἓνα ὑπόγειο πόλης, τὸ δεύτερο κοντὰ στοὺς Σόλους, ὅπου σκοτώθηκε ὁ ἥρωας Χαρ. Μούσκος τὸν Δεκέβριο τοῦ 1955 καὶ τὸ τρίτο στὴν φυλακὴ, ὅπου καταδικασμένος σὲ θάνατο ὁ Ζάκος ὑφίσταται ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους ψυχολογικοὺς ἐκβιασμοὺς καὶ τέλος πανέτοιμος ψυχικὰ προχωρεῖ γιὰ νὰ ἐξαγιαστῇ στὴν ἀγχόνη.

Διάβασα τὸ ἔργο δυὸ φορές, ἀλλὰ δὲν μου φαίνεται, πὼς στέκει στὸ ἦθος τῶν προθέσεων τοῦ συγγραφέα. Δὲν μου ἄρεσε ἐξ ἄλλου ὁ χαρακτηρισμὸς Θεατρικό Χρονικό. Τὸ θέατρο θέλει καὶ ἀπαιτεῖ συμπίκνωση δράσης, τὸ χρονικό ἀπλώνεται στὸν χρόνο καὶ δίνει πὺδ χαλαρὴ διαδοχὴ καταστάσεων. Τὸ δράμα καὶ τὸ ἦθος τῶν ἀπαρχονισθέντων δὲν μπορεῖ εὐκόλα νὰ διοχετευθῇ μέσα σ' ἓνα ἔργο θεατρικό, ἀν μάλιστα μείνουμε πιστοὶ στὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα. Ἐδῶ, μπροστὰ στὴν ἀγχόνη, δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος μὴν ἐμπειρία ποὺ οὔτε ὁ ἴδιος, ἀν τύχη καὶ γλυτώσῃ, μπορεῖ νὰ μεταδώσῃ στοὺς ἄλλους, οὔτε καὶ ὅσοι δὲν ἔζησαν τὸ δράμα μποροῦν νὰ τὸ ἀπεικονίσουν. 'Ο θεατρικὸς λόγος μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θέμα δὲν νομίζω πὼς μπορεῖ νὰ καταφέρῃ σπουδαία πράγματα. Ἐδῶ θάμοζε περισσότερο λόγος ἀφηγηματικός, δυνατὸς πὺδ θάκανε μὴν βαθύτατη τομὴ μέσα στὴν ψυχὴ, θάρτανε στὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς π' ἀντικρίζει τὸ χάος, τὸ κενὸν καὶ τὸν θάνατον. Ἡ ψυχὴ, τὸ ἐνοστικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς διάρκειας, ἔστω καὶ ἀν ὁ ἄνθρωπος πιστεῖ στὴν μεταθανάτια ζωὴ, δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ στὴν πίστη σ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς δοκιμασίας καὶ δὲν μπορεῖ νάχη τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν ἀσφάλεια, πὺδ αισθανόμαστε ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ πὺδ πατοῦμε στέρρα τῆ γῆ.

Στὴν πρώτη καὶ τὴν δεύτερη εἰκόνα προβάλλεται τοῦ ἥρωα τὸ ἦθος. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖ πὺδ ποῖπει νὰ προβληθῇ πλαστικὰ ὁ Ζάκος, ἀλλὰ στὴν τελευταία εἰκόνα ὅπου σὲ δυὸ βήματα μακριὰ κρέμεται τὸ σχοινὶ τῆς ἀγχόνης καὶ φτερουγίζει ὁ μαῦρος θάνατος, μυστήριο καὶ δύναμη κόσμου ξένου κ' ἀκατανόητου. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν εἰκόνα ὁ θεατρικὸς λόγος εἶναι ἀδύνατο νὰ πλησιάσῃ τὸ ἄφατον ἀντίκρουσμα ζωῆς καὶ θανάτου.

'Αδικαιολόγητη εἶναι μου φαίνεται κ' ἡ παρουσία τοῦ Αὐξεντίου στὶς πρώτες δυὸ εἰκόνες.

'Ο,τι λέγει θὰ μπορούσε νὰ παρουσιασθῇ μὲ τὴν μορφὴ διαταγῶν. Ἡ παρουσία τῆς Κούλας στὴν πρώτη εἰκόνα καὶ ἡ ἀπουσία τῆς ἀπὸ τὴν τελευταία εἶναι μὰ ἔλλειψη τοῦ ἔργου ἀνεκτὰ αἰσθητῇ. Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ παρουσιασθῇ μὰ κοπέλλα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος πὺδ ἀγαπᾷ βροίσκεται στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου.

'Ἄλλο βέβαια εἶναι νὰ διαβάξῃ ἓνα ἔργο θεατρικὸ καὶ ἄλλο νὰ τὸ βλέπῃ στὴν σκηνή. Ἄλλὰ ἔστω καὶ ἀν δοῦμε τὸ «Νενίκηκε τὸν θάνατον» νὰ παριστάνεται, δὲν νομίζω πὼς ἡ γνώμη μου θ' ἀλλάξῃ. 'Ο συγγραφέας πήρε ἓνα δύσκολο καὶ ἀπὸ τὴν φύση τοῦ ἀντιθεατρικὸ θέμα. Θὰ μπορούσε σ' ἓνα ἐκτενὲς διήγημα, σὲ τρεῖς ἐνότητες, δὲν δώσῃ καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸ δράμα καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ζάκου. Προσφέρεται τὸ θέμα γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, γιὰτὶ ὁ Ζάκος ἦταν πολὺ καλλιεργημένος ἄνθρωπος καὶ μέσα στὴν ψυχὴ του θὰ εἶχε νιώσει μ' ἓνα ξεχωριστὸ τρόπο τὴν σημασία καὶ τὸ βάρος τοῦ ἀγῶνα πάνω στὴν ἱστορία καὶ τὸν λαὸ τοῦ τόπου μας. Μέσα ὅμως στὸ «Νενίκηκε τὸν θάνατο» νομίζω πὼς ὁ ἥρωας ἀδικεῖται, δὲν στέκεται ἐκεῖ πὺδ θάθελε νὰ τὸν τοποθετήσῃ ὁ κ. Χρυσάνθης, οὔτε ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ἔργο ἀνταποκρίνεται σὲς φρέσκες ἀκόμα ἀναμνήσεις πὺδ ἔχουμε γιὰ τὸν ἥρωα καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Κ. Χρυσάνθη: Ὡρα Πατρίδας (Ποιήματα), Ἐκδοση περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος», Λευκωσία, 1964.

Στὴ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη περιλαμβάνονται δέκα ποιήματα, ὅλα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ τελευταῖο δράμα τῆς Κύπρου. Ὅλα βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὴν φλόγα πὺδ ἔκαψε καὶ καίει ἀκόμα τὴν Κύπρο. Ἡ φλόγα ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινᾷ ὁ κ. Χρυσάνθης εἶναι ἐκείνη τῆς πατρίδας. Μέσα στὰ ποιήματά του κυριαρχεῖ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα:

«Μ' αἶμα στὴν ἄμμο ἐγράψαμε
«πατρίδα».
Βρυχάται τὸ αἶμα, μᾶς πολιορκεῖ.
Ποῦ 'ναι τὸν ἥρωα, ποῦ 'ναι τον;
Τὰ γυναικόπαιδα ἦρωες,
τὰ γυναικόπαιδα πατρίδα.
Κλαίμε τὰ μάτια, κλαίμε τα,
ποῦ γράψανε στὴν ἄμμο τοῦ γιαιοῦ μας
«πατρίδα». [Δεκάξῃ στροφές γιὰ τὴν καμένη
Τηλλυριά].

«Ἐραία ζωὴ σὲ παίζω
στὰ βλέφαρα τῆς νιότης,
στὰ δάχτυλά σου, ὦ ἔρωτα,
περνᾶω αὐτὲς τὶς ἄσπρες πολίχες,
ἐπιτυχία, σὲ ξεγυμνῶ
καὶ σὲ χτυπᾶ κατὰσθητᾶ μὲ δόρυ.
Εὐχὴ ψυχῆς καὶ σάρκας τώρα: «Ἑλλάδα»».

[Ἐκμυστήρευση ἀγνωστοῦ Ἑλλαδίτη
στὰ χῶματα τῆς Τηλλυριάς].

Τὰ ποιήματα τοῦ κ. Χρυσάνθη ἔχουν θέμα ἓνα πολὺ λεπτὸ αἰσθημα: Τὸ πατριωτικὸ, ἓνα αἰσθημα πὺδ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ δρόμους

ἐξαποικητικούς, σὲ κηρύγματα καὶ μεγαλοστομίες. Ὁ ποιητὴς παρακάμπτει τὸν σκόπελο, συγχωρεῖ τὴν ἔμπνευση καὶ κάνει ποίηση. Δὲν τυφλώνεται ἀπὸ φανατισμό. Βλέπει τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἄλλη ὄψη, τὴν ἀνθρώπινη:

«Ἐκλιπαρῶ τὸν τελευταῖο Θεὸ
ὅποιας φυλῆς
νὰ λυπηθῆ τὸν ἄνθρωπο.
Τὰ σύνορα ἔχασε ἡ καρδιά.
Ἡ λογικὴ κατακρουεῖται.
Ἡ ἀγάπη κουπαινιέται μὲς τὸ γδὶ
κόκκος σικληρός.
Ἐκλιπαρῶ τὸν τελευταῖο Θεὸ
νὰ καταβρέξῃ μὲ ἄστρα
τὴν τρομάγμένη μας καρδιά».

[Δεκαεξὶ στροφές γιὰ τὴν καμένη Τηλλυριά].

Ἡ Δευτεριά πάει ἀγκαλιὰ μὲ τὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι πράγματα ἀξεχώριστα μὲς τὴν συνείδηση καὶ μὲς τοὺς ἀγῶνες μας. Ἡ Δευτεριά εἶναι πού διαφεντεύει τὴν Κύπρο, καὶ συνεπαίρνει τὶς ψυχές. Αὐτὴ ἡ Δευτεριά εἶναι θυσία παντοινή, εἶναι φῶς:

«Ἡ λευτεριά δὲν εἶναι πάθος κι' ἦθος,
δὲν εἶναι ἀντρεία ἢ λευτεριά μονάχα:
Ἡ λευτεριά θυσία παντοινή τὴν πᾶσα
μέρα».

[Ἡ Μπαλλάντα τοῦ Ἀνδρέα Γεωρδίου].

«Τῆς λευτεριάς τὸ πάθος μέγα φῶς».

[Μικρὴ Ὠδὴ].

«Τῆ λευτεριά προτείνω γιὰ φιλία
σ' ἐχτροὺς καὶ φίλους,
μὲ λογικὴ χειρονομία».

[Δεκαεξὶ στροφές...].

«Παρακαλῶ, ἓνα κόκκο λευτεριάς ἑλληνικῆς
γι' ἀνταμοιβὴ τῶν μέτρων μου, ὦ Ἀπόλλωνω».

[Ἐπίπνοσ στὸν Πυθιονίχη Ἀρίστωνα τοῦ Νίκωνος ἀπὸ τὴν Καρπασία (200 π.Χ.)].

Μὲ αὐτοὺς τοὺς τελευταίους δυὸ στίχους κλείνει ἡ συλλογὴ. Ἡ ἀγάπη, ἡ λατρεία τῆς λευτεριάς ἔγινε πάθος, βίωμα καὶ ἱερότητα: «Παρακαλῶ σε, Ἀπόλλωνα...».

Τὸ ὕφος τοῦ κ. Χρυσάνθη ἔχει μίαν ἀπλότητα, μίαν λιτότητα πού πάει ἀμέσως στὰ πράγματα. Δεῖπει τὸ στολίδι, ἡ φαντασμαγορία, τὸ περισσεύμα λόγου, μέσα στὸ ὅποιον χάνεται ἡ ἰδέα καὶ τὸ αἶσθημα. Καὶ τοῦτο εἶναι σημαντικό γιὰ τὴν ποίηση:

«Στίχους δὲ γράφουμε
κάθε μολύβι, κάθε κύτταρο
γίνεται βόλι.
Δὲν ἔχει πιὰ ἔρωτα, δὲν ἔχει
τὸ αἶμα προσφέρεται γιὰ μεταγγίσεις.
Δεῖπνο λιτό, γεῦμα λιτό!
τὸ φαγητὸ θὰ πάη στὸ μέτωπο.
Κι' ἦρθε ἓνας ὕπνος στὰ παιδιά,
ὕπνος βαθύς,
ἀπ' τὴν ἀγρύπνια τῶν φρουρῶν
τῶν μαχητῶν στὸ μέτωπο».

[Κυπριακὰ Χριστούγεννα τοῦ 1963].

ΝΙΚΟΣ Σ. ΣΠΑΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΓΙΑ ΤΟ «ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ»

26 Νοεμβρίου 1964

Ἀγαπητοὶ Κύριοι,

Παρακαλῶ ὅπως καὶ γραπτῶς δεχθῆτε τὰς θερμότητας μου εὐχαριστίας διὰ τὴν ἔμπνευσιν ὑμῶν νὰ ἐργασώσῃτε τελετὴν ἐπιδόσεως ἀφιερωματικοῦ τόμου ἀπαρτίζομένου ἐξ ἐπιστημονικῶν μελετῶν ὑμῶν καὶ ἄλλων πρώην μελητῶν μου ἐπὶ τῇ 60ετηρῶν μου.

Ἡ ἔμπνευσις ὑμῶν αὕτη καὶ ἡ ὅλη τελετὴ θεθεῖσα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου καὶ Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ὑπῆρξε δι' ἐμὲ λίαν συγκινητικὴ καὶ θὰ παραμείνῃ ἀλλοπρόσητος ὡς μία ἡμέρα τῆς ζωῆς μου λίαν εὐτυχῆς.

Ἰδιαιτέρως εὐχαριστῶ ὑμᾶς δι' ὅσους φιλόφρονες λόγους συμπεριελάθετε περὶ ἐμοῦ ἐν τῷ ἀφιερωματικῷ τούτῳ τόμῳ καὶ ὅσους εἶπατε κατὰ τὴν τελετὴν διὰ τοῦ ἐξ ὑμῶν κ. Βάσσυ Καρσιγιώργη.

Παρακαλῶ ὅπως θελήσῃτε καὶ διαβιβάσῃτε πρὸς πάντας τοὺς συνεργάτας ὑμῶν τὰς θερμότητας μου εὐχαριστίας καὶ τὴν ἐκτίμησίν μου διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν ἐργασίας ἀποτελοῦσας ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν κυπριακὴν ἐπιστήμην.

«Ὅλος ὑμέτερος

(ὕπογραφ.) Δρ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Πρὸς τοὺς
κ. Φρ. Βραχῶν
κ. Β. Καρσιγιώργη
κ. Κ. Χρυσάνθη.

Λευκωσία 28 Νοεμβρίου 1964

Ἀξιότιμε Κύριε,

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 25 τρέχοντος ἐπιστολῆς σας, λίαν εὐχαριστῶς ἐσωκλείω ἐπιστολὴν ἐκ λίρων 115, πρὸς ἀγορὰν καὶ ἀποστολὴν εἰς Ἱδρύματα καὶ Βιβλιοθήκας ἐν Ἑλλάδι ἀντιτύπων τῆς τιμητικῆς ἐκδόσεως «Αφιέρωμα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Σπυριδάκην».

Ἡ συμβολὴ αὕτη εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ τιμητικοῦ ἀφιερώματος δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔκφρασις τῆς βαθείας ἐκτιμῆσεως τῆς Β. Πρεσβείας διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ ἐθνικὸν ἔργον τοῦ τιμωμένου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γόνιμον ἐργασίαν τῶν μεθ' αὐτοῦ.

Μετὰ τιμῆς

(ὕπογραφ.) Μ. Δ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ

Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος.

Δρα Κ. Χρυσάνθη
Ἀνδροκλέους 2
Ἐνταῦθα.

ΜΙΝΩΤΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟΣ

Ἀθῆναι τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου 1964

Κύριον
Φρέζον Π. Βραχᾶ
Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία
Λευκωσία — Κύπρος

Φίλε Κύριε Βραχᾶ,

Σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς γιὰ τὸ σημεῖωμά σας καὶ τὸ ἀραϊότατο ἄρθρο σας εἰς τὸν «ΑΓΩΝΑ» γιὰ τὸ πέρασμα τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου.

Μὲ συνεκίνησε εὐλικρινὰ ὁ ἐνθουσιασμός σας καὶ

ή αναγνώριση της μικρής προσφοράς μας εις την 'Αγωνιζομένην Κύπρον. Δεν κάνουμε παρά το καθήκον μας καὶ μακάρι νάταν στὸ χέρι μας νὰ κάνουμε πολλὰ περισσότερα ὅπως τ' ἀξίζει τὸ Κυπριακὸ Κοινὸ.

Γιὰ ὅσα γράφετε γιὰ μένα προσωπικὰ σὰς εἶμαι εὐγνώμων καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ πιστεύετε πάντα στὴν 'Εθνικὴ μου Πίστη καὶ στὸν Πόθο μου γιὰ 'Ελευθερίαν. Ἡ Τέχνη τοῦ Θεάτρου εἶναι μιὰ μορφή 'Ελευθερίας στὴν ὁποίαν δουλεύω ὅλη μου τὴ ζωὴ μὲ φανατισμὸ καὶ πάθος.

Θερμῶς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἀποστείλητε ἓν ἀπόκομμα τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου σὰς διὰ τὸ ἀρχεῖον μου, διότι τὸ ἤδη ἀποστολὴν τὸ ἔδωσα εἰς ἔφημερίδα πρὸς δημοσίευσιν.

Σὰς χαιρετῶ μὲ φιλία καὶ βαθυτάτην ἐκτίμησιν

ΑΛΕΞΗΣ ΜΙΝΩΤΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ ΤΟΥ «ΕΘΝΙΚΟΥ ΥΜΝΟΥ» ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑΛ

'Αγνωστη σύνταξι,

Τὸν «'Ελληνικὸ Ὕμνον» ἔγραψε γιὰ τὴν 'Ελλάδα τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1897 ὁ μεγάλος Γάλλος ποιητὴς Φρειδερίκος Μιστράλ, ποῦ ἀργότερα πῆρε καὶ τὸ βραβεῖο Νόμπελ, καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Κ. Παλαμά, ἔγινε λίγους μέρες κατόπι καὶ ἐδημοσιεύθη γιὰ πρώτη φορά στὴν «'Εστία» στίς 9 τοῦ Μάρτη τῆς ἰδίας χρονιάς.

Θὰ ἦταν πολὺ τολμηρὸ ἐκ μέρους μου νὰ ἐπικρίνω τὴν 'Ελληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Παλαμά, μὰ σπάνια οἱ μεγάλοι ἄνδρες πέφτουν σὲ μεγάλα λάθη, ποῦ μποροῦν νὰ ἀποκαλύψουν τυχαίᾳ πολλὰ μικρότεραί τους. Ὁ μεγάλος Γάλλος καὶ φιλέλληνας ποιητὴς Φρειδερίκος Μιστράλ στὴν ἐπιβό κάθε στροφῆς δὲν ἔμειλε γιὰ τὴν 'Ελλάδα, ἀλλὰ γιὰ τὴν πατρίδα 'Ελλάδα καὶ τολμᾷ νὰ πῶ πὼς ὁ ἀθανάτος μας ποιητὴς Παλαμάς ἔπεσε σ' ἓνα πολὺ μεγάλον λάθος.

Πέροι τὴν "Ἀνοιξὴ ὁ ἀνεμὸς τοῦ Μιστράλ, ἐπίσης Φρειδερίκος Μιστράλ, εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὰς στείλῃ μὲσθ τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας σπύρους κυπαρισσοῦ ἀπὸ τὸν κήπου τοῦ πατρογονικοῦ σπιτοῦ τοῦ θειοῦ του. Ὁ φίλος μας φυσιολόγος Ροζιέ Μιλλιέξ τὰ φύψε μεσθ στὸ Γεωργικὸ Τμήμα τῆς 'Αβθαλάσεως καὶ μέσθ στὶς γλασπρίτσες γεννήθηκαν δέκα Προβινγκιανὰ κυπαρίσσια — Μιστραλέζικα ὡς τὰ ποῦμε — ποῦ τὰ ἐνίᾳ ἐπέζησαν. Τέσσερα ἀπ' αὐτὰ φυτέψαμε στίς 6 τοῦ Δεκεμβρίου στίς 4 γωνίες τοῦ κενοταφίου τοῦ ἀθάνατου ἡρώα μας Κυριάκου Μάτση στὸ Κάτω Δίκωμο.

Λίγους μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ σεμνὴ τελετὴ μὰς ἔστειλε καὶ ἓνα θερμὸ χαιρετισμὸ γεμάτο ἀγάπην γιὰ τὴν 'Ελλάδα μας καὶ τοὺς 'Ελληνες, ποῦ ἀποκαλεῖ προγόνους του.

Ἡ Προβινγκία, ἡ ἡλιόλουστη ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ποῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς 'Αθηνῶν καὶ φθάνει στίς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ καὶ ποῦ ἐπεκτείνεται ὡς τὰ σύνορα τῆς 'Ιταλίας, μὲ τὴ Νίκαια, τοὺς 'Αντίποδες (Antibes), Μαρσίλια κτλ., θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ τῆς δευτέρῃ μεγάλης 'Ελλάδας (ἡ πρώτη εἶναι ἡ Κάτω 'Ιταλία μὲ τὴ Σικελία) καὶ ὑπερηφανεύεται γι' αὐτὸ, ὅπως ὑπερηφανεύονταν καὶ ὁ μεγάλος ποιητὴς Μιστράλ καὶ ὅπως ὑπερηφανεύεται καὶ τώρα ὁ ἀνεμὸς του.

Ὁ ἀνεμὸς κλείνοντας τὸ ἐμπνευσμένον γράμμα του καταλήγει μὲ τὴν ἐπιβό τοῦ Μιστράλ, ποῦ μὰς τὴ γράφει στὴ διάλεκτο Felibrize, δηλαδὴ τὴν

Προβινγκιανή, καὶ τὴ μεταφράζει ὁ ἴδιος καὶ στὰ Γαλλικά. Δυστυχῶς ὁ μεγάλος μας Παλαμάς δὲν πρόσεξε μιὰ λέξη, ποῦ ἀλλάζει ὅλο τὸ νόημα τοῦ ποιήματος. Ὁ Μιστράλ δὲ λέγει «ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα», ἀλλὰ «ἂν πρέπει κανεὶς νὰ πεθάνῃ γιὰ τὴν Πατρίδα 'Ελλάδας», δηλαδὴ ὁ Γάλλος Προβινγκιανὸς ποιητὴς, θεωρεῖ τὴν 'Ελλάδα καὶ δικὴν του Πατρίδα καὶ αὐτὸ γιὰ μὰς τοὺς 'Ελληνες ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία. Τὸ ὅτι ἡ 'Ελλάδα τὸ 1897, ποῦ ἦταν μιὰ μικροῦτοικη σταγὼνα στὸ χάρτη τῆς Εὐρώπης, θεωρεῖται ὡς πατρίδα τῆς Προβινγκίας, εἶναι κάτι γιὰ τὸ ὅποιο οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων πρέπει νὰ ἀθανάτωμαθ μιὰ ἐθνικὴ περηφάνεια.

Σ ΩΚΡΑΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στίς 28 Δεκ. ἀνοίξε στὸ Παλιὸ 'Αρχιεπισκοπικὸν Μέγαρον ἔκθεσις Κυπριακοῦ βιβλίου τῆς τελευταίας δεκαετίας καὶ χειρογράφων. Τὴν ἔκθεσιν, ποῦ προλόγησε ὁ κ. Χρ. Παπαχρυσόστομος, ἀνοίξε ὁ Πρόεδρος τῆς 'Ελλάδος κ. Μεν. Ἀλεξανδράκης καὶ διοργάνωσε τὸ Τμήμα Πνευματικῆς—Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως. Ἐπιμελητὴς ἔκθεσεως ὁ κ. Κ. Στεφάνου.

ΤΟ ΝΕΟ Δ.Σ. ΤΟΥ ΕΠΟΚ

Κατὰ τὶς ἀρχαιρεσίες τῆς 10 'Ιαν. τοῦ «'Ελληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου» ἔχουν ἐκλεγῆ ὡς διοικητικὸ συμβούλιον γιὰ τὴν ἐπόμενη διετία οἱ ἐξῆς, ποῦ καταρτιωθῆκαν καὶ σὲ Σώμα: Κ. Σπιριδιάκης, πρόεδρος, Καλλιόπη Καραγιώργη, ἀντιπρόεδρος, Κ. Χρυσάνθης, γ. γραμματείας, Φρ. Βράχας, ταμίας, Λαυρεῖο Συμεωνίδου, Ἀνδρέας Κούρος καὶ Κ. Χατζηστεφάνου, μέλη.

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Κατὰ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων ἡ ὁμάδα «Τέχνη 1» ὀργάνωσε στὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν ἔκθεσιν πρὸς τιμὴν τῆς Κύπρου.

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΠΛΑΚΑΣ ΠΕΣΟΝΤΩΝ

Ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Δούντα, ἐκπρόσωπον τῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας τῆς 'Ελλάδος στίς 23 Δεκ. ἀποκαλύφθηκε στὸν περίβολο τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου πλάκα τῶν ὑπὲρ 'Ελευθερίας πεσόντων δασκάλων. Προσφώνησιν ἔκαμε ὁ κ. Φρ. Βράχας καὶ χαιρετισμὸ ὁ Φρ. Κ. Σπιριδιάκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ν τ ἰ μ α ς Π α γ ι ᾶ σ η: Ποιήματα, Λευκωσία, 1964.

Κ. Ἰ ω α ν ν ῖ δ η: Μορφολογικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα διὰ μουσικὰς ἀκροάσεις, Λευκωσία, 1964.

Γ ἰ ἄ ν ν η Σ φ α κ ι α ν ᾶ κ η: Τὸ σωσιῖον, 'Αθήνα, 1964.

Κ. Χ ρ υ σ ᾶ ν θ η: Ἀπολλώνιος ὁ Κιτιεὺς (ἀνάτυπος), Λευκωσία, 1964.

Π α π α σ τ α ῦ ρ ο υ Π α π α γ α θ α γ γ ἔ λ ο υ: Γιὰ τῆς καρδιάς τὸ πύρωμα, Κύπρος, 1964.

- Γι ώ ρ γ ο υ Τ σ ο ύ τ η: 'Η λ ι π α ρ ε ι α τ η ς θ ά λ α σ σ α ς, 'Α θ ή ν α, 1964.
 ☆ (ό μ ά δ α): 'Α φ ι έ ρ ω μ α ε ι ς τ ό ν Κ ο ν σ τ α ν τ ί ν ο ν Σ π υ ρ ι δ ά κ ι ο ν, Λ ε υ κ ω σ ί α, 1964.
 Δ η μ. Γ ι ά κ ο υ: Μ ο ρ φ έ ς κ α ι θ έ μ α τ α λ ο γ ο τ ε χ ν ί α ς, 'Α θ ή ν α, 1964.
 ☆ Δ ε λ τ ί ο ν Δ η μ ο τ ι κ ή ς Β ι β λ ι ο θ ή κ η ς 'Α μ μ ο χ ώ σ τ ο υ, 'Α μ μ ο χ ώ σ τ ο ς, 1964.
 Φ ώ τ ο υ Γ ι ο φ ύ λ λ η: Π ο ί η σ η μ ι α ο ύ α ι ώ ν α ς, 'Α θ ή ν α, 1964.
 Γ ι ώ ρ γ ο υ 'Ι ω ά ν ν ο υ: Γ ι ά έ ν α φ ι λ ό τ ι μ ο, Θ ε σ σ α λ ω ν ί κ η, 1964.
 Δ η μ ο σ θ έ ν η Ζ α δ έ: Μ ι ά π ο λ ι τ ε ι α π ο ύ ό ν η ρ ε ύ ε τ α ι, 1964.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Δελφικά Τετράδια ('Αθήνα) άρ. 2 — 'Επιθεώρηση Τέχνης ('Αθήνα) άρ. 118 — Παισιθήσια ('Αθήνα) άρ. 53 — Νέα 'Εποχή (Λευκωσία) άρ. 64 — Arab Affairs (Λευκωσία) V, II, άρ. 9 — Brèves nouvelles de France (Παρίσι) άρ. 826 — Ραδιοπρόγραμμα ΡΙΚ (Λευκωσία) άρ. 2 και 3 — 'Ελληνικά Θέματα ('Αθήνα) άρ. 105 — Δελτίον 'Ομίλου Παιδαγωγικών 'Ερευνών (Λευκωσία) άρ. 5/6 — Μόρφωση (Λευκωσία) άρ. 235 — Δελτίον Τμήματος Πνευματικής-Πολιτιστικής 'Αναπτύξεως (Λευκωσία) άρ. 5 — Συναργαστής (Λευκωσία) άρ. 39 — 'Ηχώ ('Αθήνα) άρ. 12 — Παιδική Φωνή (Λευκωσία) άρ. 2 — Bulgaria (Sofia) άρ. 11 — 'Εθνοφρονείς (Λευκωσία) άρ. 16 — Κρϊκος (Λονδίνο) άρ. 167/168.

Β' ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΓΟΡΑΣΤΩΝ ΤΟΥ «ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ»

Κεντρική Συναργαστική Τράπεζα	5 αντίτ.
'Ανδρέας Σ. Γαβριηλίδης (για άποστολή στη Γερμανία)	5 »
Βιβλιοθήκη 'Αγγλικής Σχολής	2 »
Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Ριζοκαρπάσου	2 »
Βιβλιοθήκες Παγκ. Γυμνασίου (άκάμα)	3 »
'Ανδρέας 'Αριστοῦζος, ύπουργός	άνά 1 »
Γεώργιος Σαββίδης, βουλευτής	
'Ιωάννης Μαυρίδης, βουλευτής	
'Ιωάννης Χαριαντάς, βουλευτής	
Συναργαστικό Ταμειτηρίου Διδασκάλων	
Δημοτική Βιβλιοθήκη 'Αμμοχώστου	
Βιβλιοθήκη Κυπριακού Μουσείου	
Γ. Κυριακού, καθηγητής	
Γ. 'Ιακωβίδης, καθηγητής	
Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Αιγυλαιούσης	
Χρ. Κασουσιάνης, καθηγητής	
Μίκης Μιχαηλίδης 'Υπουργείον 'Εξωτερικών	
Λουδοῦ Συμεωνίδου, διευθύντρια 'Εθνικού 'Ωδειού	
Γεώργιος Τσιουσιάνης, έμπορας	
'Ανδρέας Διοικητής Συναργαστισμού	
Νίκος Χατζηζαφείνου Κουρράς, καθηγητής	
Μ. Λουλουής, άρχαιολόγος	
Κυριάκος Νικολάου, άρχαιολόγος	
'Αγγελική Γ. Περιβού, άρχαιολόγος	
Πυθαγόρας Δρουσιώτης, καθηγητής	
Γιώργος Μαραθόβουνιώτης, χίμηδός	
Π. 'Ιακωβίδης, ιατρός	
Χρ. Πετρώνδας, γυμνασιάρχης	
Ν. Τζωρτζής, διευθυντής 'Εμπορικής	
Μ. Διορίτης, καθηγητής	
Α. Μανώλης, καθηγητής	
Δ. Δημητριάδης, καθηγητής	
Α. Ξάνθος, καθηγητής	

- Γ. Παρανής, καθηγητής
 'Ι. Πρωτοπαπάς, καθηγητής
 Φ. Πρωτοπαπάς, καθηγητής
 Α. Δημητρίου, καθηγητής
 Α. 'Αποστολίδης, καθηγητής
 Π. Καρδαμίτσος, καθηγητής
 Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Μόρφου
 Βιβλιοθήκη Γεωργικού Γυμνασίου
 Βιβλιοθήκη 'Εμπορικής Σχολής Μόρφου
 Βιβλιοθήκη Στ1 Γυμνασίου 'Αρρένων
 Βιβλιοθήκη Στ2 Γυμνασίου 'Αρρένων
 Βιβλιοθήκη Στ3 Γυμνασίου 'Αρρένων
 'Αντρέας Σισμάνης, λογοτέχνης
 Στέλιος Σουκαλλίδης, έπιθεωρητής
 Σωτήρης Μιχαηλίδης, έπιθεωρητής
 Μιχαήλ Τροκοῦδης, έπιθεωρητής
 Πάνκος Γεωργίου, έπιθεωρητής
 Πέτρος Κουρταλλάρης, έπιθεωρητής
 Γεώργιος 'Αναστασιάδης, έπιθεωρητής
 'Αδάμ Μιχαήλ, έπιθεωρητής
 Στέλλα Ν. Δυμιώτου, καθηγήτρια
 Τασούλα Γεωργίου, καθηγήτρια
 'Ανδρέας Πολυδάρου, δάσκαλος
 Χριστόφορος Χριστοφίδης, βουλευτής
 Κωνσταντίνος Βάρδας, βουλευτής
 'Αντωνάκης Σωτηριάδης, βουλευτής
 Νικόλ. Μαυρονικόλας, βουλευτής
 Κε. Πρωτή Τράπεζα Κύπρου
 Γεώργιος Χριστοφίδης, έμπορας
 Γλαύκος Κασουλίδης, ιατρός
 Ειρήνη Παναγή, δασκάλα
 'Εθνικόν Συμβούλιον Νεολογίας Κύπρου
 'Ηλίας 'Υφανίδης, 'Υπουργείον 'Εξωτερικών
 Χάρης Σαβεριάδης, μηχανικός
 'Αγγελος Χ. Παπαδόπουλος, βιομηχανός
 'Αχιλλεύς Χ. Παπαδόπουλος, έμπορας
 Νίκος Σπανός, καθηγητής
 Βιβλιοθήκη Λανιτείου Γυμνασίου
 Πραξιτέλης Γεωργίου, γυμνασιάρχης
 Περικλής Μάρκαρης, καθηγητής
 Τάσος Νικολαΐδης, καθηγητής
 Κωνσταντίνος Σιάντωνας, καθηγητής
 Κώστας Κολώτας, καθηγητής
 Γιαννάκης Λουλουής, καθηγητής
 Χρυσόστομος Χατζησαββεία, καθηγητής
 'Ανδρέας Παστελλάς, καθηγητής
 Βάσος 'Ελευθεριάδης, καθηγητής

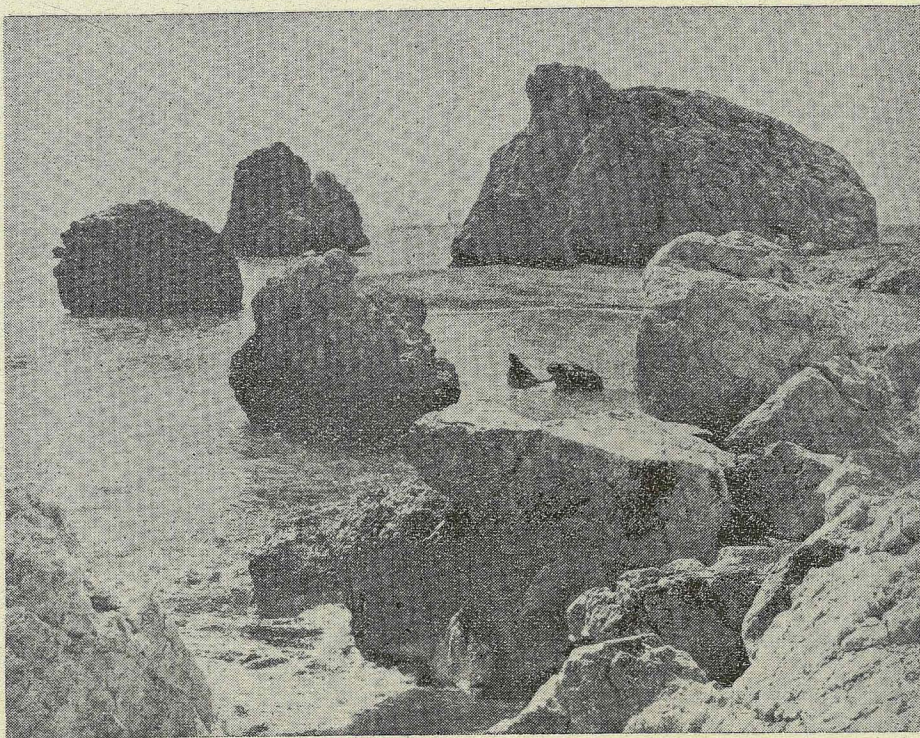
ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ο έκδοτικός Οίκος Πέτρου Πατσιλινάκου ('Αθήνα, Πεσματζόγλου 9) έκυκλοφόρησε αυτές τις ημέρες το νέο βιβλίο του Δημήτρη Γιάκου «Μορφές και θέματα λογοτεχνίας». Πρόκειται για δέκα δοκίμια με τους χαρακτηριστικούς τίτλους: «Οι τρεις μεγάλοι κι' ο τέταρτος, το «ιστορικό» ή «'Εθνικό» λογοτέχνημα, Λογοτεχνία ζωής και λογοτεχνία σκέψης, Δοκίμιον λογοκλοπίας, Ένα διδύμα: Οι 'Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, 'Η 'Εθνική συμφορά και η λογοτεχνία μας, Λογοτεχνία και φύση, 'Ανακλητικόν ήθρογραφίας: 'Ο Γιάννης Κονδυλάκης, «Τοπική» λογοτεχνία ή λογοτεχνικές «Σχολές» και 'Η Μοίρα τών Λέξεων. —Το βιβλίο, δέκατο κατά σειράν του συγγραφέως, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί στις σελίδες του έκτίθενται τολμηρές και πρωτότυπες απόψεις πάνω σε επίκαιρα θέματα και σε μορφές της 'Ελληνικής Λογοτεχνίας.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ

Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ: Είσαγωγή στην Κυπριακή Λογοτεχνία.

ΠΕΤΡΑ ΤΟΥ ΡΩΜΙΟΥ

«Πέτρα του Ρωμιού», ή τοποθεσία που σύμφωνα με την παράδοση αναδύθηκε μέσα από τα κύματα ή Ἀφροδίτη, ή Θεά του Ἔρωτα. Ἡ φωτογραφία αὐτή εἶναι μιά ἀπό τις ἑκατὸν τριάντα φωτογραφίες που συμπεριλαμβάνονται στὸ πολυτελέστατο λεύκωμα τοῦ καλλιτέχνη φωτογράφου Γιώργου Λανίτη. Τὸ λεύκωμα πὺ τιτλοφορεῖται «Κύπρος — Νῆσος τῆς Ἀφροδίτης» ἐκτυπώνεται τώρα στὴν Ἀθήνα καὶ ἀναμένεται νὰ κυκλοφορήσῃ πολὺ συντόμως. Τὸν πρόλογο τοῦ λευκώματος ἔχει γράψῃ ἡ καλλιτεχνικὴ συνεργάτιδα τῶν «Σάντεϊ Τάιμς» τοῦ Λονδίνου καὶ τὴν ιστορικὴ εἰσαγωγὴ ὁ Διευθυντὴς τῶν Ἑλληνικῶν Προγραμμάτων τοῦ ΡΙΚ Ἀνδρέας Χριστοφίδης.

Φωτ.: ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΑΝΙΤΗ

ΠΑΝΟΥ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ
ΚΥΠΡΙΑΚΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

— Δοκίμιο —

Ἐκδόσεις
«Πνευματική Κύπρος»
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΠΟΙΗΣΗ

- «Ἡ μπαλλάντα τῆς ἀγάπης» (σύνθεση) 1953
«ῚΩρες Δοκιμασίας» (ποιήματα) 1955
«Πάντα Ξημερώνει» (ποιήματα) 1957
«Θαλασσινὰ Τραγούδια» (ποιήματα) 1958
«Κοντσέρτο τῆς μοναξιᾶς» (σύνθεση) 1959
«Ἄνοιχτὸ παράθυρο» (ποιήματα) 1960
«Πυρηνικὴ Δοκιμασία» (σύνθεση) 1963
«ῚΑσμα σὲ χρῶμα γαλανὸ» (σύνθεση) 1963

ΜΕΛΕΤΕΣ

- «Μαρία Πολυδούρη - Τίλλα Μπαλῆ» 1958
«Οὐώλτ Οὐϊτμαν» 1960
«Ἡ σύγχρονη πεζογραφία καὶ τὸ ἔργο τοῦ Βασίλη Μοσκόβη» . . . 1964
«Εἰσαγωγή στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία» 1965

ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ

- Σύγχρονη Ποιητικὴ Ἀνθολογία 1940—1961 1961
(μὲ τὴν συνεργασία Π. Ναναθανᾶηλ)
Ἀνθολογία Λογοτεχνικῶν Κειμένων ἔπους 1940—1941 1964
(μὲ τὴν συνεργασία Π. Ναναθανᾶηλ)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἡ Κυπριακὴ Λογοτεχνία, εἶναι ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς μεγάλης Ἑθνικῆς Λογοτεχνίας τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ θαυμάσιο Δημοτικὸ τῆς Τραγοῦδι, ποὺ ἂν μελετηθεῖ καλὰ, δείχνει τὴν μεγάλη ἐνότητα τοῦ Δημοτικοῦ Λόγου μὲ τὴν γενικώτερη ἑλληνικὴ δημόδη παράδοση, περνώντας μέσα ἀπὸ τὸν ἀκριτικὸ κύκλο τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν καὶ τῶν Τραγουδιῶν ποὺ ἔχουν σὰν θέμα τους τὸν ἔρωτα, φτάνει μέχρι σήμερα σὲ μιὰ θαυμάσια λογοτεχνικὴ δημιουργία, ποὺ τὴν ἐκπροσωποῦν λογοτέχνες εὐσυνείδητοι, σοβαροί, συνεπεῖς πρὸς τὸ λειτουργήμα ποὺ ἀσκοῦν.

Στὴν Ἑλλάδα, δυστυχῶς, δὲν ἔχουμε ἀκόμα συνειδητοποιήσει ὅσο πρέπει τὴν ἀξία τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀγνοεῖ πῶς στὸ διαμαντένιο νησί ποὺ πολεμᾷ μὲ τόσο ὑπέροχὸ φρόνημα τοὺς «Πέρσες» τῶν καιρῶν μας, μιὰ θαυμαστὴ πλειάδα πνευματικῶν ἀνθρώπων, μάχεται μὲ τὸ πιὸ ἀκατάλυτο ὄπλο, τὸ πνεῦμα, καὶ ὄργανο τὴν αἰώνια ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ κρατήσει ψηλὰ τὸ ἠθικὸ φρόνημα τοῦ κυπριακοῦ χώρου.

Πνευματικοὶ ἄνθρωποι σὰν τὸν Τεῦχρο Ἀνθία, τὸν Γλαῦκο Ἀληθέρση, τὸν Κύπρο Χρυσάνθη, τὸν Ἄντη Περάρη, τὸν Δημήτρη Χαμπουλίδη, τὸν Κ. Μόντη, τὸν Ξάνθο Λυσιώτη, τὸν Νίκο Κρασιδιώτη κ' ἓνα πλήθος ἄλλους ἐργάτες τοῦ πνεύματος κρατοῦν σὲ θαυμαστὸ ὕψος τὴν ποιότητα τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας, ἔτσι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ σταθεῖ μὲ ἐπάρκεια κοντὰ στὴ γενικώτερη ἐθνικὴ λογοτεχνία μας. Οἱ ἀντίξοες περιστάσεις δὲν ἄφησαν μέχρι τώρα νὰ διαφανεῖ στὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ πραγματικὴ ἀξία τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας, ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα στὸ μεγαλύτερο μέρος της γνωστὴ, οὔτε καὶ στοὺς περισσότερους, ἀλλοίμονο, πνευματικὸς ἀνθρώπους, ποὺ δημιουργοῦν καὶ δουλεύουν τὴν Τέχνη ἐδῶ. Γι' αὐτὸ φταῖνε πολλοὶ παράγοντες. Θάπρεπε τὸ Κυπριακὸ Κράτος, νὰ φροντίσει νὰ διαδώσει ἐπαρκῶς τὴν Λογοτεχνία του καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ ἀκόμα.

Μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες λογοτέχνες θάπρεπε ἐπὶ τέλος νὰ λείπει κάποτε ἡ κοντόφθαλμη πολιτικὴ, ποὺ δὲν τοὺς ἀφήνει πολλές φορές, νὰ δοῦνε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν περιαιτολόγο ἑαυτὸ τους.

Πρέπει ἐπὶ τέλος νὰ γνωρίσουν, νὰ ἀγαπήσουν καὶ νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ τὴν κυπριώτικη λογοτεχνία, γιατί εἶναι δική τους λογοτεχνία, σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς των.

Αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ ἐπιδιώκει τούτῃ ἡ μελέτη.

Μὲ τίς ὁποιες της δυνάμεις, μικρὲς ἢ μεγάλες, νὰ κατορθώσει νὰ φέροι σ' ἐπαφὴ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ μὲ τὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία.

Νὰ δώσει ἀκόμα τὸ σύνθημα γιὰ κάποια οὐσιαστικώτερη ἐπαφὴ τῆς Κύπρου μὲ τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Προσπαθήσαμε στὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, νὰ δώσουμε μὲ ὅση μπορούσαμε σαφήνεια, τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας.

Κείμενα και δημιουργοί θα μελετηθοῦν με τὴν δέουσα προσοχὴ γιὰ νὰ τεκμηριωθοῦν οἱ ἀπόψεις μας γιὰ τὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία. Ἄν ὑπάρξουν και παραλείψεις — ποῖο ἀνθρώπινο ἔργο ἄλλωστε εἶναι τέλειο; — αὐτὲς δὲν θάνα ἠθελημένες. Θὰ ὀφείλεται κιόλας στὴν ἔλλειψη ἐπαρκoῦς βιβλιογραφίας ἐδῶ, στὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ἐξ ἄλλου τὸ τονίσαμε και παραπάνω, αὐτὴ μας ἡ μελέτη, σκοπὸ ἔχει νὰ δώσει ἀφορμὴ γιὰ πληρέστερες ἐργασίες γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἄξιας Κυπριακῆς Λογοτεχνίας. Ἀσφαλῶς καλύτεροι ἀπὸ ἐμᾶς θὰ θελήσουν, με ἀφορμὴ αὐτὸ μας τὸ βιβλίο, νὰ δώσουν ἔργα πληρέστερα πάνω στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀφιερώνεται στὴ μνήμη τῶν νέων Κυπρίων ποὺ ἔπεσαν γιὰ τὴν Λευτεριά.

Ἄθῆνα, Καλοκαίρι 1964.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΓΩΝΙΑ

Ένα κομμάτι 'Ελλάδα ταξιδεύει στην 'Ανατολική Μεσόγειο.

Είναι τὸ ἀπείρανθο νησί πὸν εὐαγγελίζεται τώρα τὶς μεγάλες ὄρες τῆς ἱστορίας του.

Ταξιδεύει μὲ τὸ μεγάλο ὄραμα γραμμένο στὴν ἑλληνικὴ καρδιά του, Λευτεριά κι' 'Ελλάδα.

Ἡ Κύπρος εἶναι μίση φωτὸς κι' ὁμορφιάς, ἀρετῆς καὶ σφρίγους ἔθνικοῦ. Μιά μεγάλη σιδερένια γροθιά ὁ τελευταῖος ἀγώνας τῆς, στὴ πλαδαρὴ μορφὴ τῆς εὐποικιοκρατίας, πὸν ζητᾶ καὶ φτασμένους λαοὺς ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ὅπως εἶναι ὁ κυπριακός, νὰ τοὺς κρατᾶ στὰ δεσμά. Μὰ τῶπαμε κίολας, τὸ νησί τῆς 'Αφροδίτης δὲν εἶναι μόνο χῶρος τῆς ὁμορφιάς, εἶναι καὶ χῶρος ἀντίστασης. Ἡ ὁμορφιά κι' ἡ δύναμη, νὰ τὸ σφρίγος τῆς Κύπρου.

Ἐδῶ καὶ μιὰ δεκάδα χρόνια στὸ νησί κονταροχτυπιοῦνται ἕνα πλῆθος ἀνεμοστρόβιλοι. Ἡ δυτικὴ φιλία ξεπουλάει τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια σὲ ἀκατανόμαστους σκοποὺς, στὸ νησί πὸν ἔχει ὄχι μόνο καρδιά, ἀλλὰ καὶ ἔκφραση ἑλληνικὴ.

Κι' ὅμως ἡ Κύπρος δὲν ὑπέκλυε καὶ δὲν ὑποκύπτει· στὸν τόπο πὸν σκεπάζει ἡ ἥρωες, ὅπως λέει καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, οἱ ἄνθρωποι δὲν παραδίδονται σὲ καμμιά σκοπιμότητα, παραδίδονται μόνο στοὺς γνήσιους πόθους τῆς καρδιάς τους.

Ἡ Κύπρος ζεῖ καὶ πολεμᾷ καὶ μάχεται μὲ τὸ αἰώνιο τραγοῦδι τῆς λευτεριάς στὸ μυροβόλο στόμα τῆς.

Ματωμένη ἡ γῆς, ματωμένοι κι' οἱ ἄνθρωποι κι' ὅμως καμμιά ὑποχώρηση, κανέναν συμβιβασμός.

Ὅλα τείνουν πρὸς τὸ μεγάλο σκοπὸ, ὅλα κι' ὄλοι ποθοῦν τὴν Ἐνωση.

Βλαστάρια τῆς Κύπρου μὲ μεγάλα ἀναστήματα στὸ δύσκολο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, χῶρο τοῦ ἡρωϊμοῦ καὶ τοῦ ἥθους, πολεμοῦν γιὰ ὅ,τι πὸν ἱερὸ μπορεῖ νὰ πολεμήσει ὁ ἄνθρωπος, στὸ διάβα του πάνω στὸν ἀνθένιο καὶ πικρὸ φλοιὸ τοῦ πλανήτη μας.

Ὁ Γρηγόρης Αὐξεντίου, ὁ Καραολῆς, ὁ Δημητρίου κι' ἄλλοι ἀναγίθητοι, νίκησαν τὸ χρόνο μὲ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατό τους στὸ βωμὸ τῆς λεοντόκαρδης πατρίδας.

Μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι μικροί, ἀλλὰ ἡ ἱστορία εἶναι δέκτης εὐαίσθητος, δὲν παραλείπει τίποτε, καταγράφει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς μεγάλες πράξεις τῶν ἀνθρώπων.

Τέτοιες πράξεις γράφονται καὶ καταγράφονται τώρα στὸ ἡρωϊκὸ νησί.

Ἐδῶ στὴν καρδιά τοῦ ἔθνους ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ζεῖ ἀπὸ κοντὰ, τοὺς μεγάλους παλμοὺς τοῦ μεγάλου μας νησιοῦ.

Ἡ κυπριακὴ ἀνάταση καὶ προέκταση τῶν ἑλληνικῶν μεγαλειῶν στὴν περιοχὴ τῆς σύγχρονης καὶ αἰώνιας ἑλληνικῆς ἱστορίας, δὲν εἶναι τυχαῖο γεγονός, σ' αὐτὸ τὸν τόπο τοῦ πάθους καὶ τοῦ μεγαλείου, τοῦ αἵματος καὶ τοῦ φωτός. Τίποτε δὲ γίνεται χωρὶς αἷμα. Μοῖρα τῆς 'Ελλάδας ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν λευτεριά καὶ τὴν ὑπαρξη, μοῖρα καὶ τῆς Κύπρου ὁ ἀγώνας, ἢ μᾶλλον οἱ πολύμοχοι ἀγῶνες γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ποθητοῦ. Ἄφου ἡ Κύπρος εἶναι Ἐλλάδα — κι' αὐτοὶ πὸν τὸ ἀμφισβητοῦν αὐτὸ, δὲν τὸ πιστεύουν — ἀκολουθεῖ μοιραῖα τὸ μεγάλο δρόμο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Τὸ πνεῦμα ἐκεῖ βρίσκεται σὲ ἐγρήγορηση καὶ ἀνάταση, τὸ νησί τοῦ ἔρωτα, ταξιδεύει τὰ τελευταῖα χρόνια, γεμάτο γαλάζιες καὶ λευκὲς σημαῖες μέσα στὸ γαλάζιο χῶρο τῆς Μεσόγειος. Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν Κύπρο. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει, γιατί στὴν Κύπρο «ἡ ὕλική ζωὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνταμώνονται καὶ ἀναχωνεύονται σὲ μιὰ περίεργη σύνθεση, ποὺ μοσκοβολαίει θάρος κι' ἀπλότητα, λεβεντιά καὶ παλικαριά διψάλεαν αἰσθησι τοῦ βιώναι καὶ ἀγωνίζεσθαι, προτροπὴ τοῦ ὑπάρχειν καὶ τοῦ ἐκφράζεσθαι», ὅπως μᾶς λέει σὲ μιὰ μελέτη του ὁ ἐκλεκτὸς μελετητῆς Δημήτρης Γιάκος, ὁ γνωστὸς πεζογράφος καὶ κριτικὸς.¹

ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

Ἡ Κύπρος εἶναι φύσει καὶ θέσει χῶρος πνευματικὸς.

Τὸ κλίμα τῆς, τὸ χρῶμα τῆς, ἡ ἀτμόσφαιρά τῆς, κατέχουν τὰ μυστικὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης.

Τὸ γαλάζιο φῶς ποὺ τὴν κατακλύζει, σύνθεση οὐρανοῦ καὶ θάλασσας, ἐκφράζει τὴν διαφάνεια τῆς κυπριακῆς ψυχῆς.

Στὸ σταυροδρόμι τριῶν κόσμων ἡ Κύπρος, ζεῖ τὴν ἀκέρια ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς, γιατί κι' αὐτὴ ἡ δροσερὴ τῆς ψυχῆ, μεταβάλλει τὴν ὕλη σὲ πνέμα, ὅπως θάλεγε κι' ὁ μεγάλος μᾶς Νίκος Καζαντζάκης. Ἡ θεὰ τοῦ νησιοῦ, ἡ γλυκεία Ἀφροδίτη, ἡ γεμάτη αἰσθητικὲς χαρὲς κι' αἰσθησιακοὺς παλμούς, δὲν ἐκφράζει μόνον τὶς λειτουργικὲς διεργασίαι τοῦ σώματος, στὴ μίξη τῆς μὲ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας καὶ μὲ τὸ ἀτόφιο γεννητικὸ ὄργανο ὅλης τῆς μάνας φύσης.

Ἡ Κύπριδα Ἀφροδίτη ἐκφράζει κάτι βαθύτερο καὶ πῶς δημιουργικὸ, κάτι πλατύτερο, ποὺ ἀγκαλιάζει τὴν πλάση ὀλόκληρη· νομίζω πὼς «τέλος τῆς» εἶναι νὰ ἐκφράσει αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πνευματικὴ δημιουργία.

Ἡ Κύπρος τὸ διαμαντένιο νησί τῆς Μεσόγειος μὲ τὴν ἀφρόεσσα γαλάζια θάλασσα καὶ τὴν θεὰ τῆς δημιουργίας σύμβολο καὶ καύχημά τῆς, τὴν Ἀφροδίτη, εἶναι νησί μὲ ἀνησυχίαι πνευματικῆς, μὲ ζωὴ πνευματικὴ.

Κι' αὐτὸ νομίζω πὼς θέλει νὰ πεῖ κι' ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς, ὁ ἐξαιρετὸς χρονικογράφος τοῦ νησιοῦ, στὸ χρονικὸ του ἢ «ἐξήγησι τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἢ ὅποια λέγεται Κρόνακα, τοῦτέστιν χρονικόν».

Τὴν λέει τὴν Κύπρο «γλυκεία» ὁ Μαχαιρᾶς, γιὰ τὴν ἠπιότητα τοῦ κλίματος καὶ τοῦ χαρακτήρα τῆς, ποὺ τείνουν καὶ τὰ δύο στὴν πνευματικὴ ὀλοκλήρωση. Ἔχει λοιπὸν πνευματικὴ ὕψι αὐτὸ τὸ νησί κι' ἂν μέχρι τώρα δὲν στάθηκε νὰ πεῖ ἀκόμα τὸ μεγάλο Λόγο του, αἰτία στάθηκε ἡ ἀτυχία του, νᾶναι ξεκομμένο ἀπὸ τὸν κορμὸ, τὸν κύριο ἐθνολογικὸ κορμὸ του, τὴν Ἑλλάδα, παραδομένο σὲ χῶρες βάρβαρες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν ἀντιπνευματικὴ Τουρκία, καὶ τὴν ὑποπνευματικὴ ἢ καὶ ἀπνευματικὴ χώρα τῆς Ἀλβανίας, τὴν ἄγευστη Αὐτοκρατορία τῆς δόξας καὶ τῆς κραιπάλης, τῆς μεγάλης ἀμαρτίας.

Ἡ πνευματικὴ ὁμως Κύπρος δὲν ὑπέπεσε στὸ λήθαργο τῆς ὑποταγῆς, δὲν ὑπέταξε τὸν ἑαυτὸ τῆς στὸ πνεῦμα κανενὸς δυνάστη. Ἔδειξε αὐτάρκεια χαρακτηριστικὴ, ἐθνικὴ πνευματικὴ ἐγρήγορησι μοναδική.

Ἔζησε καὶ ζεῖ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἀθόρυβα, μὰ καὶ μὲ ἀξιοπρέπεια.

Δούλεψε καὶ δουλεύει μὲ ὑπομονὴ τὸ μεταξένιο ὑφάδι τῆς ντόπιας λαλιᾶς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας γενικότερα καὶ δὲν ἔπαψε νὰ ἐκφράζει τὸν ἑαυτὸ τῆς, ὅπως ἔκαναν ἄλλωστε στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς τους κι' ἄλλα κομμάτια τῆς ἑλληνικῆς

1. Δημήτρης Γιάκος, Ἀσκήσεις Λόγου, Μελετήματα. «Λυρικὴ Κύπρος» 1962. Κύπρος Χρυσάνθης, σελ. 26.

γῆς, σκορπισμένα ζαφείρια στὴν ἑλληνικὴ θάλασσα, τὰ Ἐφτάνησα παλιότερα καὶ ἡ Κρήτη, πρόσφατα τὰ ὄμορφα Δωδεκάνησα. Κοντολογίς αὐτὸ θὰ θέλαμε νὰ το-
νίσουμε πὼς ἡ Κύπρος αὐτάρκειας χῶρος σὲ πολλά, ἔχει καὶ μιὰν αὐτάρκεια πνευ-
ματικὴ πού τὴν ξεχωρίζει, ζεῖ τὴν Τέχνη, ζεῖ τὰ σύγχρονα ρεύματα καὶ πάθη, μὲ
τὴν ἐργήγορση ὄλων τῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς πού δημιουργοῦν ζώντας μέσα
στὸν ἀτόφια ἑλληνικὸ καὶ πνευματικὸ τῆς χῶρο.

Ἡ Κύπρος στάθηκε ἐκφραστὴς κ' ὄλων τῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ ἑλληνισμοῦ.
Δὲν ξεχνᾶμε τοὺς ἀγῶνες τῆς κοντὰ στὴν μαχόμενη ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας στὰ 1821,
δὲν ξεχνᾶμε τοὺς ἥρωες λαϊκοὺς καὶ παπᾶδες πού ξεσηκώθηκαν ἐνάντια στὴν
τούρκικη δουλεία, δίνοντας ἕνα πλῆθος ἥρωες στὸ ματωμένο νησί.

Καὶ τώρα ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται στὴν Κύπρο.

Πλῆθος ἐξαγριωμένοι τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ὁρμοῦν νὰ τῆς ξεριζώσουν τὴν
ἑλληνικὴ καρδιὰ καὶ ψυχὴ τῆς.

Γιὰ μᾶς ἐδῶ, πού ζοῦμε ἀπὸ μακρὰ αὐτὴ τὴν δυτικὴ κακοδαιμονία, πού ξεσπᾶ
πάνω σ' ἕνα καταγάλανο νησί, εἶναι δική μας ὑπόθεση ἡ λύση τῶν δεινῶν τοῦ
ἀδελφοῦ νησιοῦ, ἡ λευτεριά κ' ἡ λύτρωσή του. Καὶ τώρα ἕνα πλῆθος ἥρωες,
ὄλοι οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου ἀντιστέκονται στίς ἐπιθέσεις τῶν μυριῶν βαρβάρων.
Ἡ καρδιὰ τῆς Κύπρου εἶναι λιονταρίσια, ἔχει περάσει δεινὰ πολλά καὶ ξέρει νὰ
πολεμᾷ τοὺς ἐνάντιους ἄνεμος καὶ νὰ νικᾷ τὰ δρολάπια.

Πλαί στὴν πολεμικὴ τῆς δύναμη ὅμως κρατᾷ τὴν ἀτόφια ψυχὴ μέσα στὸ
χῶρο τῆς καμπύλης εὐλύγιστης ἑλληνικῆς γραμμῆς, μιὰ πλειάδα ἀνθρώπων πού
ἀθόρυβα ἔζησαν γιὰ τὴν δόξα καὶ ζοῦν γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλ-
λάδας. Πρόκειται γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ, αὐτοὺς πού μὲ
τὴν πέννα στὸ χέρι καὶ γλωσσικὸ ὄργανο τὴν ρωμέικη γλῶσσα, ἀθόρυβα ἀνοίγουν
εὐρεῖς δρόμους στὴν πορεία τῆς Κύπρου.

Οἱ πολεμιστὲς εἶναι τὰ ρωμαλέα χέρια πού πολεμοῦν τὸν ἀδικητὴ ἐχθρό, οἱ
πνευματικοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς Κύπρου.

Αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τοὺς δημιουργοὺς τῆς μέσα στὸν κυπριακὸ
χῶρο, ἔχει γιὰ στόχο ἡ μελέτη αὐτῆ. Νομίζουμε πὼς μέχρι τώρα μέσα στὴν
σύγχυση τοῦ πλῆθους τῶν συνταρακτικῶν γεγονότων γύρω ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ ὠ-
ραίου νησιοῦ μᾶς, δὲν προσέχθηκε ὅσο ἔπρεπε αὐτὸς ὁ τομέας. Ἡ πνευματικὴ
ὑπαρξὴ καὶ καταξίωση τῆς Κύπρου, δὲν ἐπεσημάνθηκε ὅσο θὰ ἔπρεπε.

Αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἔχει ἡ ἐργασία αὐτῆ, νὰ παρακολουθήσει, ὅσο τῆς εἶναι δυ-
νατόν, τὸ πνευματικὸ ἔργο τῆς Κύπρου, νὰ ἐπισημάνει τὴν πορεία τῆς μέσα στὰ
χνάρια τοῦ πρόσφατου καὶ σύγχρονου πολιτισμοῦ, νὰ ἀναλυθεῖ ἡ ὀργανικὴ τῆς
αὐτάρκεια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξάρτησή τῆς ἀπὸ τὰ ρεύματα πού διαρρέουν τὴν λογο-
τεχνία τῆς κυρίως Ἑλλάδας.

Ἀκόμα νὰ καταξιωθοῦν τὰ ἐπιτεύγματα καὶ οἱ καρποὶ τοῦ πολύμοχθου ἔργου
τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν τῆς, πού ἔχουν μιὰ σημαντικὴ θέση καὶ παρουσία στὸ
σύνολο τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ Παρασσοῦ.

Βέβαια μέσα στὸν ἐλεύθερο ἑλληνικὸ χῶρο, καὶ κυρίως ἀπὸ τοὺς ταγοὺς τῆς
ἑλληνικῆς διανόησης, δὲν δόθηκε ἡ δέουσα σημασία στὴν σημαντικὴ κυπριακὴ
λογοτεχνία.

Αὐτὸ τὸ ἀποδίδουμε προσωπικὰ στὴν χαμηλὴ ἠθικὰ στάθμη, μὲ τὴν πλατειὰ
τοῦ ὄρου σημασία, πολλῶν «φτασμένων» τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας μας, πού
ἀνάξιοι καὶ μικροὶ στὸ ἀνάστημα, δὲν μποροῦν νὰ διακρύνουν τίποτε πέρα ἀπὸ
τὸν ἑαυτό τους.

Τὸ φαινόμενο λοιπὸν τῆς γενικώτερης ἄγνοιας τῆς σύγχρονης κυπριακῆς
λογοτεχνίας, στὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα κ' ἀκόμα οἱ ἐπιφυλάξεις ὀρισμένων
ἀπέναντι στὴν οὐσιαστικὴ τῆς ἀξία καὶ τὴν εὐρύτερη καλλιτεχνικὴ τῆς στάθμη,

πρέπει να αποδοθεί στην παραπάνω αιτία απ' ενός και απ' άλλου στην σύγχυση που επικρατεί ακόμα στην κυπριακή υπόθεση.

Αυτή εδώ ή μελέτη μας, με τις δυνάμεις και τις ανέλιξεις ίσως παραλείψεις της, έρχεται να κάνει μια νύξη, μια πρώτη επισήμανση του μεγάλου εθνικού αυτού κεφαλαίου που λέγεται «Κυπριακή Λογοτεχνία».

Είμαστε βέβαιοι πως όταν κατασταλάξουν τα πράγματα και ανατείνουν καλύτερες ημέρες και για την Κύπρο μας και για την λογοτεχνία της, που οποσδήποτε είναι συνυφασμένη με την εθνική της πορεία, άλλοι πιο καταρτισμένοι από εμάς, θα δώσουν έργα πιο πληρότερα, πιο ουσιαστικά, πιο ολοκληρωμένα γύρω από το κεφάλαιο «Κυπριακή Λογοτεχνία».

Εμείς θα μένουμε με την ηθική ικανοποίηση πως είπαμε κάποιον λόγο γύρω από αυτό το σημαντικό θέμα.

Εκείνο που μπορούμε να σημειώσουμε σαν πίστη μας είναι πως η κυπριακή λογοτεχνία έχει μεγάλες προοπτικές.

Αυτό σημειώνει κι' ένας σημαντικός Κύπριος λογοτέχνης, ο Νίκος Κρασιδιώτης:

«Η κυπριακή παράδοση, γράφει ο εκλεκτός αυτός Κύπριος διανοούμενος, παρουσιάζει αφάνταστον πλούτον, που διανοίγει στους πνευματικούς ανθρώπους (της Κύπρου) έκτεταμένους ορίζοντες και παρέχει τεράστιες δυνατότητες καλλιτεχνικής δημιουργίας».²

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΠΝΕΥΜΑ, ΠΗΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΜΟΥΣΑ)

Το άρρηκτο συνδετικό νήμα της μητέρας Ελλάδας με την Κύπρο, στηρίζεται, εκτός από την θρησκεία και την παιδεία, και σε μια άλλη πλούσια πηγή χιλιάδων χρόνων, στην ελληνική γλώσσα.

Φοίνικες, σταυροφόροι βάρβαροι «πολιτισμένοι» της δύσης, Άσσυριοι, Ένετοί, Πέρσες, Τούρκοι, Άγγλοι, πέρασαν πάνω από την πολύπαθη Κύπρο, χωρίς να μπορέσουν να έχουν ούτε την ελάχιστη επίδραση πάνω στο γλωσσικό στοιχείο του νησιού. Με την εθνική γλώσσα ο Κύπριος διατήρησε αιώνες ολόκληρους την επαφή του με τις πηγές και τις ρίζες του έθνους, διατηρώντας άσβεστη και τη φλόγα της ενότητας που σκοπούσε.³

Κι' είναι χαρακτηριστικό αυτό, μικρές εθνότητες ξεκομμένες για διάφορους λόγους από τον κύριο κορμό του έθνους που κατώρθωσαν να διατηρήσουν την γλώσσα ανέπτυκτη, ανέπτυκτο κράτησαν και το εθνικό τους αίσθημα.

Οι ιδιοματισμοί της Κύπρου, είναι χαρακτηριστικοί σαν χαριτωμένοι τόνοι, μις ελληνικής ντοπιολαλιάς, που έχουν τοπικό και φολκλορικό χρώμα.

Οι ιδιοματισμοί αυτοί υπάρχουν έντονοι στο λαϊκό τραγούδι της Κύπρου, το Δημοτικό, εκφράζουν ακόμα την ψυχή του λαού των πόλεων και της κυπριακής υπαίθρου.

Το κεφάλαιο του Κυπριακού Δημοτικού Τραγουδιού είναι τεράστιο, γιατί διακρίνεται για το τοπικό του χρώμα κι' είναι εκφραστής των πόθων και των παθών του κυπριακού λαού. Όμως μελετώντας την σύγχρονη κυπριακή γλωσσική ιδιο-

2. Νίκου Κρασιδιώτη. «Ο εθνικός χαρακτήρ της Κυπριακής Λογοτεχνίας» κεφάλαιο Νεώτερη εποχή, σελίς 36.

3. Σκοπιά γράφει ο Ξενοφών, σκοπιά λέγει ακόμα και σήμερα ο Κύπριος, δείχνοντας έτσι την συνέχεια του πολιτισμού του.

μορφία παρατηρείς με έκπληξη πώς λέξεις ομηρικές που ξεχάστηκαν στην Έλλάδα, αναφέρονται στην τοπική διάλεκτο της νήσου.⁴

Είναι κι' αυτή η ένότητα της κυπριακής γλώσσας με την ελληνική αρχαιότητα ένα ακόμα δείγμα πώς η Κύπρος... δεν είναι έλληνογενής, όπως λένε οι άσπονδοί φίλοι μας οι Τούρκοι.

Είπαμε όμως, μεγάλο είναι το κεφάλαιο της κυπριακής δημοτικής ποίησης και μπορεί να αποτελέσει θέμα για μιὰ δλόκληρη μελέτη.

Έδώ θα μᾶς ἀπασχολήσουν μερικά κυπριακά δημοτικά τραγούδια, που με την λιτότητά τους έκφραζουν την ίδια την κυπριακή ψυχή.

Ίσως δὲν ἔχουν μέσα στους στίχους τους την διεργασία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Δὲν ἔχουν ἀκόμα μερικά τὴν ἔνταση καὶ τὸν ὑψηλὸ τόνο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν πού ἔχει συγκεντρώσει ἄς ποῦμε ὁ πολὺς Νικόλαος Πολίτης.⁵

Όμως τὰ κυπριακά τραγούδια ἔχουν τὸ δικό τους χρῶμα, θὰ λέγαμε ἀκόμα τὸ δικό τους ἄρωμα, καταστάλαγμα τῆς παθιάρικης καὶ νοσταλγικῆς κυπριακῆς ψυχῆς.

Τξείντα βυζούδια της τὰ δκνὸ
τὰ σφιτικοροασάτα
ἦσεν ὁ σάκκος της στενὸς
κρίμας τα τξιαὶ ταιλᾶ τα.

Ἡ λιτότητα είναι χαρακτηριστικὸ γνώρισμα αὐτοῦ τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ. Ἀκόμα θὰ παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης πὼς ὁ Κύπριος, ὁ ἄγνωστος Κύπριος δημοτικὸς λυράρης δὲν είναι καθόλου ριμαδόρος.

Λέει τοὺς καιμούς τῆς καρδιάς του ἀπλὰ κι' ἀπερίττα, λὲς καὶ θέλει νὰ ἐκφραστεῖ μὲ τὸν «μοντέρνο» ποιητικὸ τρόπο, χωρὶς γλυκασμούς καὶ περιττὰ στολίδια.

Δὲν ἀποκλείεται τὸ κυπριακὸ δημοτικὸ τραγούδι νὰ κάνει τομὴ στὴν πορεία τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς μουσας· πάντως ἔχει ὑψηλὴ πρωτοποριακὴ.

Οὔλον Ἄπρῆλην τξ' οὔλομ Μᾶν
μᾶμ πέρτικαν ἐμέρωνα,
μᾶμ πέρτικαμ, μᾶμ πέρτικαν,
ποὺ παρπατεῖ λεβέντικα.
Μιὰ πέρτικα ἄχτισεφ φουλιὰν
ποὺ κάτω στὴν τρανταφυλιὰν,
μπαίννει τξιαὶ βκαίννει τξιαὶ γεννᾶ,
κάμνει τ' αὐκὰ δεκαεννιά
Πηᾶ τξιαὶ βκαίννει στὰ κλωνιά
τξιαὶ σείζει τὰ χρυσᾶ φτερά
τξιαὶ πλέφτουν τὰ τραντάφυλλα.
Τξ' οἱ κορασιὲς τὰ πκιάννουσιν
στὸγ κόρφον τους τὰ βάλλουσιν,
βάλλουν τα νὰ μυρίσουσιν
τοὺς νέους ν' ἀγαπήσουσιν
νὰ τοὺς ἱξιλοῖσουσιν
ὅσον τξ' αἰρὸν ἱξήσουσιν.

4. Π.χ. ἡ λέξη «Τοκάδα» σημαίνει στὰ Ὀμηρικὰ κείμενα τὴν προβατῖνα πού ἔχει γεννήσει πρόσφατα, «Τοκάδα» λένε καὶ τὴν πρωτόγεννη προβατῖνα οἱ χωρικοὶ τῆς Κύπρου. Ἄλακάτι λένε στὴν Κύπρο καὶ εἶναι ἡ «ἡλακάτη» τοῦ Ὀμήρου.

5. Νικολάου Πολίτη. Δημοτικὰ Τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸ Κυπριακὸ Δημοτικὸ Τραγούδι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὕμνους σὲ ἡρωϊκὲς μορφές
καὶ στοὺς Ἀκρίτες, τραγουδᾷ μὲ περίσσιο πόνο προπαντὸς τὰ πάθη τοῦ ἔρωτα.
Μποροῦσε τὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης νὰ μὴν εἶναι πληγωμένο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς
φαρέτρης ποὺ σαΐτεῦει ὁ φτερωτὸς γιὸς τῆς;

Νὰ ἐδῶ καὶ μιὰ παραλλαγὴ ἐνὸς δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ποὺ πολὺ τραγου-
διέται στὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ὁ Κύπριος λαϊκὸς τραγουδιστὴς τὸ πῆρε, τὸ μετέπλασε, τοῦδωσε τὴν ὕψη
καὶ τὸ χρῶμα τὸ φολκλορικὸ τοῦ τόπου. Μᾶς δίνει ὅμως μὲ ἐνάργεια αὐτὸ τὸ
δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ ἀναφέρουμε ἐδῶ, τὴν ἐνότητα τῆς κυρίως Ἑλλάδας, μὲ τὸ
κυπριακὸ νησί.

Τὸ ἴδιο τραγούδι τραγουδιέται στὴν Ἑλλάδα, κυρίως στὴ Στερεὰ καὶ στὴν
Πελοπόννησο, τὸ ἴδιο καὶ στὴν Κύπρο. Ἡ φυσικὴ ἀπόσταση τῶν δύο αὐτῶν χώ-
ρων, ἔχει κάποια διάρκεια μέσα στὴ μεσογειακὴ θάλασσα, ἢ γλωσσικὴ, ἐθνικὴ καὶ
λαϊκὴ ἐνότητα, εἶναι ἀδιατάρακτες.

Ἑλλάδα καὶ Κύπρος εἶναι πνευματικὸς χῶρος ἐνωμένος.

Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ τὴν παραπάνω ἀλήθεια; Μόνο οἱ ἀγοράματοι καὶ
οἱ κακόπιστοι, οἱ πληρωμένοι ἐχθροὶ τῆς αἰώνιας καὶ ἀθάνατης ἐλληνικῆς ιδέας.

Στῆς μαντζουράνας τὸν ὀσίδν
ἔγειρα νὰ ποτξοιμηθῶ,
λλίον ὕπνον γιὰ νὰ πάρω
τὴν ἀγάπη μου γιὰ νάβρω.
᾽Ονειρον εἰς τὸν ὕπνο μου
τῆσαι στ' ὄνειροφάντασμάμ μου
ὄνειρεύτηκα τς' ἐγὼ:

—Παντρεύουν τὴν ἀγάπη μου,
κάμνουν το γιὰ γινάτιν μου,
τῆσαι διοῦν τῆς τὸν ὄχτρομ μου
γιὰ τὸ πείσμα τὸ δικό μου.⁶

Τοῦλάχιστον τὸ τελευταῖο τετράστιχο κάνει τὸ γύρο, μὲ παραλλαγές, ὀλόκληρης
τῆς Ἑλλάδας.

Στὴν Πελοπόννησο τὸ τραγουδοῦνε ὡς ἐξῆς:

Παντρεύουν τὴν ἀγάπη μου
τὸ κάνουν γιὰ τὸ ἰνάτι μου
καὶ τῆς δίνουν τὸν ἐχθρό μου
γιὰ τὸ πείσμα τὸ δικό μου.

Καθαρὴ ἢ ἐνότητα τοῦ τραγουδιοῦ, πεντακάθαρη κι' ἡ πνευματικὴ ἐνότητα
τῆς Κύπρου μὲ τὸ ὑπόλοιπο Ἔθνος.

Τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι ὅμως ἔχει καὶ τῆς ἡρωϊκῆς στιγμῆς μου, ὅχι τὰ πα-
λιώτερα χρόνια μὰ καὶ σήμερα στὴν θρυλικὴ Κύπρο. ᾽Ας πάρουμε ἓνα σύγχρονο

6. Ν. Κληρίδη, Λαογραφικὰ ἀνάλεκτα «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1962.

παράδειγμα ενότητας του Κυπριακού Δημοτικού Τραγουδιού, με την ψυχή των Κυπρίων. Να τί έγραψε όπως λένε ή μάνα του Αύξεντίου, του σύγχρονου ήρωα της Κύπρου, για τον θάνατο του γιου της:

«Χαλάλι της Πατρίδος μου
ό γυιός μου, τζι' ή ζωή μου.
Μπράβο που που σκοτώθηκε
τζιαλ δέν τους παραδόθηκε,
ας ξσει την εϋτσιήν μου».

Υπάρχει καμιά διαφορά στο παραπάνω δημοτικό τραγούδι με το «Τάν ή επί τās», της Σπαρτιάτισσας μάνας;

Η μάνα του Αύξεντίου σύγχρονη πονεμένη μα ήρωϊκή μουσα του αδούλου του νησιού μας.

Μα ή περιοχή του Κυπριακού Δημοτικού Τραγουδιού είναι πράγματι αστείρευτη.

Ένα χαρακτηριστικό δημοτικό κυπριώτικο τραγούδι που θα δοϋμε εδώ, έχει όλους τους τόνους, τους ρυθμούς και τη δύναμη των δημοτικών τραγουδιών του έθνους.

Όπως υπήρχαν κλέφτες στα έλληνικά βουνά έτσι και «Επί των όρέων της Κύπρου υπήρχον ώσαύτως γενναίοι χωρικοί, σπανίως αποτίσαντες φόρους εις τους Τούρκους και πολλάκις συγκρουσθέντες προς αυτούς δι' όπλων», όπως μάς λέει ο Θάνος Κ. Βαγενάς.⁷

Το τραγούδι του Γιάννη Καττιροτσή, όπως είναι γνωστό το δημοτικό τραγούδι που αναφέρουμε εδώ, έχει πολήν ιστορική οϋσία, δράση, κίνηση κι' είναι άλλο ένα δείγμα της άρρηκτης ενότητας Κέντρου και Κύπρου.

Αναφέρεται σε άγνωστο κλέφτη της Κύπρου και το διέσωσε στα «Κυπριακά» του ό Άθαν. Σακελλάριος, όπως μάς λέει πάλι ο Θάνος Κ. Βαγενάς στην ώραία μελέτη του για λαογραφικά θέματα της Κύπρου.

Το μεταφέρουμε εδώ ολόκληρο γιατί είναι ατόφιο δείγμα της κυπριακής λαϊκής ψυχής, δημοτικό κυπριώτικο τραγούδι με πολλές αξιώσεις οϋσίας και θαυμάσιας τεχνικής.

Τά παλληκάρκα τὰ καλά συντροφικά σκοτώνουν,
δίχως καμίαν άφορμήν, δίχως καμμιάν αιτίαν,
στό Σταυροδόμι, κείτονται κορμιὰ δίχως κεφάλια,
και όσοι διαβάτες κι' άν διαβοϋν, στήνονται κι' άρωτοϋσι.
—«Κορμιὰ ποϋν' τὰ κεφάλια σας, κορμιὰ ποϋν' τ' άρματά σας
»και ποϋνε τὰ τουφέκια σας και τὰ λαφρά σπαθιά σας;»
—«Κι' ανάθημα την συντροφιάν, τόν Καττιροτσήν τόν Γιάννην
που πήε κι' έπροσκύνησε στής Σμύρνης τὸ σαράγιον
—«Κι' άρα καλή Γκιαβούρ-πασά! Καλῶς τονε τόν Γιάννην!
»Ψήστε του Γιάννη 'ναν καφέν, κι' έναν μακρὸν τσιμποϋκι
»για νὰ μάς πῆ τὰ πάθη του και τὰ παράπονά του!
»Τί νὰ σου πῶ Γκιαβούρ-πασά, τί νὰ σου μολόησω;
»Σαράντα κλέφτες ήμαστεν, σαράντα παλληκάρκα,
»κι' οϋλον τους Τούρκους κόβκομεν, και οϋλον μπουλουξήδες,

7. Θάνου Κ. Βαγενά, Χρονικά της Κύπρου, Αθήνα 1954, σελίς 38.

»ὡς καὶ τὰ βεζυρόπαιδα, κορμιὰ καὶ τοὺς πασάδες,
 »κι' ἕνας μικρὸς μπουλούμπασης ἔν θέννα προσκνήση
 —»Προσκύνα βρὲ μπουλούμπαση, γιὰ νὰ γλυτώσης τώρα,
 »ἀπὸ ἐμὲ τὸν ἄδικον καὶ τὸν φονιᾶν τοῦ κόσμου,
 »ὄπου πασάδες ἔσφαξα κι' οὐλον βεζυροπαΐδια,
 »προσκύνησε, μπουλούμπαση, τὸν Καττιρωτῆν τὸν Γιάννην
 »νὰ σοῦ χάριση τὴν ζωὴν, ἐσὲ καὶ τῶν παιδιῶν σου,
 »ἐσὲ καὶ τῆς γενναίας σου κι' οὐλων τῶν ἐδικῶν σου!
 »Μπουλούμπασης ἠπολήθηκε, πικρὸν λόον τοῦ λέει:
 —»Ἐν προσκυνῶ γκιαβούρηδες, ἐν προσκυνῶ τοὺς κλέφτες,
 »γιατὶ μᾶς ἀφανίσασιν οὐλον μας τὸ μελέτιν!
 —»Προσκύνησε, μπουλούμπαση, γιὰ θὰ σὲ σφάζω τώρα!
 »Μπουλούμπασης φηθήκεν, σκύφτει καὶ προσκυνάει,
 »ἔβαλε καὶ ἐπροσκύνησεν οὐλον τὸ στράτεμά του.
 »Πασᾶς τότες ἐπρόσταξεν καὶ τὸν ἄλυσοδέον
 »τὸν Καττιρωτῆν τὸν Γιάννη μας καὶ τὸ παλληκαράκιν.
 »Τράβηξεν ἕνα τράβημα καὶ τοὺς ἀλύσους κόβκει
 »γυμνὸς τρέχει ἀπάνω τους, παίρνει τους τὰ τουφέκια
 »κι' ἄλλους ἠποφάλιξε κι' ἄλλους βάλλει κοστέκια,
 »ὡς κι' ὁ πασᾶς φηθήκεν γλυκὸν λόον τοῦ λέει:
 —»Ἦ, Γιάννη μ', εἶσαι ὁμορφος, εἶσαι καὶ παλληκάρι,
 »πῶς ἔτρεξες ἀπάνω πους κι' ἐπήρες τὰ τουφέκια;
 »Χαρὰ στὴν γενναϊότητα, ποῦχεις ἴσὺ Καττιρωτῆ μου,
 »μόνον νὰ μὲν σφάξης ἐμέ, ταβίλιν νὰ σοῦ δώσω,
 »νὰ πάη στὴν Ἀμμόχωστον βλάβην γιὰ νὰ μὲν ἔχης!»
 Τὸν Γιάννη σου ἐπιάσαν τον, στὴν φυλακὴν τὸν βάλλον,
 σ' ἕνα μικρὸν σπιτάκιν, πανάθυρον ἔν εἶχε,
 γιὰ νὰ μείνη φυλακὴν εἰς δεκαπέντε χρόνους,
 Πανάθυρα ἔμπ' ἄνοιξε τέσσαρα στὴν ἀράδα.

Ἔτσι μᾶς παραδίδει ἡ δημοτικὴ μούσα τὸν ἥρωα Γιάννη Καττιρωτῆ.

Ἄγνωστος γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἱστορίαν, μᾶς δίνει ἔντονα τὴν προσωπικότητά του καὶ τὸν ἥρωϊσμό του, τὸ ἀθάνατο κυπριώτικο δημοτικὸ τραγούδι, ἔτσι ποῦ καὶ μεῖς νὰ χαιρόμαστε τὴν λεβεντιά καὶ τὸ ἀπαράμιλλο θάρρος τοῦ ἥρωα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξία τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ, ποῦναι ἀνώνυμο, προέρχεται ἀπὸ τὸν λαὸ κι' εἶναι κτῆμα τοῦ λαοῦ.

Δὲν ἔχει μόνον τὴν ὁμορφιὰν ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ γνώρισμα, μέσα στοὺς στίχους του περιέχει θησαυροὺς ἐθνικοὺς ποὺ ἀξιοποιοῦνται μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ποῦ ὄχι μόνον δὲν φθείρουν ἀλλὰ ἀξιοποιοῦν, τὸ θαυμάσιον ποιητικὸ εἶδος ποῦ λέγεται Δημοτικὸ Τραγούδι. Ὅπως εἶδαμε ἰδιαίτερα ἰσχύουν τὰ παραπάνω γιὰ τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι τῆς Κύπρου, ποῦχει ὡς ἔμπνευση τὴ λαϊκὴ ψυχὴ, αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἱστορίαν, ποῦ πάντα καὶ τώρα μὲ τὴν πέννα στὸ χέρι, διαβαίνει τὴν Κύπρον καὶ μελετᾷ τοὺς ἠρωϊσμούς της.

* * *

Τὸ Κυπριώτικον Δημοτικὸ Τραγούδι ἔχει πολλὰς φορὰς τὶς ρίζες του στὴν ἀρχαία μνήμη.

Ὡραῖοι θεοὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου τραγουδιοῦνται μὲ ἔξαρση, εἶναι

γεμᾶτα τὰ τραγούδια περιγραφῆς καὶ συναισθήματα ἀπὸ πράξεις θεῶν καὶ ἡρώων.

Μὰ στὴν Κύπρο τῷπαμε καὶ παραπάνω κ' ἓνα ἄλλο αἶσθημα δένει τῇ δύναμει τοῦ λαοῦ μὲ τὰ μεγάλα ἐθνικά ἰδανικά, τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἄλλη μὰ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας, καλὴ μοῖρα αὐτῇ, εἶναι νᾶχει γιὰ παρήγορον συμπαράσταση στὶς μεγάλες στιγμῆς τῆς ἱστορίας της, τὴν ὀρθοδοξία.

Τὸ ρᾶσο εἶναι συνυφασμένον μὲ τὸν ἑλληνισμό, φωτεινὸ παράδειγμα τὸ μεγάλο 1821.

Μεγάλοι ἥρωες, συντροφικά μὲ τοὺς ρασοφόρους πολεμιστῆς καὶ ἀγωνιστῆς τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδέας, μπήκαν στὴν πρωτοπορία τοῦ Ἑθνους γιὰ τὸν μεγάλο ξεσηκωμό.

Ἔτσι καὶ ἡ Κύπρος τῶρα ἰδιαίτερα φαίνεται πὼς ἔχει τὴν ἀνάγκη τῆς συμπαράστασης τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἄκολουθεῖ κ' ἐδῶ τὸ μεγάλο παράδειγμα τῆς μητέρας πατρίδας.

Αὐτῇ τὴν ἐνότητα ἑλληνισμοῦ καὶ ὀρθοδοξίας, ἐκφράζει τῶρα στὴν Κύπρο ὁ Ἑθνάρχης Μακάριος, πὸν στὸ ἀδάμαστο πρόσωπό του, τὸ Κυπριακὸ κ' Ἑλληνικὸ ἔθνος, αὐτῆς τὶς στιγμῆς βλέπει τὴν ἐνσάρκωση τοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς λευτεριάς καὶ ἰδέας. Γι' αὐτὸ κ' ὁ λαϊκὸς τραγουδιστῆς, ὁ σμιλευτῆς τοῦ δημοτικοῦ στίχου, δείχνει πὼς ἔχει βαθύτατο τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα.

Ἀντικρῶζει τὸ θεῖο μὲ τὴν ἀγνότητα, τὴ βαθύτητα καὶ τὸ θρησκευτικὸ πάθος γιὰ θυσία καὶ λύτρωση, ὅπως τὸ ἀντίκρυσαν οἱ πρῶτοι ἀμόλυτοι ἀπὸ σχίσματα καὶ δογματισμοὺς στεῖρους, χριστιανοί. Κι' ἐκτὸς ἀπὸ ποιότητα, ὑπάρχει καὶ ποσότητα μεγάλη Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, πὸν ἐκφράζουν αὐτὸ τὸ βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα — ὁ Χριστὸς, τὸ γλυκύτατο πρόσωπο τῆς Παναγιάς, πολυῦμητο καὶ πολυαγαπημένο τῆς ἑλληνικῆς θρησκευτικῆς ψυχῆς, πρόσωπα τῆς ἐκκλησίας καθηγιασμένα γιὰ τὶς μεγάλες πράξεις, ὁ ἅγιος Δημήτριος κ' ὁ ἅγιος Γιώργης, πῶναι συνυφασμένα μὲ μυθικοὺς ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τραγουδιοῦνται ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ Κυπριακὸ Τραγούδι. Ὁ ἅγιος Γιώργης συνυφαίνεται μὲ τὸ ὠραῖο πρόσωπο τοῦ Φοῖβου Ἀπόλλωνα.

Κι' οἱ δύο εἶναι ὠραῖοι ἅγιοι τοῦ μεγάλου ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Ἀπόλλωνας εἶναι ὁ γλυκὺς θεὸς τοῦ Δελφικοῦ πάθους.

Ὁραῖος Θεὸς - Λόγος, ἰδεατὴ ἐνσάρκωση τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ κάλλους, τῆς ἑλληνικῆς ἀνάστασης πρὸς τὸ ὠραῖο καὶ ὑψηλό.

Ὁ ἅγιος Γιώργης λεβέντης ἅγιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὠραῖος νέος, μὲ δύναμη καὶ φῶς, πολεμᾷ ὅπως κ' ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, γιὰ τὸ ὑψηλό, τὸ ὠραῖο καὶ τὸ δίκαιο.

Τὸ ἴδιο παραδέχεται σὲ περισπούδαστη μελέτη του κ' ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφέας Μελῆς Νικολαΐδης, γράφει:

«Καὶ οἱ δύο εἶχαν σκοτώσει ἀπὸ ἓνα ὀλέθριο καὶ αἰμοβόρο θηρίο, ὁ ἀρχαῖος θεὸς τὸν τρομερὸ πύθωνα, ὁ χριστιανὸς ἅγιος τὸν ἀπαίσιο δράκοντα. Ἄλλὰ τί διαφορὰ στὸ βαθύτερο νόημα τῶν δύο πράξεων! Ὁ Ἀπόλλων ἐσκοτώσει τὸν πύθωνα ἐπειδὴ εἶχε προσβάλει τὴ μητέρα του — δίκαιη βέβαια τιμωρία, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ μὴν ἀτομικὴ ἀφορμὴ γιὰ μιὰν οἰκογενειακὴ ἰδιωτικὴν ὑπόθεση. Ὁ ἅγιος Γιώργης ὁμως ἐσκοτώσει τὸν δράκοντα γιὰ μὴν ὑπόθεση τοῦ λαοῦ, γιὰ μιὰν ἀνάγκη τοῦ συνόλου, ὄχι μόνον γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀθάνας κόρης τοῦ βασιλεῖς ἀλλὰ γιὰ ὅλες τὶς κόρες τοῦ τόπου, γιὰ ὀλόκληρη τὴ χώρα, πὸν τὴ βασάνιζε καὶ τὴν ἀποδεκάτιζε ὁ φοβερὸς δράκοντας. Καὶ ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὸν πλατὺ συμβολισμό, πὸν ὑποδηλώνει καθαρὰ ἢ μεγάλη προσφορὰ τοῦ ἁγίου, ὁ ὁποῖος σκοτώνοντας τὸν δράκοντα, ἐλευθέρωσε καὶ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους τὴν πολύτιμη

πηγή, πού δροσίζε και ζωογονοῦσε τὴ ζωὴ και τὴ ψυχὴ τους — τὴν ἱερὴ πηγή τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, — νοιώθει βαθύτερα τὴν ἠθικὴ ὑπεροχὴ και τὴν ψυχικὴ ἀνωτερότητα τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως».⁸

Βέβαια ἡ παραπάνω ἄποψη εἶναι αὐστηρὰ θρησκευτικὴ κα' ὄχι αἰσθητικὴ. Ἐκφράζει τὴ γνώμη μᾶς βαθειὰ θρησκευομένης ψυχῆς, πού κα' ἂν δὲν τὴν παραδέχεται κανεὶς τὴν γνώμη αὐτὴ ὀλόκληρη, τὴν σέβεται ἀπόλυτα.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀγάπη κα' ὁ σεβασμὸς στὴν προέκταση τοῦ θείου Ἀπόλλωνα μέσα στο χριστιανικὸ χῶρο, μὲ τὴν μορφὴ τοῦ ἁγίου Γιώργη, μᾶς ἔδωσε ἓνα ὠραῖο κυπριακὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Εἶναι ἡ αἰσθητικὴ ἄποψη τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, πού ἐκφράζεται ποιητικὰ ἀπὸ ἓνα λαὸ σεβόμενο τὸ Θεῖο.

Τὸ Δημοτικὸ Τραγοῦδι τῆς Κύπρου, νὰ πῶς ἀποδίδει τὴν συνάντηση τοῦ ἁγίου Γιώργη μὲ τὸν βασιλιᾶ.

Χατάρκα τὸν ἐπῆρασι τὸν μέγαν βασιλέαν,
τὴν κόρην του πῶς γλύτωσαν τσαὶ τὸ θεοκὸν σκοτώσαν
τσαὶ τὸ νερόν κατέβανεν τσ' ἐπῆρεν του τὴν χώραν.
«Πέ μου τὸ, γιέ μου, πέ μου το, καλὰ νὰ τὸ διαλύσω,
ἔξυπνος γιὰ τσοιμούμενος; Ἐν νὰ χασολήσω».
Βκαίνει ὁ βασιλέας μπρὸς τσ' ἐπροσηκώθηνέν του,
σῶθει φιλᾶ τὸ ἄλογον, φιλᾶ τὸν καβαλλάρην.
«Ἐσέναν πρέπει βασιλιάς τὴν χώραν νὰ ορίξης
τσαὶ ἐγὼ τσαὶ ἡ βασίλισσα τσ' ἡ ἀκριβὴ μας κόρη
σκλάβοι νὰ σοῦ δουλεύουμιν νύχταν τσαὶ τὴν ἡμέραν».
«Ἐγὼ βασίλειον ἐν θέλω τσαὶ ἐγὼ βασίλειον ἔχω,
τσ' ἐμὲν τὸ βασιλικὸν μου εἶναι τοῦ Παραδείσου.
Νὰ βαπτιστῆς, νὰ μωρωθῆς, Χριστιανὸς νὰ γίνης».
«Μὲ τὲς χαρὲς σου, Ἄγιε, τσ' ὅ,τι μοῦ πῆς νὰ κάμω».
Σίλιοι ἐβαπτιστήκασιν μόνον τὴν ὥραν τξείνην
τσαὶ τὸ πουρνὸν ξημέρωμα ἀριθμημὸν ἐν εἶχαν.
Οὔτ' ἐκκλησιᾶν, ἐν εἶχασιν νὰ πᾶν νὰ προσωνήσουν.
Ἄλλος, πού πέτραν ἔπασασεν, ἄλλος ἀπὸν χαλίτσιν,
ἐκτίσασιν μιὰν ἐκκλησιᾶν, στὸν κόσμον ἐν ἐγίνην.
Ἐστόλισαν τὴν ἐκκλησιᾶν μὲ πλοῦσιες εἰκόνες
τσαὶ στὸν κουμπέν της πάνω ὁ Θεὸς οὔλλον μαρκαρετᾶριν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ἐκεῖνο πού σταματᾶ τὸν ἀναγνώστη σ' αὐτὸ τὸ δημοτικὸ κυπριακὸ τραγοῦδι εἶναι ἡ θαυμάσια τεχνικὴ του. Ὁ στίχος ρέει ἀβίαστα, ὁ ρυθμὸς και τὸ ἐσωτερικὸ δέσιμο τοῦ ποιήματος ἐξαιρετικὰ, ἡ τεχνικὴ γενικὰ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος εἶναι ἀξιοθαύμαστη.

Θυμίζει μὲ τὴν λιτότητά του βυζαντινὴ εἰκόνα μεγάλης πνοῆς πού ἐκφράζει τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα βαθύτατα θρησκευομένου τεχνίτη ποιητή.

Ἐδῶ δὲ μεταφέρουμε ἄλλη μιὰ παρατήρηση πάνω στο δημοτικὸ τραγοῦδι αὐτό, γραμμὴν ἀπὸ τὸν συγγραφέα Μελῆ Νικολαΐδη:

«Δὲν χρειάζονται βέβαια σχόλια, γιὰ νὰ νιώση κανεὶς τὸ βαθὺ χριστιανικὸ πνεῦμα, πού ἐμπνέει τὸν λαϊκὸ ποιητὴ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν παρασκευαστῆν εἰκόνα:

«Τσαὶ τὸ νερόν κατέβηκεν τσ' ἐπῆρεν τὴν τὴν χώραν» —

8. Μελῆ Νικολαΐδη, Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα στο Δημοτικὸ μας Τραγοῦδι, Πνευματικὴ Κύπρος, τεῦχος 27, Δεκέμβρης 1962.

ἔδωσε τὸ χριστιανικὸ νόημα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς συνανθρώπους, αὐτὸ τὸ ζωογόνον καὶ ἀθάνατον νερὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ποῦ «κατέβηκεν τὸ ἔπηρεν τὴν τὴν χώραν», ποῦ γέμισε δηλαδὴ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ της, καὶ τὴν ξεδίφασε, τὴν δροσίσε, τὴν καθάρισε καὶ τὴν ἐξυγίανε» — ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς μὲ περίσσια χάρις τραγουδᾷ καὶ τὸ πλατύτερον θρησκευτικὸ συναίσθημα ποῦ λέγεται Ἀγάπη.

Ἀκόμη κι' ὁ ἔρωτας στὴ βαθύτερη οὐσία του εἶναι θρησκευτικὸ συναίσθημα.

Γι' αὐτὸ ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς γιὰ νὰ ψάλλει τὰ κάλλη τῆς ἀγαπημένης, ἀναφέρεται στὸ Πλαστοουργό, τὸν μεγάλο Πλάστη τοῦ σύμπαντος :

Ἀντίελον εἰς τοὺς Οὐρανοὺς ὁ Πλάστης ἔκαμεν σε
τῆσαι ποῖος εἰξέρει ἴντ' ἀφορμὴν
ἠῦρεν τὸ ἔδωσέ σου κορμίν,
στὸν κόσμον τὸ ἔπεφέν σε.

Μούσκους τσαι ροδοστέμματα τὸς ἄθθους τοῦ Παραδείσου
ἐσύναξεν ὁ Πλάστης μου τὸ ἔκαμεν τὸ κορμίν σου.

Ἄγγελος ἐξωγράφισε τὸ καμαρόφρονδό σου
κι' ἔσταξε ἡ πέννα κ' ἔκαμεν ἐλιά στὸ μάγουλό σου.

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΟ ΑΚΡΙΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μιὰ ἡρωϊκὴ μορφή κυριαρχεῖ στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Κύπρου, ὁ Διγενής, ὁ θρύλος ποῦ στέκει πάντα μπροστάρης στὶς ἐπάλλξεις τοῦ ἔθνους γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐθνικὴ λευτεριά.

Τὰ ἀκριτικὰ τραγοῦδια τραγουδιοῦνται πολὺ στὴν Κύπρο κι' ἔχουν ἀπόλυτη σχέση μετὰ τὴν ἱστορία καὶ τοὺς θρύλους τοῦ ἡρωϊκοῦ νησιοῦ.

Σύμβολο ἔχει γίνει γιὰ τοὺς Κυπρίους ὁ Διγενής, ὁ ἥρωας ὑπερασπιστὴς τοῦ νησιοῦ στὶς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν ποῦ ἔγιναν γύρω στὸ 7ο αἰῶνα, ὅπως μᾶς λέει ἡ ἱστορία. Μὰ καὶ τὰ ἀκριτικὰ τραγοῦδια ποῦ τραγουδιοῦνται τόσο πολὺ στὸν κυπριακὸ ἠῶρο, ἔχουν τὴ δική τους ἱστορία. Οἱ ἀκρίτες φρουροὶ τῶν συνόρων ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους στὴν Μικρὰ Ἀσία.

Τὸν 8ον αἰῶνα μ.Χ., πολλοὶ ἀκρίτες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κύπρο, μεταφέροντας τὴν παληκαριά καὶ τὶς ἡρωϊκὰς τους πράξεις στὸ θρυλικὸ νησί.

«Τὰ κυπριακὰ ἀκριτικὰ τραγοῦδια εἶναι ἀπὸ τὰ ὄραιότερα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου» σημειώνει κι' ὁ Νίκος Κρανιδιώτης.⁹

Αὐτὴ τὴν ἴδια ἀκριτικὴ ψυχὴ φαίνεται πὼς ἔχει καὶ τώρα ἡ Κύπρος.

Αἰσθάνεται ἀκρίτας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μέσα στὴ μεσογειακὴ θάλασσα.

Μὲ πάθος φυλάει ὄχι μόνον τὸν ἑλληνισμό της, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴν ἔννοια τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐκεῖ στὰ ἀνατολικά παράλια τῆς μεσόγειος.

Ὁ Διγενής θάναί πάντα ὁ θρυλικὸς της ἥρωας ποῦ ξέρει γιὰτὶ καὶ πὼς νὰ μάχεται.

Ὁ Διγενής εἶναι ἡ ἀκριτικὴ ψυχὴ τοῦ ἔθνους, ἡ ἴδια ἡ ἀντίστασή του σ' ὅλα

9. Νίκου Κρανιδιώτη «Ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας», Ἀθῆναι, κερφαλο Μεσαιωνικὴ Κυπριακὴ Λογοτεχνία, σελὶς 23.

τὰ βάρβαρα φθοροποιὰ στοιχεῖα ποῦ προσπάθησαν κατὰ καιροῦς νὰ μολύνουν τὸν ἱερὸ χῶρο τῆς ἐλληνικῆς πατρίδας.

Ὁ Διγενὴς νικᾷ ὄχι μόνον τὰ φθαρτὰ στοιχεῖα, προσπαθεῖ νὰ νικήσει καὶ τ' ἄφθαρτα, ὅπως εἶναι ὁ Χάρος.

Ἡ πάλη τοῦ Διγενῆ (ἐλληνικῆς ιδέας) μετὰ τὸν Χάροντα (σύμβολο τῆς φθορᾶς) εἶναι παμπάλαιη στὴν ἐλληνικὴ Γραμματιολογία καὶ τὸ Δημοτικὸ μας Τραγοῦδι.

Ἔτσι καὶ στὴν Κύπρο, ὁ λαὸς πῆρε τὸ ἴδιο αἰώνιο θέμα καὶ σμίλεψε ἕνα τρανὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Ἀναφέρεται εἰδικὰ στὴν πάλη τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου.

Νικητὴς εἶναι πάντα ὁ Διγενὴς, ἡ ἐλληνικὴ ἰδέα.

Ἄν νικήσει κάποτε ὁ Χάρος - φθορὰ τοῦτο θὰ γίνῃ μόνον μετὰ θεία ἐπιταγή.

Τὴν ἐλληνικὴ ἰδέα διευθύνει θεῖο χέρι, θεῖος νοῦς, αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ τὸ ὠραῖο αὐτὸ τραγοῦδι.

Ὁ ἐλληνισμὸς εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα θεϊκῆς προσταγῆς, μόνον οἱ αἰώνιοι θεοὶ μποροῦν νὰ ἔχουν στὰ χεῖρα τους τὴν τύχη τοῦ ἐλληνισμοῦ, κανεὶς θνητὸς, πρόσωπο ἢ κατάστασις, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀφανίσει τὸν ἐλληνισμό.

Η ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Ὁ Χάρος 'μαυροφόρησεν μαῦρα καβαλλικεῖναι,
γρουσὸν σπαθὶν ἐξώστηκεν καὶ πᾶ 'ς τὸ παναῦρον
γιὰ νὰ 'βρη καὶ τὴν μάναν του γιὰ νὰ τοῦ παραγγείλῃ.
Γιέ μου, μὲν παίρνης ὁμορφαις, μὲν παίρνης ταῖς γρηάδαις,
μὲν παίρνης τὰ μικρὰ παιδικιά καὶ κλαῖσιν οἱ μονάδες.
Κι' ἀπολόγηθι ὁ Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ της:
ἂν ἔν παίρνω ταῖς ὁμορφαις, ἂν ἔν παίρνω γρηάδαις,
ἂν ἔν παίρνω μικρὰ παιδικιά, τί Χάροντας λουῦμαι;
Φτεριστηκαντὸν τοῦ μαῦρου του, πᾶν' εἰς βουνὸν ἐθκαίννει
δικλᾶ πὸ κεῖ, δικλᾶ πὸ δᾶ, θωρεῖ ἕναν περβόλι,
κι' ἐκεῖ σαν ἄρκοντες πολλοὶ τραπεζοκαθισμένοι.
Κι' ἀπολοῦνται ἄρκοντες, στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας νὰ φᾶ νὰ πιῇ μητὰ μας,
νὰ φάη ἄγριον τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὄφτου περτίκιν,
νὰ φᾶ ἀρκοκεράμμον ποῦ τρωῶν ἀντρειωμένοι,
νὰ πιῇ γλυκόποτον κρασὶν ποῦ πίνουσι φουμισμένοι,
ὅπου τὸ πίνουσι ἄρρωστοὶ καὶ βρέθονται 'γιαμένοι.
Κι' ἀπολοῦται Χάροντας νὰ φά' νὰ πιῇ μητὰ σας,
παρὰ ὅρτα γιὰ ὁ Χάροντας τὸν κάλλιόν σας νὰ πάρω.
Κι' ἀπολοῦνται ἄρκοντες στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
Καὶ πέμας, Χάροντα, ποῖός ἐνι ὁ καλός μας;
Κι' ἀπολόγηθι Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
Ἔμ καὶ μακροδάχτυλος ἐνι κι' ἀναρκοδόνας.
'Ποῦ τ' ἄκουσεν ὁ Διγενὴς ἀρκώθην κι' ἐθυμώθην,
κλωτσιάν τῶν τάβλων ἔδωκεν, κλωτσιάν καὶ τῶν τσαέρων,
καὶ τὰ κανατοσκοῦτέλλα πετᾶ τα 'ς τὸν ἄεραν.
Κι' ἀπολόγηθι Διγενὴς τοῦ Χάροντα καὶ λέει
κι' ἂν με νικήσης Χάροντα, ἔβκαλε τὴν ψυχὴν μου,
κι' ἂν σὲ νικήσω Χάροντα, χάρισ' μου τὴν ζωὴν μου.
Χερκασιὰς χερκαῖς ἐπάσασιν κι' ἐπῆαν 'ς τὴν παλαίστραν

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Λήδρας 114 ἡ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Ι. Κυθρέωτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (τοῦ κ. Ἑλ. Οικονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (τοῦ κ. Ἄ. Περνάρη)
20. Η ΣΩΓΡΑΦΙΚΗ (τοῦ κ. Ἄν. Κρέστο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ (τοῦ κ. Φρ. Βράχας)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ (τῆς δος Εἰρ. Παναγιῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1963

31. ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Σπ. Παπαγεωργίου)
32. ΔΥΟ ΙΣΠΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ (Χιμένεθ καὶ Λόρκα)
33. ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ (τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη)
34. ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
35. ΤΑ ΔΥΟ ΒΟΥΝΑ (τοῦ κ. Π. Μηχανικίου)
36. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ —
ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Νέα Έκδοση τοῦ 1964
Καλύπτει τὰ χρόνια ὡς τὸ 1964
Τρεῖς τόμοι
Κατάλληλη γιὰ συλλόγους, σχολεῖα, ὠδεῖα.
Πωλεῖται σ' ὄλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ

Συνεργάζονται. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος, Φρ. Βράχας, Χάρης Γαβριηλίδης, Ἀ. Διαμαντῆς, Ἀνδρέας Δημητριάδης, Κωστ. Ἰωαννίδης, Ὀδυσσεύς Ἰωαννίδης, Βάσος Καραγιώργης, Χρῆστος Κατάμης, Ἀνδρέας Κολλίτσης, Ἀνδρέας Κοντόπουλος, Ἀνδρέας Κούρος, Χρῆστος Κυπριανοῦ, Κώστας Κύρης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Παν. Παμπορίδης, Ἀθαν. Παπαγεωργίου, Θεόδ. Παπαδόπουλος, Παν. Πατίχης, Παν. Περσιάνης, Ἅγιος Συρίμης, Κ. Κατζηστεφάνου, Ἀνδρέας Χριστοδουλίδης, Γεώργ. Χριστοδουλίδης, Μεν. Χριστοδούλου καὶ Κῆπος Χρυσάνθης.

Τιμὴ £ 1.=

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΕΠΟΥΣ

1940 — 1941

(ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ — ΚΡΗΤΗ)
Ἐπιμέλεια Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ καὶ Π. Π. ΝΑΘΑΝΑΗ
Τιμὴ 120 δραχμὲς

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΜΑΣ

1. Γρηγόρης Αύξεντίου
2. Νενίκηκε τὸν Θάνατο
3. Ἦταν ὄλοι τοὺς ἀντρεῖοι
4. Τὸ κρησφύγετο
5. Ἡ προδοσία
6. Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀντάρτη

Γράψετε στὸ περιοδικό μας.